

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім. А. Ю. КРИМСЬКОГО
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КИТАЄЗНАВЦІВ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

КИТАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

漢學研究

№ 2, 2022

Заснований у 2011 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Затверджено до друку Вченою радою
Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України 04.07.2022 (Протокол № 4)
та Вченою радою ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана» 11.06.2022 (Протокол № 9)

Головний редактор:

Цимбал Л. І., д. е. н., професор

Науковий редактор:

Кіктенко В. О., д. філос. н., старший науковий співробітник

Редакційна колегія:

Білошапка В. А., д. е. н., професор

Бубенок О. Б., д. і. н., професор

Гальперіна Л. П., к. е. н., професор

Дмитрів І. І., к. філ. н.

Дроботюк О. В., к. е. н.

Ісаєва Н. С., д. філ. н., доцент

Калюжна Н. Г., д. е. н., доцент

Корнилюк Р. В., д. е. н.

Корсак Р. В., д. і. н., професор

Кудирко Л. П., к. е. н., професор

Кшановський О. Ч., д. філ. н., професор

Ло Цзюнь, д. філос. в літературознавстві (КНР, Пекін)

Макарів Пламен, д. філос. н., професор (Болгарія, Софія)

Маршалек-Кава Джоанна, д. політ. н., доцент (Польща, Торунь)

Отрошенко І. В., д. і. н., старший науковий співробітник

Петкова Л. О., д. е. н., професор

Примостка О. О., д. е. н., професор

Пун Вай Чін, д. філос. в економіці, доцент (Малайзія, Субанг-Джая)

Родіонова Т. А., к. е. н.

Сандул М. С., к. е. н.

Сюй Баофен, д. філос. в літературознавстві, професор (КНР, Пекін)

Тарасенко М. О., д. і. н., старший науковий співробітник

Хамрай О. О., д. філол. н., старший науковий співробітник

Хуан Чжоюе, д. філос. в літературознавстві, професор (КНР, Пекін)

Черкас Н. І., д. е. н., доцент

Яворська Г. М., д. філол. н., професор

Комп'ютерний дизайн та макетування:

Кузнєцова Н. С.

Адреса редакції:

01001, Київ 1, вул. Грушевського 4, кім. 211

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.

При передруку посилання на «Китаєзнавчі дослідження» обов'язкове.

*Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.*

Включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філософських, філологічних, політичних та економічних наук (спеціальності 033 «Філософія», 035 «Філологія», 051 «Економіка», 052 «Політологія», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 292 «Міжнародні економічні відносини») відповідно до Наказу МОН України від 26.11.2020 № 1471 (додаток 3).

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ 23663-13503ПР від 17.12.2018.

ISSN 2409-904X (Print)

ISSN 2616-7328 (Online)

© Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2022

© ГО «Українська асоціація китаєзнавців», 2022

© ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2022

ЗМІСТ

Історія, філософія, наука та культура Китаю

- Jie Li.* How Chinese Sovietologists Perceived and Interpreted Soviet Foreign Policy in the Early 1980s5
- Wang Dezhong.* Basis for the formation of media anthropology in China (philosophical and anthropological analysis)..... 29

Політичний та соціально-економічний розвиток Китаю

- С. С. Бульбенюк.* Геополітичні й геоекономічні амбіції та «м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження39
- Л. П. Гальперіна, О. В. Колечко, О. В. Уманський.* Модель «Китай плюс один» у сучасних умовах глобальної невизначеності: кейс конкуперації Китай – В'єтнам54
- В. Ю. Голод.* Стратегія розвитку китайської фармацевтичної галузі: перспективи для України.....66

Китайська мова та література

- К. Ю. Бенедік, О. С. Воробей.* Специфіка відтворення релігійної лексики китайською мовою в перекладі поеми Лесі Українки «Вавилонський полон»79
- А. Р. Ільченко, Н. В. Руда.* Явище парцеляції в китайській мові (на матеріалі китайської розмовної драми)90

Переклади китайської літератури

- Ден Кан'янь. Вірші-присвяти Україні. Переклад з кит. Т. Регешук.....104

TABLE OF CONTENT

History, Philosophy, Science and Culture of China

- Jie Li*. How Chinese Sovietologists Perceived and Interpreted Soviet Foreign Policy in the Early 1980s5
- Wang Dezhong*. Basis for the formation of media anthropology in China (philosophical and anthropological analysis).....29

Political, Social and Economic Development of China

- S. Bulbeniuk*. Geopolitical and geoeconomic ambitions and “soft power” of China: comments on the discourse on the features of promotion and approval39
- L. Galperina, D. Kolehko, O. Umanskyi*. “China plus one” model in modern conditions of global uncertainty: the case of China – Vietnam cooperation54
- V. Golod*. Chinese pharmaceutical market development strategy: Ukrainian prospects.....66

Chinese Language and Literature

- K. Benedik, O. Vorobei*. The specifics of rendering religious vocabulary in Chinese in the translation of Lesya Ukrainka’s poem “Babylonian Captivity”79
- A. Ilchenko, N. Ruda*. The phenomenon of parcellation in the Chinese language (based on Chinese spoken drama).....90

Translations of Chinese Literature

- Deng Kangyan*. Dedication Poems to Ukraine. *Transl. from Chinese by T. Rehesuk*.....104

UDC 327

HOW CHINESE SOVIETOLOGISTS PERCEIVED AND INTERPRETED SOVIET FOREIGN POLICY IN THE EARLY 1980S

Jie Li

Doctor of Philosophy in History, University of Edinburgh
Lecturer, Department of History, Hong Kong Baptist University
Kowloon Tong, Hong Kong
jjelican2009@hotmail.com

This article will examine the analyses of Chinese Soviet-watchers on Soviet foreign policy against the larger context of China's political setting in the early 1980s, before the rise of Mikhail Gorbachev in 1985, and investigate how those Chinese scholars placed post-Mao Chinese official agendas centrally in their research.

In the early 1980s, when the Sino-Soviet relations were in estrangement and the 1979 Soviet invasion of Afghanistan had exacerbated the bilateral relations, the CCP regime called for the state-wide denunciation of the so-called Soviet hegemonism (*baquan zhuyi*). After that, Chinese Soviet-watchers became preoccupied with criticizing Soviet hegemonism in their writings. This article will show that both the real Soviet military threat along the PRC border after Moscow's incursion into Afghanistan, and the historical memory of the past Russian invasion of China played key roles in intensifying the hostility of Chinese scholars toward the USSR in the early 1980s. The criticisms gradually receded after Mikhail Gorbachev took power in 1985, and the label of Soviet hegemonism finally disappeared from Chinese Sovietology writings in the late 1980s, when the bilateral relations had normalized.

Moscow's relations with Albania, Yugoslavia and the Third World also became popular topics in the early 1980s Chinese writings. In the case of Albania, although post-Mao China deeply disliked Albanian dictator Enver Hoxha's Maoist isolation policy, Chinese scholars highly appreciated Albania's resistance to Moscow's domination in the early 1980s. Their stand served quite well to China's anti-Soviet position then.

In the early days of the decade, the CCP regime was attracted by Yugoslavia's intransigence toward the Kremlin and, most importantly, Belgrade's trajectory of reform that deviated from the orthodox Soviet model. Many Chinese Soviet-watchers supported wholeheartedly Yugoslavia's stand in its conflicts with Moscow since the end of the Second World War. The trend reflects China's ambition of challenging the Soviet domination of the socialist camp, and its aspiration to embrace Yugoslavia's trajectory of reform, which mixed cen-

tral planning and market mechanism, and is exactly the path the PRC has taken since 1978.

Chinese perceptions of Soviet-Third World relations should also be viewed in the context of China's Third World policy direction in the early 1980s, when the CCP regime was determined to end Maoist isolation and become a partner of the underdeveloped nations. Chinese scholars always had strong sympathy for the Third World and stood by the side of those countries through their criticisms of Soviet aggression in the region. Many of these scholars argued that Soviet behaviours were contradictory to Lenin's internationalism. In the Chinese mind, Moscow's unequal treatment of some Third World states evoked memories of China in the past, when the country had also been bullied and weakened by Tsars and the Kremlin after 1949. Chinese scholars strongly promoted and defended the case of the Third World in their articles. The writings demonstrate China's determination to challenge Moscow's authority, appeal for redress for past historical wrongdoings, and promote the moral superiority of Chinese socialism over that of the USSR.

As such, seen from the early 1980s Chinese criticisms of Soviet foreign policy, Chinese research of Soviet hegemonism, Soviet-Albanian and Soviet-Yugoslavian conflicts, and Soviet-Third World relations all reflected Beijing's ambitions of challenging the orthodox Soviet model of economic development in the socialist world, competing with the Kremlin for leadership in the developing countries, and projecting a fair and benevolent image of Chinese socialism vis-à-vis Moscow.

As has been demonstrated, Chinese Soviet-watchers did not present many vicissitudes of Soviet international manoeuvres in their writings; instead, through research on the formation and evolution of Soviet foreign policy, they attempted to adjust their analyses to align with China's vision of itself and the world. Their writings function to highlight lessons learned from Moscow, legitimize the CCP rule and the Chinese way of practicing socialism, and to envision the future direction of China in the reform era.

In short, Chinese research of Soviet foreign policy in the early 1980s had primarily been to trace problems of Chinese socialism as experienced by scholars at the time of their research; this was done in order to legitimise state agendas, rather than to seek truth about the Union of the Soviet Socialist Republics (USSR).

Keywords: Chinese Sovietology, Chinese Soviet-watchers, the Soviet Union, foreign policy, socialism, Afghanistan, Albania, Yugoslavia, Third World.

ЯК КИТАЙСЬКІ РАДЯНОЛОГИ СПРИЙМАЛИ ТА ІНТЕРПРЕТУВАЛИ РАДЯНСЬКУ ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ НА ПОЧАТКУ 1980-Х РОКІВ

Цзе Лі

У статті розглядаються аналітичні матеріали китайських радянологів, які аналізували радянську зовнішню політику ширшому контексті політичної ситуації в Китаї на початку 1980-х років, до приходу Михайла Горбачова в 1985 році, а також досліджується їх науковий фокус на політичному курсі Китаю після Мао.

На початку 1980-х років, коли радянсько-китайські відносини були в стані відчуження, а радянське вторгнення в Афганістан у 1979 році загострило двосторонні відносини, режим КПК закликав до загальнодержавного засудження так званого радянського гегемонізму (*baquan zhuyi*). Надалі китайські радянологи почали активно критикувати радянський гегемонізм у своїх працях. У цій роботі демонструється як реальна радянська військова загроза кордонам КНР після вторгнення Москви в Афганістан, так і історична пам'ять про минуле

російське вторгнення в Китай зіграли ключову роль у посиленні ворожості китайських вчених до СРСР на початку 1980-х років. Критика поступово згасла після приходу до влади Михайла Горбачова в 1985 році, а ярлик радянського гегемонізму остаточно зник із китайських радянознавчих праць наприкінці 1980-х років після того, як двосторонні відносини нормалізувалися.

Відносини Москви з Албанією, Югославією та Третім світом також були у фокусі уваги китайських праць початку 1980-х років. Що стосується Албанії, попри те, що Китай після Мао не розділяв маоїстську політику ізоляції албанського диктатора Енвера Ходжі, китайські вчені високо оцінили опір Албанії домінуванню Москви на початку 1980-х років. В той час їхня думка цілком сприяла антирадянській позиції Китаю.

На початку десятиліття режим КПК був вражений непоступливістю Югославії Кремлю і, що найважливіше, розвитку реформи Белграда, яка відхилилася від ортодоксальної радянської моделі. Після закінчення Другої світової війни багато китайських радянологів щиро підтримували позицію Югославії в її конфліктах з Москвою. Така тенденція показувала амбітність Китаю кинути виклик радянському домінуванню в соціалістичному таборі та його прагнення прийняти вектор розвитку югославської реформи, яка поєднала централізоване планування та ринковий механізм та є саме тим шляхом, яким КНР йде з 1978 року.

Уявлення Китаю про відносини Радянського Союзу і Третього світу слід також розглядати в контексті політичного напрямку Китаю щодо Третього світу на початку 1980-х років, коли режим КПК був сповнений рішучості покласти край маоїстській ізоляції та стати партнером слаборозвинених країн. Китайські вчені завжди симпатизували країнам Третього світу і підтримували їх, критикуючи радянську агресію в регіоні. Багато з них стверджували, що радянська схема поведінки суперечила інтернаціоналізму Леніна. У свідомості китайців нерівне ставлення Москви до деяких країн Третього світу викликало спогади про Китай у минулому, коли країна також зазнавала знущань та була ослаблена царями та Кремлем після 1949 року. У своїх статтях китайські вчені активно підтримували і захищали позицію третього світу. Роботи демонстрували рішучість Китаю кинути виклик владі Москви, закликати її спокутувати минулі історичні злочини та пропагувати моральну перевагу китайського соціалізму над соціалізмом СРСР.

Таким чином, як видно з критики Китаю радянської зовнішньої політики на початку 1980-х років, китайських досліджень радянського гегемонізму, радянсько-албанських і радянсько-югославських конфліктів, а також відносин СРСР і Третього світу, все це відображало амбіції Пекіна кинути виклик ортодоксальній радянській моделі економічного розвитку в соціалістичному світі, конкуруючи з Кремлем за лідерство в країнах, що розвиваються, і проектуючи справедливий і доброзичливий імідж китайського соціалізму у порівнянні з Москвою.

Як видно, у своїх працях китайські радянологи не освітили багатьох перипетій радянських міжнародних маневрів; натомість досліджуючи формування та еволюцію радянської зовнішньої політики, вони намагалися адаптувати свої аналітичні матеріали до бачення Китаю себе та світу. Їхні твори мали на меті висвітлити уроки засвоєні з Москви, узаконити правління КПК і китайський

спосіб соціалізму, а також уявити майбутній напрямок розвитку Китаю в епоху реформ.

Отже, китайські дослідження, присвячені радянській зовнішній політиці початку 1980-х років, передусім полягали в тому, щоб відстежити проблеми китайського соціалізму, про що свідчить досвід вчених; це було зроблено для легітимізації державних завдань, а не для пошуку правди про Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР).

Ключові слова: китайська советологія, китайські радянологи, Радянський Союз, зовнішня політика, соціалізм, Афганістан, Албанія, Югославія, Третій світ.

Research Background

In the early 1980s, when the Sino-Soviet relations were in estrangement and the 1979 Soviet invasion of Afghanistan had exacerbated the bilateral relations, the People's Republic of China (PRC) called for the state-wide denunciation of the so-called Soviet hegemonism (*baquan zhuyi*). After that, Chinese Soviet-watchers became preoccupied with criticizing Soviet hegemonism in their writings. This article will show that both the real Soviet military threat along the PRC border after Moscow's incursion into Afghanistan, and the historical memory of the past Russian invasion of China played key roles in intensifying the hostility of Chinese scholars toward the Union of the Soviet Socialist Republics (USSR) in the early 1980s. The criticisms gradually receded after the last Soviet leader Mikhail Gorbachev took power in 1985, and the label of Soviet hegemonism finally disappeared from Chinese Sovietology writings in the late 1980s, when the bilateral relations had normalized.

Moscow's relations with Albania, Yugoslavia and the Third World also became popular topics in early 1980s Chinese Sovietology writings. In the case of Albania, although post-Mao China deeply disliked Albanian dictator Enver Hoxha's Maoist isolation policy, Chinese scholars highly appreciated Albania's resistance to Moscow's domination in the early 1980s. Their stand served quite well to China's anti-Soviet position then.

In the early days of the decade, the PRC was attracted by Yugoslavia's intransigence toward the Kremlin and, most importantly, Belgrade's trajectory of reform that deviated from the orthodox Soviet model. Many Chinese Soviet-watchers supported wholeheartedly Yugoslavia's stand in its conflicts with Moscow since the end of the Second World War. The trend reflects China's ambition of challenging the Soviet domination of the socialist camp, and its aspiration to embrace Yugoslavia's trajectory of reform, which mixed central planning and market mechanism, and is exactly the path the PRC has taken since 1978.

Chinese perceptions of Soviet-Third World relations should also be viewed in the context of China's Third World policy direction in the early 1980s, when the PRC was determined to end Maoist isolation and become a partner of the underdeveloped nations. Chinese scholars always had strong sympathy for the Third World and stood by the side of those countries through their criticisms of Soviet aggression in the region. Many of these scholars argued that Soviet behaviours were contradictory to the first Soviet leader Vladimir Lenin's internationalism. In the Chinese mind, Moscow's unequal treatment of some Third World states evoked memories of China in the past, when the country had also been bullied and weakened by Tsars and the

Kremlin after 1949. Chinese scholars strongly promoted and defended the case of the Third World in their articles. The writings demonstrate China's determination to challenge Moscow's authority, appeal for redress for past historical wrongdoings, and promote the moral superiority of Chinese socialism over that of the USSR.

As such, seen from the early 1980s Chinese criticisms of Soviet foreign policy, Chinese Soviet-watchers not only attempted to learn from the negative lessons of Moscow. Most importantly, those scholars also endeavoured to propagandize and justify PRC's post-Mao domestic and international agendas through their subject study.

Regarding the Chinese academic journal articles consulted in the article, it should be mentioned here that this research is based wholly on the "national core journals" (*Guojiaji hexin qikan*) published in the PRC. All of them are available for purchase in Greater China and downloadable from any recognized Chinese university. The article engages mainly with the following four categories of journals for investigation:

The first are those journals focusing on research in the humanities and social sciences in general (*Social Science Research; World Economics and Politics*). Second are those journals dealing with problems of socialism or communism in the world (*Problems of Contemporary World Socialism; Socialism Studies*). The third group forms the core of this research; they concentrate on questions and issues relating to the former Soviet Union (later the Russian Federation and other Commonwealth of Independent States after 1991) (*Matters of the Soviet Union and Eastern Europe; Russian Studies*). Last, the research scope also includes relevant articles in various university journals (*Journal of Graduate School of the Chinese Academy of Social Sciences; Journal of the Party School of the Central Committee of the Communist Party of China*).

All the journals selected for this project accept submissions from all over China¹. Most (but not all) of the contributors are academics, and the journals maintain acceptable quality standards and have a good reputation in the Chinese academic world. Some of them, such as *Matters of the Soviet Union and Eastern Europe* and *Socialism Studies*, are the very best PRC journals in their fields.

In addition, the research intends to examine the thinking of Chinese Sovietologists against the backdrop of political and social changes in China in the early 1980s. The research will be based not only on the analysis of primary sources already undertaken, but will also attempt to locate the developments of Chinese Sovietology amid the rapid changes in the social and political environment of post-Mao China in the early 1980s. Such a methodology should give readers a clear picture of the evolution of Chinese Sovietology, and a sense of how the wider arena of Chinese social and political history had an impact on these scholarly writings. Therefore, in order for this research to be successfully located in the rich fabric of the intellectual activities of contemporary China and in the changing environment, the investigator has also identified the following three kinds of documents that may be beneficial to the research:

Articles in PRC official newspapers and journals concerning aspects of the former Soviet Union: *Renmin ribao* (People's Daily, owned by the CCP Central

¹ For a list of the 1980s PRC journals on the Soviet Union, see Gilbert Rozman, 2010: 440-41.

Committee); *Guangming ribao* (Guangming Daily, published by the CCP Central Propaganda Department); *Hongqi* (Red Flag, renamed as *Qiushi* or Seeking Truth after 1988 and under direct control of the CCP Central Committee); *Beijing Review* (China's only national English weekly news magazine published in Beijing by the China International Publishing Group), etc.

Writings and speeches of PRC officials and leaders on the matters of the Soviet state: *Mao Zedong wenji* (Selected Works of Mao Zedong); *Deng Xiaoping xuanji* (Selected Works of Deng Xiaoping); and other contemporary Chinese leaders' related speeches scattered among the current Chinese newspapers.

Chinese and English translations of works and speeches of Soviet leaders from Lenin to Gorbachev: as Chinese scholars always cite the words of Soviet leaders (such as works of Lenin) to support their arguments in articles, it is important for the researcher to check the accuracy of those quotations.

In this article, the researcher will follow Robert Daniels in defining Sovietology as "the specialized study of the Soviet Union from the standpoint of the familiar academic disciplines: history, economics, geography, occasionally sociology and anthropology, and above all political science" [Robert Daniels 1999, 115]. In Daniels's opinion, "Sovietology, of course, was never a discipline unto itself, let alone a monolithic academic cult", [Robert Daniels 1999, 115] and "Sovietology did not constitute a peculiar discipline, a unique method, or a single set of conclusions" [Robert Daniels 1999, 120]. Some Western scholars also draw a clear line between Sovietology and Kremlinology, the latter being defined as either "an approach that seeks to explain Soviet society primarily in terms of the political jockeying for power that takes place among the men in the Kremlin" [Harold Fisher 1959, 78] or as "a subcomponent" of Sovietology [Steven Rosefielde and Stefan Hedlund 2008, 56]. In this research, like Daniels, the investigator does not separate the two disciplines and uses the term "Sovietology" in an inclusive way, encompassing the study of all aspects of the Soviet Union.

The use of the term "Sovietologists" (or Soviet-watchers) in this article for those who study and research the state of the USSR is based on Christopher Xenakis' definition. Xenakis defines US Sovietologists broadly, to include "political scientists, economists, sociologists, historians, diplomats and policy makers, working in academia, government, private think tanks, and the media" [Christopher Xenakis 2002, 4]. He uses the terms "Sovietologists," "Soviet experts," "foreign policy analysts," "Cold War theorists," and "political scientists" interchangeably, citing the examples of George Kennan, Zbigniew Brzezinski, Richard Pipes, and Strobe Talbott. These individuals are both Soviet-specialists and policy makers, while Hedrick Smith and Robert Kaiser are also Soviet-watchers and journalists simultaneously [Christopher Xenakis 2002, 4].

In terms of this elastic definition of the field and the diversity of scholars' backgrounds, the situation in China is generally similar to the situation in the US as described by Xenakis. For example, although some Chinese scholars specialize in either Soviet or world communism, most of those mentioned and quoted in this article are generalists rather than specialists in Soviet studies. On the other hand, unlike the US, some Chinese writers mentioned in the article do not have academic qualifications. They are either Party bureaucrats or media reporters, whose thoughts on the problems of the Soviet Union have been published in various academic

journals and official newspapers. Their articles often express more political zeal than scholarly expertise or analytical insight. Generally speaking, the descriptions by Xenakis of US Sovietologists could also be applied to the Chinese situation. Chinese Soviet-watchers are a diverse group, rather than representatives of a single school of thought or central theory. Their publications never imply a complete homogeneity of views. However, although their academic training is in different disciplines and by no means confined to Soviet studies, their research and publications are relevant to Sovietology in one way or another².

Analyses of Soviet hegemonism

After the Soviet incursion into Afghanistan in 1979, not only did the Kremlin become a global political target, but the event also became a source of escalated tension between Beijing and Moscow – and this at a time when bilateral relations had been handicapped by conflicts since the 1960s. Deng Xiaoping, who was the vice-chairman of the Military Commission and already the preeminent leader of China after the passing of the Mao Zedong era, understood the gravity of the Soviet military threat to Chinese security. In a Chinese Communist Party Central Committee meeting in 1980, he claimed that “opposing hegemonism will be on our daily agenda,” and “the struggle against hegemonism is a grave task constantly confronting our country” [Deng Xiaoping 1995, 241]. Deng also realized that, by siding with the world to resist Soviet hegemonism, China would be able to re-embrace the global community after the long isolation under Mao. The situation was no doubt beneficial to his reform and open door policies. As he stated in the meeting, the event had “provided us with rather favourable international conditions for our four modernizations,” and “expanded the ranks of the international forces ranged against hegemonism” [Deng Xiaoping 1995, 248].

Deng Xiaoping once defined “hegemonism” (*baquan zhuyi*) as denoting the situation when a country “becomes arrogant” and “acts like an overlord and gives orders to the world” [Deng Xiaoping 1995, 123]. David Shambaugh in his book on Chinese scholarly perceptions of America has devoted several pages to ascertaining the Chinese concept of hegemony. A Chinese scholar at Renmin University defined the term in the following words during an interview he gave to the author:

When we use this term in China, we mean big countries that try to control or interfere in smaller countries. Many scholars mix up imperialism and hegemony. We do not know if it is a system or a policy. Before the 1980s we thought it was a system, like Soviet social-imperialism. We now define hegemony as a policy. For example, in the past when we called the United States imperialist we meant the system; today we use hegemony to describe its foreign policy [David Shambaugh 1991, 79].

Since the Soviet invasion of Afghanistan, accusations of so-called Soviet hegemonism had carried weight within Soviet studies in China. In the first issue of *Contemporary International Relations* in 1981, the editorial board stated clearly that the journal was committed to “opposing hegemony, safeguarding world peace, and striving for a favourable international environment” [Zhao Long 1981, 64]. In

² Similarly, Robert Desjardins in his book on post-war French Sovietology also includes not only the scholarship of French Soviet specialists but also the writings of French historians, economists, and political scientists, whose works are orientated only incidentally toward the USSR. See Robert Desjardins, 1988: 10.

June of the year, the Institute of Soviet and East European Studies (ISEES)³, which is the largest powerhouse in research of the former Soviet Union in the PRC and is China's most prominent organization specializing in the humanities and social sciences and under the control of the State Council and Party supervision, expressed its founding mission in a proposal submitted to the leadership of Chinese Academy of Social Sciences (CASS). One of its agendas was "serving the global struggle against hegemonism and achieving our socialist modernization" [Mao Sheng 2010, 48]. Even other institutes within CASS, such as the Institute of West Asian Studies and Institute of African Studies, all indicated in their founding reports that, *inter alia*, the guiding principles of their research would be "studying the implications of Soviet hegemony for those regions" [Mao Sheng 2010, 51]. Meanwhile, in the first issue of *Matters of the Soviet Union and Eastern Europe*, ISEES Vice-Director Liu Keming criticized the Soviet leadership for causing the first socialist country to degenerate into "a social imperialist state," and making the USSR become "the principal source of turmoil in the international society" [Liu Keming 1981, 1]. The author argued:

In order to safeguard world peace, it is essential to do research on policies, theories, and origins of Soviet hegemonism, reveal the true face of it, and make people realize its nature and danger. This is an important mission of our studies of Soviet problems [Liu Keming 1981, 1].

The application of the term hegemonism throughout the history of the PRC has been quite evolutionary. In the early days of the regime, the use of the term was in the context of confrontations between the "two camps" during the Cold War. It was limited to describing the capitalist US and its allies only [Mao Zedong 1993, 354]. During the early days of Sino-Soviet discord in the late 1950s, China started to criticize Moscow's policy of peaceful coexistence with the West and its intention to control Beijing via the construction of long-wave stations in Chinese territory [Chen Jian and Yang Kuisong 1998, 270]. In the early 1960s, when Sino-Soviet relations deteriorated, the PRC intensified its attack on the USSR, accusing Moscow of promoting its own values and institutions abroad in a way that resembled 19th century colonialism [Jeremy Friedman 2015, 40].

According to Shambaugh, the changing point occurred in 1968, when the term "hegemonism" was employed by the Chinese to denounce Soviet aggression of Czechoslovakia and the "Brezhnev Doctrine" [David Shambaugh 1991, 78]. This is because the Brezhnev statement justifying the Soviet invasion had provided a basis for possible future intervention in other socialist states. China immediately felt the danger of such logic and responded vociferously to Moscow [Peter Boyle 1993, 161]. The occasion stood as the major component in the escalation of Sino-Soviet tensions and the Kremlin was thereafter equated with hegemonism in China. By the early 1970s, Chinese scholars had begun to fuse "social-imperialism" together with "hegemonism" when referring to the Soviet Union, which was being described as "socialist in word, imperialist in deed." In their point of view, "Imperialism refers to capitalist countries while hegemonism refers to countries regardless of system" [David Shambaugh 1991, 79]. It should be noted that under Mao, the Chinese definitions of

³ The Institute of Soviet and East European Studies was renamed as the Institute of Russian, East European, and Central Asian Studies (IREECAS) in 1992. It is affiliated with the Chinese Academy of Social Sciences.

both “imperialism” and “hegemonism” were highly emotionally charged rhetorical notions intended for ideological polemics that undercut adversaries’ positions – rather than rigorous concepts. The label of hegemonism pegged by the Chinese was an indication of the deterioration of Sino-Soviet relations, and of Mao’s intention to challenge Moscow’s leadership and authority in the communist world once Stalin had departed. After this point, China no longer recognized the USSR as a socialist state and started to identify Moscow as equal to the imperial West.

After the passing of Mao, many Chinese scholars were still locked in Maoist rhetoric in the early 1980s. In 1981, CASS Vice-President Qian Junrui demanded that Chinese scholars use “Mao Zedong Thought” to “guide our research on the present questions of international relations.” He emphasized that Mao’s “Three Worlds” concept was still “our theoretical basis and strategic framework,” which guided “the country’s cooperation with the Third and Second World, and resistance to the superpowers and Soviet hegemonism in particular” [Qian Junrui 1981, 3]⁴. To take an example, the prestigious ISEES scholar Xu Kui used the words “hegemonism,” “global expansionism,” and “socialist imperialism” more than ten times to depict Soviet activities in the world in his 1981 five-page article [Xu Kui 1981, 10–14].

Chinese scholars may define hegemonism by the West as the oppressiveness of capitalism and colonization⁵. In the case of the Soviet Union, they used the term to refer not only to the Soviet Union’s violation of others’ sovereignties, but also Moscow’s poking its nose into other countries’ affairs, as well as its unequal treatment of the socialist member states by subjecting them to the Soviet model. It was a term used by the Chinese to target Moscow’s paternalism or paternalistic vision in the socialist camp of which China was a member. Up to the early 1980s, using the language of hegemonism to portray the Soviets in the PRC reflected China’s ambition of competing with the Kremlin for leadership in the Third World and the socialist camp. The term, as used by the Chinese, attempted to emphasize that China was a true socialist country while the USSR was not, and to emphasize that the faults of Sino-Soviet conflicts were on the side of the aggressive Moscow.

Chinese criticism of Soviet hegemonism is not only the legacy of the Mao era. The Chinese have long had vivid memories of Tsarist Russia as one of the Western intruders who conspired to take over China over the centuries. In their research on the history of Russian invasions of China and its killing of Chinese inhabitants during the Boxer Uprising and Russo-Japanese War in the early 20th century, Chinese scholars in the early 1980s always equated Tsarist behaviours with contemporary Soviet chauvinism [Liu Jialei 1980, 167; Zhou Shengde 1983, 92–96]. In the eyes of the Chinese, Moscow’s present search for global supremacy was no more than a Tsarist tradition, “disguised by the cover of ‘socialism’” [Li Yuanming 1981, 25]. Moreover, some Chinese scholars in the early 1980s tended to fault the present Soviet regime for being reluctant to abrogate the unequal treaties that the Tsarist government had signed with imperial China. In their writings, they demanded the return of the lost territories that had resulted from those treaties [Zhou Weiyan and Shi Yikui 1980, 104–112; Chen Liankai 1981, 46]. By presenting the

⁴ On Mao’s “Three Worlds” theory, see Mao Zedong, 1993: 441.

⁵ For a case study on the perceptions of contemporary Chinese scholars on Western imperialism, see David Shambaugh, 1991.

history of Soviet hegemonism and aggression in China in this way, these scholars hoped to mobilize support for China's stand in the Sino-Soviet border negotiation taking place then⁶.

Moreover, at the time the Sino-Soviet relations were still in a stalemate, aggravated by the long-time shadow of Tsarist intrusions and Sino-Soviet conflicts since the 1960s. It is thus no surprise that the Soviet occupation of Afghanistan, a country neighbouring China, would produce a grave perceived threat to the PRC in the early 1980s. In January 1980, an anonymous commentary with a sinister tone appeared in *Renmin ribao*:

Once the Soviet Union has pushed its military force into the Persian Gulf and Indian subcontinent, it sends a dangerous signal. It shows that the USSR will continue its attack on Iran, Pakistan, and other countries. People should not assume that Moscow would target Afghanistan only. There is an urgent question before us: which country will become the next Afghanistan [Feng Xiaomei 1980, 1]?

Chinese scholars not only were critical of the Soviet invasion of Afghanistan, but also felt suspicious of Moscow's desire in advancing on China. ISEES scholar Yu Sui warned, "Both the Soviet invasion of Afghanistan and its support of Vietnamese occupation of Cambodia would pose a grievous threat to the security of Asia and China" [Yu Sui 1983, 5]. Xing Shugang, an ISEES specialist in Soviet foreign relations, pointed out that "Soviet troops stationing in Asia is nothing other than encircling the PRC, sowing discord between China and its neighbouring countries, and obstructing the progress of China's modernization" [Xing Shugang 1981, 4]. It seems that Chinese accusations of Soviet hegemony were not merely politically motivated. The Chinese did not want to see Moscow's expansionism becoming rampant in the world, as China would likely suffer from this situation. Chinese denunciation of Soviet hegemonism indicated not only China's long memories of Russian humiliation, but also its feeling of being uncomfortable and insecure when Moscow extended its large military presence on the Chinese border.

In reality, Chinese perceptions of Soviet hegemonism were quite evolutionary throughout the 1980s. In the early days of the decade, compared to the US, the USSR was described by a scholar as being "the most ferocious hegemonist" [Shi Xiaochong 1980, 147] *Beijing Review* once stated that "the US is on the defensive in their contention, therefore, the major threat to world peace today comes from the Soviet Union" [Mu Youlin 1982, 3].

After Gorbachev took charge in 1985, the negative view of Chinese scholars gradually abated while the positive assessment became more prominent. In his 1987 article Xing Shugang argued that China should not condemn the Soviet Union as being non-socialist merely because of its display of erroneous hegemonist tendencies before. He remarked that hegemonism was only "a policy of Moscow" but it was "the nature of imperialist and capitalist states," and predicted that "hegemonism would by no means forever exist in Soviet foreign policy formulating" [Xing Shugang 1987, 6]. In 1988, Gu Guanfu, a professor at the China Foreign Affairs University, even suggested that Soviet foreign policy should not be described as being purely hegemonic after the 1970s, as "it has contributed to national liberation and anti-colonization movements in the Third World to some extent," and it was

⁶ On the Sino-Soviet border talk in the early 1980s, see Li Huichuan, 1981.

different from “hegemonism of the imperial West” [Gu Guanfu 1988, 31]. In light of Deng Xiaoping’s remark in 1978 (that socialism is incompatible with hegemonism) the change of Chinese perceptions from the mid-1980s onward indicated not only the improvement of Sino-Soviet relations, but also China’s recognition of the USSR as a true socialist country⁷.

As demonstrated above, from the mid-1980s Chinese scholars no longer viewed hegemonism as the inherent nature of the Soviet system; rather, hegemonism was perceived as only a temporary policy of the Kremlin. As long as Moscow reversed such policies, China would drop the denigrated term accordingly. Indeed, the Chinese label of hegemonism in describing the Soviet Union was mostly related to China’s security concern of the three obstacles (the Soviet invasion of Afghanistan, its large troop deployment along the border with China, and Moscow’s support of the Vietnamese military intervention in Cambodia) in preventing the Sino-Soviet rapprochement in the 1980s. Once those obstacles were removed and Sino-Soviet normalization finally came in 1989, the term “Soviet hegemonism” gradually faded from Chinese writings.

Moreover, China under Deng Xiaoping adopted a pragmatic approach in domestic and foreign policies: it would no longer engage in Maoist radicalism. During the 1989 Sino-Soviet summit, Deng frankly told Gorbachev that he personally hated the senseless polemic exchanges between both sides under Mao [Deng Xiaoping 1995, 285–287]. Deng might not want to see Soviet hegemonism rippling across the world, but what he needed most was a peaceful international environment conducive to China’s modernization. Once the bilateral relations improved and the demise of the Soviet Union became reality, language surrounding Soviet hegemonism thus ground to a halt and the coinage was no longer valid in Chinese vocabulary.

In the 1990s, when the USSR had ceased to exist, the PRC no longer pegged the Soviets as hegemonists. Instead, owing to the Western sanction after the Tiananmen Incident, “hegemonism” or “power politics” (*qiangquan zhengzhi*) became synonymous with the West (particularly the US) [Jiang Zemin 2006, 314]. Chinese officials used these terms to describe those countries that invoked the banners of human right and democracy to force their values and political systems on the Third World – the so-called “peaceful evolution”⁸.

Treatment of Soviet relations with Albania, Yugoslavia, and the Third World

With regard to Soviet foreign relations with other countries in the early 1980s, the analysis of Chinese scholars corresponded closely with the tone of post-Mao China’s state policies. They attempted to respond to and legitimize China’s official agendas through their research.

In the early 1980s, the small European socialist country Albania was by no means of a favourite in PRC media, due to its dictator Enver Hoxha’s legacy of self-exclusion, which was at odds with post-Mao China’s reform and open policy. However, some

⁷ On Deng’s 1978 remark, see Deng Xiaoping, 1995: 123.

⁸ According to Wang Zheng, the term “peaceful evolution” was first introduced by George Kennan, US ambassador to the Soviet Union in 1947. John Foster Dulles, US Secretary of State, made it famous in the 1950s. In China, this US strategy was pointed out as a major threat after the demise of the USSR. See Wang Zheng, 2008: 783–806.

papers in MSUEE focusing on Soviet-Albanian relations then remained positive towards Hoxha's non-reconciliation with Moscow, despite the critical Chinese official view on Albania's radicalism⁹. ISEES scholar Wang Xianju briefed the history of Albanian foreign relations since the 1970s, and noticed that, while having slightly increased its trade volume with the West, Tirana still "refused to have normalization with the Soviet upon the request from Moscow, and fought resolutely against the superpower's aggression and hegemonism" [Wang Xianju 1982, 34]. In the view Wang Hongqi (another ISEES scholar), Hoxha's unwillingness to repair the relations with the USSR was because "Albania has perceived the Soviet as a social fascist and imperialist nation, and its policies as military conquest and exploiting people from all over the world" [Wang Hongqi 1983, 94]. The words describing Albania's attitude towards Moscow used by the authors above were little different with China's official propaganda targeting on the Kremlin in the early 1980s (as mentioned in the last section of the article). The scholars put the course of Albania's anti-Soviet policy into the same direction of Deng Xiaoping's accusation on Moscow's hegemonism, despite Albania's self-isolation that sharply contrasted with post-Mao China's direction. However, the highlighting of Albania's intransigence towards Moscow by Chinese scholars merely reflected the Chinese appreciation of Albania's unwillingness to turn itself into the pawn of Soviet hegemony. Apart from sharing hostilities towards Moscow, China in fact found Tirana little useful in its strategic balance of international policy, because not only Albania's Maoist domestic policy, but also Sino-Albanian relations in the early post-Mao period were far from in the spirit of bonhomie¹⁰.

Apart from Albania, there is a more significant example of the Chinese treatment of the Soviet-Yugoslavian relations. Although Mao Zedong once branded Yugoslavia as "revisionist" [Stuart Schram 1974, 189] a derogatory term used to stigmatize any socialist countries opting for capitalist reforms, in the 1980s Yugoslavia became the centre of attention in the PRC. Under Deng Xiaoping, China's foreign policy resembled Yugoslavia's stance of being non-aligned and non-confrontational [Luo Minghui 1984, 2]¹¹. Chinese leaders greatly admired Belgrade's spirit in defiance of what was seen as Moscow's overlordship, evidenced by Party Secretary General Hu Yaobang's 1983 high appraisal of "Josip Tito's principles of independence and equality among all communist parties, and of opposing imperialism, colonialism, and hegemonism" [Zhou Zelong 1983, 2].

Some articles by Chinese scholars in the early 1980s shared the official claims to promote the case of Yugoslavia in their research. Jiang Qi, a professor of international relations at East China Normal University, regarded Moscow's expelling Belgrade from the socialist camp in 1948 as owing to the latter's uncompromising attitude. He remarked, "It was the origin of anti-hegemony struggle in Eastern Europe" [Jiang Qi 1983, 7]. Cai Kang, another scholar at East China Normal University, wrote, "The non-aligned policy has evolved from a strategy of Yugoslavia to an international movement," and "it has broken through the shadow of Soviet-type foreign policy model first time in socialist history" [Cai Kang 1984, 43].

⁹ For China's criticism on Hoxha's tough policies, see Jin Liangping, 1985: 14.

¹⁰ For Sino-Albanian relations after Mao, read Elez Biberaj, 1986.

¹¹ The Editorial stated that both "China and Yugoslavia are pursuing independent and self-reliant foreign policies, and regarding world peace and human progress as major goals of our common international agendas."

Apart from its non-aligned foreign policy, Yugoslavia's economic model (which had shaken the dominant position of Soviet-style socialism) also became an important reason to gather the Chinese support of Belgrade's struggle against the Soviet rivalry. When ailing President Josip Tito's health condition deteriorated, the event became a paramount concern of *Renmin ribao* in the first half of 1980. At the time, the official organ of the CCP carried day-to-day reports from Belgrade, wishing for Tito's recovery and glorifying his contributions. After Tito's death, during the memorial ceremony held in the Yugoslavian Embassy in Beijing, the first CASS President and Party ideologue Hu Qiaomu paid the following tribute to Tito and Yugoslavian inspiration:

Comrade Tito's greatest contribution to the contemporary communist movement was that he and his close comrades-in-arms were the first ones to recognize that socialism should not be confined to one model. He initiated a new way of building socialism suited to the concrete conditions of Yugoslavia. Yugoslavia, under the leadership of President Tito, had boldly begun exploring the ways of socialist construction in the early 1950s. It did not follow the over-centralized economic pattern introduced by the Soviet Union. Led by Tito, the Yugoslav people have broken away from the conventional Soviet methods which were formerly considered inviolable, and have blazed a new trail to develop a socialist economy. The Yugoslavian example provided valuable experience for other countries to choose their own road of socialist construction according to their specific conditions [Pan Dahai 1980, 2].

In the mid-1980s, Chinese Premier Zhao Ziyang expressed his gratefulness to the Yugoslavian hosts, for "their experience of building socialism has greatly encouraged the Chinese people to draft our own reform programs" [Ma Wenge 1986, 4]. As one scholar commented:

In the contemporary international socialist development, Yugoslavia's socialist path is the most remarkable. Not only because it has turned itself from one of the most backward European nations to a moderately developed country, but also because it has contributed immeasurable theories of practicing scientific socialism to the world. The Yugoslavian experience of socialism has never been an easy journey, its lessons are worthy of study and attention [Zhao Naibin 1984, 74].

In the wake of the Maoist decades, China found that the Soviet model disguised by Maoism had turned China poor and backward. China under Deng was eager to find a new way to make China a prosperous and strong socialist country. Yugoslavia's reform experience initiated by Tito, which included the mixing of central planning and market mechanism, and took a distinctive approach to socialism by disregarding the orthodox Soviet methods, struck a chord with the Chinese. Such a distinctive model is exactly the direction of post-Mao China's reforms. Many academic articles throughout the 1980s expressed their approval of Yugoslavian socialism in preference to the dogmatic Soviet orthodoxy, and showed a strong desire to learn from Belgrade [Jiang Qi 1982, 36–58; Wang Yiying 1984, 26–32; Zhao Naibin 1984, 74–77; Dong Bainan 1988, 6–9; Xu Wanming 1989, 28–35].

Even in the wake of Yugoslavia's falling apart in the 1990s, Chinese Sovietologists still attributed the Soviet-Yugoslavian rift after World War Two to the Kremlin, and put the blame squarely on Moscow's chauvinism and intolerance of Belgrade using its own method to construct socialism [Li Xing and Zhou Xuemei 1996, 61–69; Shen

Zhihua 1999, 13–18]. In 1996, four years after China had joined the Non-Aligned Movement as an observer [Bai Menghan 1992, 4], Li Xing and Zhou Xuemei (both were scholars at Beijing University) argued that the 1948 Soviet-Yugoslavian confrontations had inspired many subsequent dissent movements in the socialist camp, such as the 1968 Prague Spring and the 1980 Polish Solidarity uprising. They remarked that “the Yugoslavian model had shaken the dominant position of Soviet socialism and inaugurated the diversification of socialist models in the world” [Li Xing and Zhou Xuemei 1996, 64].

As such, Chinese scholars’ open advocacy of Yugoslavia’s position in its conflicts with Moscow was due to not only China’s similar stance in non-aligned policy and anti-Soviet hegemony, but also to China’s receptivity to Yugoslavia’s unique reform experience. After the PRC became economically successful in the 1980s, Chinese scholars would sometimes speak of Yugoslavia as a sort of maverick, as a countervailing weight to the Soviet brand of socialism. This in turn would validate the exception of the Chinese way of practicing socialism. The treatment of Yugoslavia, in particular, reflects the increasing confidence of Chinese scholars. They were arguing that Moscow should accept a less centralized and more diverse socialist world¹². Chinese scholars’ clear-cut stand on supporting the post-Mao CCP policy of integrating Marxism with China’s concrete circumstances, and heralding the vision of the rise of Chinese-style socialism, could be reflected in their analysis of Soviet-Yugoslavian troubled relations.

Having said this, it should be noted that China was extolling Yugoslavia mainly because it was disobedient to Moscow and committed to building a version of socialism that was independent of the Soviet model. It does not mean that Chinese scholars would be supporting any deviation from orthodox socialism. In reality, China’s endorsement of the Yugoslavian example is a sign of China’s determination to reform socialism – but not to renounce it.

In the early 1980s China did not fail to notice the rise of the Third World, which would play a crucial role in international relations and become a partner with China to contain the superpowers – at least in the CCP’s strategic worldview. During his 1982 talk with Javier Perez de Cuellar, secretary-general of the United Nation, Deng Xiaoping remarked that the international influence of the Third World “has increased considerably,” and “cannot be overlooked.” He stated that the foundation of China’s foreign policy was “opposing hegemonism and safeguarding world peace,” which was also “the position and immediate interests of the Third World.” Therefore, it would be essential for China and the region to “strengthen unity and cooperation” [Deng Xiaoping 1995, 408]. Concomitant with this strategic perspective, Chinese scholars attempted to use post-Mao China’s Third World policy as their theoretical framework for analysis. Quoting from ISEES scholar Zhang Jinglin:

The foundation of our foreign policy is unifying the Third World, allying with the peoples who cherish peace and justice and oppose hegemonism. Our scholars should comprehend and resolutely carry out those policies as a whole and undertake the battle against superpowers’ hegemony in a more effective way [Zhang Jinglin 1982, 1].

¹² The Soviet Union in the early 1980s was still unwilling to recognize that China’s post-Mao reforms are genuinely socialist in nature. See Christopher Marsh, 2005: 131-32.

As will be discussed, Chinese scholars in the 1980s seemed to view Soviet relations with the Third World through the prism of Sino-Soviet friction. Their arguments on the subject look more like explaining and demonstrating China's different treatment of the Third World, rather than genuine research of the Soviet policy in the region. In their articles, Chinese scholars strenuously promoted and defended the case of the Third World. Their arguments indirectly symbolized China's stance in challenging the Soviet authority, appealed for the redress of past historical wrongdoings on China done by Tsarist Russia and the Soviet Union, and promoted the moral superiority of Chinese socialism over that of the USSR.

During Mao's later period, China did not receive much goodwill from the Third World, mainly owing to Mao's excessive obsession with bringing Chinese-based socialism to the poor nations. Such a strategy of exporting revolutions had caused resentment in numerous countries, particularly those in Southeast Asia, where it led to a widespread anti-China sentiment [Paul Bolt 2000: 43–47]. With the onset of the Cultural Revolution, the foreign policy of China had become heavily ideology-driven. Before Mao's death in 1976, the PRC was crippled not only by economic stagnation but also international isolation. In the wake of Maoist decades, the new leader Deng Xiaoping expected PRC foreign policy to detach from the radical determinant of Maoism and return to the realities of modern international politics [Deng Xiaoping 1995, 249]. The post-Mao leadership envisioned that China would become a progressive anti-colonial Asian power symbolized by its break with the Kremlin and the Maoist burden, and a true friend of the underdeveloped world¹³.

In tune with the official view, some Chinese scholars portrayed Moscow as having taken advantage of numerous turbulences to interfere in the Third World, subjecting others to its beck and call [Xing Shugang 1981, 9; Zhang Zhen 1982, 19; Xie Xiang 1984, 45]. These articles tend to exaggerate the gravity of Soviet hostility and Moscow's ability to dominate the world, although such radical views had trailed off after Gorbachev's accession. Most of the writings presented above seem to conclude that the Soviet Union had achieved complete failure in its relations with the underdeveloped countries, become the only troublemaker and common enemy of the world, and ended up in having no friend in the global society. As Ma Yaohui remarked:

When facing the tension brought by Moscow, peoples from different countries should control their own lives and curb the interference from foreign force. We should unite together for safeguarding world peace and countering Soviet influence. Chinese people will work closely with other people in the world to achieve this common goal [Ma Yaohui 1980, 48].

Meanwhile, Chinese official organs attempted to foster a new image of China. They posited that the country was far from being isolated in the international community after the death of Mao; rather, it had joined the whole world to contain the advance of the superpowers¹⁴. In 1981, Foreign Minister Huang Hua suggested to his Canadian colleague Mark MacGuigan, that China and the West should establish close ties on the basis of containing Soviet aggressive behaviour in the Third World [Chi Shangbin 1981, 4]. On another occasion, he remarked that by carrying the

¹³ This point is illustrated by the following source: Zhang Lei, 1985: 42.

¹⁴ For details, see Wang Tiying, 1980: 2; Liang Yuanshen, 1981: 25.

banner of anti-hegemony, China would be able to increase its influence in the Third World, which would be conducive to its global status and open door policy [Tian Lengqing 1981, 2].

In 1982, ISEES scholar Zhang Jinglin claimed that, along with a broad base of the Third World countries, “An international anti-Soviet camp consisting of China and the West has developed rapidly” [Zhang Jinglin 1982, 3]. Two years later, both Li Jingjie (an ISEES researcher) and Zhou Jirong (a professor of political science at Beijing University) agreed that after becoming stabilized and strong, China would play a larger role in international affairs, namely by halting the war and safeguarding peace [Li Jingjie 1984, 19; Zhou Jirong 1984, 23]. These authors seemingly made use of their subject study to argue that China after Mao was far from being separated from the world. Instead, China under Deng was re-engaging the world and earning respect from international society by joining the global campaign against the Soviet advance. As a result of such sharp Chinese denunciations of Moscow’s expansionism, the West became eager for Chinese cooperation and sought to aid Chinese reforms, in order to ally with China in resisting the USSR¹⁵.

There are three other reasons for why Chinese scholars had a strong bias toward the Third World and sympathized with those countries involved when it came to Soviet-Third World relations. The first one may be historical. In the eyes of the CCP, both China and other underdeveloped countries shared the common experience of falling prey to imperialist encroachment in the past,¹⁶ and China, in particular, had been invaded by Tsars since the early modern period and treated unfairly by the Soviet regime after 194¹⁷. This historical background of complicated Sino-Soviet Russian relations was deeply rooted in the collective Chinese mind, and inevitably affected the writings of Chinese scholars¹⁸. Several articles in the 1980s evidenced a strong grudge against the unequal relations between Moscow and the Third World. They condemned the forced Soviet model of socialism as a kind of neo-colonization, which did not benefit the Third World, but instead made them backward and isolated [Zhang Jinglin 1982, 6; Yu Sui 1983, 4; Hong Hai 1983, 49].

Moreover, in the early 1980s some Chinese writings voiced their criticisms of the Soviet invasion of Afghanistan as being contradictory to Lenin’s principle of internationalism¹⁹. On the other hand, they portrayed China as having wholeheartedly supported the Afghan resistance and the emancipation of other Third World nations, while never meddling in their affairs. According to those writings, China was the true disciple of Lenin’s teachings, while Moscow’s behaviour was incompatible with Leninist internationalism [Shen Yi 1981, 24; Li Ning 1983, 10].²⁰ This picture of the

¹⁵ For details, see Alexander Lukin, 2003: 216.

¹⁶ The point is illustrated by Zeng Zikui, 1983: 2. The commentary called upon China to side with the Third World for fighting with the “power politics,” because of the “common history of having been oppressed and enslaved.”

¹⁷ See Deng’s long talk with Gorbachev on how China had been bullied by Tsarist Russia and the Soviet Union, during their summit meeting in 1989. Deng Xiaoping, 1995: 285-87.

¹⁸ For how the loss of territories to Tsarist Russia and the atrocities committed by the Soviet army in Northeast China toward the end of World War Two had traumatized PRC intellectuals after 1949, see Yan Li, 2012: 37.

¹⁹ For details, see Cheng Xionggao, 1983: 17; Fang Lianqing, 1982: 35.

²⁰ On Lenin’s definition of internationalism, see Vladimir Lenin, 1967: 26-29.

PRC as enlightened and committed to fulfilling its internationalist responsibility to the Third World is not a contemporary invention. Mao Zedong once put forth that CCP members should “build China into a great and powerful socialist country, and help the broad masses of the oppressed and exploited throughout the world in fulfilment of our great internationalist duty” [Mao Zedong 1993, 320]. In the 1980s, Chinese Premier Zhao Ziyang said that the aid work to the Third World was China’s “compelling internationalist obligation” [Bao Gonghou 1983, 4]. As Liu Fengming (a professor of international law at Wuhan University) summarized in 1983:

Our foreign policy is proletarian internationalism as well as the socialist foreign policy with Chinese characteristics. The starting point of our independent foreign policy is in the fundamental interests of the Chinese people and the peoples around the world. It is the combination of patriotism and internationalism. It is for safeguarding world peace. As a member of the Third World, China will unswervingly safeguard the unity and right of the region, and regard financially supporting those countries as our major international responsibility [Liu Fengming 1983, 10].

Thus, we can see that post-Mao China was aspiring to gain the upper hand over the Soviet Union in the name of the struggle against hegemonism, and more importantly, in the fight for moral leadership over the Third World. By using Lenin’s internationalism to accuse Moscow of being chauvinistic, self-serving, and exploitative in its relations with the underdeveloped countries, Chinese scholars instead would project a fair, humble, and benevolent image of Beijing, enabling it to assume the moral high ground vis-à-vis Moscow.

Last, from the early 1980s onward the post-Mao reforms led to substantial expansion of Chinese national power and a notable growth in its international prestige and influence, while the Soviet Union was in the grip of economic difficulties. Chinese scholars shared a growing pride in what China had accomplished so far vis-à-vis what they saw as the demoralized USSR. Yang Zhangming, a professor at Tongji University in Shanghai, said that many Third World states had been influenced by China and Yugoslavia to develop socialism according to their own conditions, while distancing themselves from “some socialist states that would offer aid, but with aid, came interference” [Yang Zhangming, 1984: 84]. Du Xiaoqiang, a scholar at Qinghua University, suggested that after China’s success in reforms, its distinctive style of socialism might “weaken the impact of the Soviet model on the Third World” [Du Xiaoqiang 1984, 6].

Deng Xiaoping remarked in April 1987 that when China fully developed it should not only “have blazed a new path for the peoples of the Third World,” but also “have demonstrated to mankind that socialism is the only path and that it is superior to capitalism” [Deng Xiaoping 1995, 223]. The Chinese regime at this stage lost no time in seizing the opportunity to portray China as the beacon of the Third World, by professing its respect to other countries’ sovereignties and institutions, publicizing its divergence with the Kremlin, and promoting the friendship and brotherhood between China and the developing nations. This was done in the hope that Chinese-style socialism would have greater appeal than the Soviet model, and take root in not only the poor countries but the wider global society as well.

Conclusion. This article has studied the analyses of Chinese Soviet-watchers on Moscow’s foreign policy against the larger context of PRC’s political setting in the early 1980s, and investigated how scholars placed China’s official agendas centrally

in their research. In the early 1980s, Chinese discussions on Soviet foreign relations with other countries corresponded closely to PRC's real security concerns on its border, its historical memories of the wrongdoings done by Tsarist Russia and the USSR, and the principle of post-Mao China's Soviet policy.

As has been demonstrated, Chinese Soviet-watchers did not present many vicissitudes of Soviet international manoeuvres in their writings; instead, through research on the formation and evolution of Soviet foreign policy, they attempted to adjust their analyses to align with China's vision of itself and the world. Their research of Soviet hegemonism, Soviet-Albanian and Soviet-Yugoslavian conflicts, and Soviet-Third World relations all reflected Beijing's ambitions of challenging the orthodox Soviet model of economic development in the socialist world, competing with the Kremlin for leadership in the developing countries, and projecting a fair and benevolent image of Chinese socialism vis-à-vis Moscow.

While not a determinant in China's foreign policy making, Chinese Sovietology is not able to remain outside the confines of Chinese politics. The Party guidepost always transcends the academic norm. Seen from the article, Chinese Sovietology, by providing both principles and tactics, had been making assessments and proposing solutions on economic and political aspects of contemporary China, friendships and struggles in PRC's international relations. Through the interplay of politics and scholarship, scholars attempted to legitimise the CCP rule and the Chinese way of practicing socialism, as well as projected and envisioned the future of China in the reform era.

As such, seen from the early 1980s Chinese criticisms of Soviet foreign policy, Chinese Soviet-watchers endeavoured to propagandise and justify PRC's post-Mao domestic and international agendas through their subject study. Most of the time, their research outputs were not the authoritative statements of the Chinese government, but were more likely explaining or confirming Party policies for reinforcing the legitimacy and authority of the CCP rule.

Chinese research on the Soviet Union in the early 1980s, therefore, could be considered as more of a rationalization of their opinions about the legitimacy of Chinese socialism, China's domestic politics, and state agendas, than an academic attempt to reconstruct and discover the Soviet past. Scholars demonstrated the purported causal relations between the Soviet past and the political views they upheld for China's future. They mainly used their interpretation of the events in the USSR to speak for the political agendas that were believed to represent the correct directions of Chinese socialism and modernization, and to justify ongoing reform programs. Thus their research served to render Party policies and principles understandable and plausible.

Central to my analysis is the premise that Chinese Sovietology writings in the early 1980s evolved primarily as a response to China's then-contemporary challenges and concerns facing individuals. Political developments of the PRC and personal involvement (direct or indirect) with ongoing political and social events in this period, influenced and motivated Chinese Soviet-watchers' changing perceptions of their subject study. These writings are inseparable from scholars' own participation in the social and political discourses of contemporary China, and from their embrace or elaboration of ideologies that served and justified their political claims and current state agendas. In short, to research Soviet socialism has primarily been to

trace problems of Chinese socialism as experienced by scholars at the time of their research; this was done in order to legitimize socialist solutions, rather than to seek truth about the Soviet Union.

REFERENCES

Bai Menghan. (May 17, 1992), “Bujiemeng yundong jiena zhongguowei guanchayuan” [The Non-aligned Movement Accepts China as an Observer], *Renmin ribao*, p. 4.

Bao Gonghou. (September 29, 1983), “Yuanzhu disan shijieshi womende guoji zhuyi yiwu” [Aiding the Third World is Our Internationalist Obligation], *Renmin ribao*, p. 4.

Biberaj E. (1986), *Albania and China: A Study of an Unequal Alliance*, Boulder : Westview Press.

Bolt P. (2000), *China and Southeast Asia's Ethnic Chinese: State and Diaspora in Contemporary Asia*, Westport : Praeger.

Boyle P. (1993), *American-Soviet Relations: From the Russian Revolution to the Fall of Communism*, London : Routledge.

Cai Kang. (1984), “Zhanhou nansilafu waijiao zhengcede yanbianhe bujiemeng” [The Evolution of Post-war Yugoslavian Foreign Policy and the Non-aligned Movement], *Shijie jingjiyu zhengzhi* (World Economics and Politics), No. 4, pp. 37–43.

Chen J and Yang Kuisong. (1998), “Chinese Politics and the Collapse of the Sino-Soviet Alliance”, in *Brothers in Arms: The Rise and Fall of the Sino-Soviet Alliance, 1945-1963*, eds. Odd Arne Westad, Washington, D. C.: Woodrow Wilson Center Press, pp. 246–294.

Chen Liankai. (1981), “Lunzhongguo lishi shangde jiangyuyu minzu” [On Territories and Nationalities in Chinese History], *Zhongyang minzu daxue xuebao* (Journal of the Central University of Nationalities). No. 4, pp. 44–51.

Cheng Xionggao. (February 7, 1983), “China Will Never Seek Hegemony”, *Beijing Review*, p. 17.

Chi Shangbin. (August 18, 1981), “Huanghua huanyan jianada waizhang” [Huang Hua Offers Banquet to Welcome the Canadian Foreign Minister], *Renmin ribao*, p. 4.

Daniels R. (1999), “Soviet Society and American Soviet Studies: A Study in Success”, in *Rethinking the Soviet Collapse: Sovietology, the Death of Communism and the New Russia*, ed. Michael Cox, London : Pinter, pp. 115–34.

Deng X P. (1995), “China's Foreign Policy”, in *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol 2), ed. and trans. The Bureau for the Compilation and Translation of Works of Marx, Engels, Lenin and Stalin under the Central Committee of the Communist Party of China, Beijing : Foreign Languages Press. pp. 407–409.

Deng X P. (1995), “Let Us Put the Past Behind Us and Open Up a New Era”, in *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol 3), ed. and trans. The Bureau for the Compilation and Translation of Works of Marx, Engels, Lenin and Stalin under the Central Committee of the Communist Party of China, Beijing : Foreign Languages Press. pp. 284–287.

Deng X P. (1995), “Realize the Four Modernizations and Never Seek Hegemony”, in *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol 2), ed. and trans. The Bureau for the Compilation and Translation of Works of Marx, Engels, Lenin and Stalin under the

Central Committee of the Communist Party of China, Beijing : Foreign Languages Press, pp. 122–123.

Deng X P. (1995), “The Present Situation and the Tasks before Us”, in *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol 2), ed. and trans. The Bureau for the Compilation and Translation of Works of Marx, Engels, Lenin and Stalin under the Central Committee of the Communist Party of China, Beijing: Foreign Languages Press, pp. 241–272.

Deng X P. (1995), “To Uphold Socialism We Must Eliminate Poverty”, in *Selected Works of Deng Xiaoping* (Vol 3), ed. and trans. The Bureau for the Compilation and Translation of Works of Marx, Engels, Lenin and Stalin under the Central Committee of the Communist Party of China, Beijing : Foreign Languages Press, pp. 221–223.

Desjardins R. (1988), *The Soviet Union Through French Eyes, 1945–1985*, Basingstoke : Macmillan.

Dong Bainan. (1988), “Jiannan quzhede daolu” [The Tortuous Road], *Guoji guan cha* (International Review), No. 3, pp. 6–9.

Du Xiaoqiang. (1984), “Guoji zhanlue geju duojihua xintan” [New Analysis on the Multipolar International Strategic Pattern], *Shijie jingjiyu zhengzhi* (World Economics and Politics), No. 4, pp. 1–8.

Fang Lianqing. (1982), “Liening lingdao shiqide suweiai eguodui afuhande wajiao zhengce” [Soviet Russia’s Policy Toward Afghanistan in the Years of Lenin], *Guoji wenti yanjiu* (Journal of International Studies), No. 2, pp. 31–39.

Feng Xiaomei. (January 5, 1980), “Zhide zhuyide dongxiang” [We Need to Pay Attention to the Situation], *Renmin ribao*, p. 1.

Fisher H. (1959), *American Research on Russia*, Bloomington : Indiana University Press.

Friedman J. (2015), *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Split and the Third World*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Gu Guanfu. (1988), “Suliande ‘xinsiwei’ heduiwai zhengce tiaozheng” [The Soviet ‘New Thinking’ and Its Readjustments to Foreign Policy], *Shijie jingjiyu zhengzhi* (World Economics and Politics), No. 10, pp. 28–33.

Hong Hai. (1983), “Yishehui zhuyi weifangxiang–sulianzai yafei guojia tuixingde yizhong lilun” [Directing Socialism – A Theory Promoted by the Soviet Union in Asian and African Countries], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 3, pp. 44–49.

Jiang Qi. (1982), “Guanyu sunan chongtu” [On Soviet-Yugoslavian Conflicts], *Dangdai shijieyu shehui zhuyi* (Contemporary World and Socialism), No. 2, pp. 36–58.

Jiang Qi. (1983), “Sudong guanxide yanbian” [The Evolution of Soviet-East European Relations], *Jinri sulian dongou* (The Present Day Soviet Union and Eastern Europe), No. 5, pp. 1–10.

Jiang Zemin. (2006), “Wajiao gongzuoyao jian ding buyidi wei hu guojia he minzude zuigao liyi” [We Should Resolutely Safeguard the Utmost Interests of the State and Nation in Diplomatic Work], in *Jiangzemin wenxuan* [Selected Works of Jiang Zemin], ed. Renmin chubanshe (The People’s Press), Beijing : Renmin chubanshe, pp. 312–315.

Jin Liangping. (June 10, 1985), “Albania–More Flexible Policies Adopted”, *Beijing Review*, p. 14.

Lenin V. (1967), *Lenin on the National and Colonial Questions: Three Articles*, Peking : Foreign Languages Press.

Li Huichuan. (June 17, 1981), “Zhongsu bianjie tanpande zhengjie hezai?” [What Is the Problem of Sino-Soviet Border Negotiation?], *Renmin ribao*, p. 2.

Li Jingjie. (1984), “Dangqian sulian duiwai zhengce zhongde ruogan wenti” [Several Questions regarding the Present Soviet Foreign Policy], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 3, pp. 12–19.

Li Ning. (1983), “Gengjia jingzhang dongdangde yinian” [A Year with Greater Tension and Tumult], *Guoji wenti yanjiu* (Journal of International Studies), No. 1, pp. 3–10.

Li Xing and Zhou Xuemei (1996), “Lunsulian moshiyu sudong guanxi” [On the Soviet Model and Soviet-East European Relations], *Eluosi dongou zhongya yanjiu* (Russian, East European and Central Asian Studies), No. 2, pp. 61–69.

Li Yuanming. (1981), “Sulian baquan zhuyide lishi yuanyuan” [The Historical Origin of Soviet Hegemonism], *Hongqi* (Red Flag), No. 17, pp. 21–25.

Liang Yuanshen. (September 28, 1981), “China Belongs Forever to the Third World”, *Beijing Review*, p. 25.

Liu Fengming. (1983), “Lunwoguo duli zizhude duiwai zhengcede yiguan shijian” [On the Consistent Implementation of Our Independent Foreign Policy], *Shehui zhuyi yanjiu* (Socialism Studies), No. 6, pp. 2–10.

Liu Jialei. (1980), “Ershi shijichu shazai haishenwei pohai huaqiaode baoxing” [The Atrocious Crimes Committed by Tsarist Russia on Oversea Chinese in Vladivostok during the Early 20th Century], *Shehui kexue zhanxian* (Social Sciences Front), No. 3, pp. 167–168.

Liu Keming. (1981), “Fakanci” [A Few Words on the Initial Issue], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 1, pp. 1–2.

Lukin A. (2003), *The Bear Watches the Dragon: Russia's Perceptions of China and the Evolution of Russian-Chinese Relations since the Eighteenth Century*, London : M. E. Sharpe.

Luo Minghui. (August 19, 1984), “Jiaqiang youhao hezuo zengjing geming youyi” [Strengthening Close Cooperation and Promoting Revolutionary Friendship], *Renmin ribao*, p. 2.

Ma Wenge. (July 8, 1986), “Mikuliqi juxing yanhui huanying zhaoziyang” [Mikulic Holds a Banquet to Welcome Zhao Ziyang], *Renmin ribao*, p. 4.

Ma Yaohui. (1980), “Liangzhong qushi liangge qiantu” [Two Opposing Trends and Two Possible Courses of Development], *Beijing daxue xuebao* (Journal of Peking University), No. 4, pp. 45–50.

Mao Sheng. (2010), *Zhongguo shehui kexueyuan biannian jianshi, 1977-2007* [A Short Chronicle of the Chinese Academy of Social Sciences, 1977–2007], Beijing : Shehui kexue chubanshe.

Mao Zedong. (1993), “Guanyu sange shijie huafen wenti” [On the Question of Division of the Three Worlds], in *Maozedong wenji* [Selected Works of Mao Zedong], ed. Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi (The Central Committee of the Chinese Communist Party Literature Research Office), Beijing : Renmin chubanshe, pp. 441–442.

Mao Zedong. (1993), “Rende zhengque sixiang shicong nali laide?” [Where Do Correct Ideas Come From?], in *Maozedong wenji* [Selected Works of Mao Zedong],

ed. Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi (The Central Committee of the Chinese Communist Party Literature Research Office), Beijing : Renmin chubanse, pp. 320–322.

Mao Zedong. (1993), “Zhongguo renmin jianjue zhichi banama renminde aiguo zhengyi douzheng” [The Chinese People Firmly Support the Patriotic Struggle of the Panamanian People], in *Maozedong wenji* [Selected Works of Mao Zedong], ed. Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi (The Central Committee of the Chinese Communist Party Literature Research Office), Beijing : Renmin chubanse, pp. 354–355.

Marsh C. (2005), *Unparalleled Reforms: China's Rise, Russia's Fall, and the Interdependence of Transition*, Oxford : Lexington Books.

Mu Youlin. (August 9, 1982), “Opposing Hegemonism”, *Beijing Review*, p. 3.

Pan Dahai. (May 7, 1980), “Tietuo zuixian renshi shehui zhuyi buying yige moshi” [It Was Tito Who Was the First One to Realize that There Should Not Be One Model of Socialism], *Renmin ribao*, p. 2.

Qian Junrui. (July 19, 1981), “Maozedong sixiang rengranshi yanjiu guoji wentide zhidao sixiang” [Mao Zedong Thought is Still the Guiding Principle of Studying International Issues], *Guangming ribao*, p. 3.

Rosefelde S and Stefan Hedlund. (2008), *Russia Since 1980*, Cambridge : Cambridge University Press.

Rozman G. (1985), “China's Soviet Watchers in the 1980s: A New Era in Scholarship”, *World Politics* 37: 435–474.

Schram S, ed. and trans. (1974), *Mao Tse-tung Unrehearsed: Talks and Letters, 1956-71*, Harmondsworth : Penguin.

Shambaugh D. (1991), *Beautiful Imperialist: China Perceives America, 1972-1990*, Princeton: Princeton University Press.

Shen Yi. (September 28, 1981). “China Belongs for Ever to the Third World”, *Beijing Review*, p. 24.

Shen Zhihua. (1999), “Lunyijiu sibanian sunan chongtude jieguo” [Consequence of the 1948 Soviet-Yugoslavian Conflicts], *Shijie lishi* (World History), No. 5, pp. 13–24.

Shi Xiaochong. (1980), “Sulian zhengbade quanqiu zhanlueyu guoji lianhe fanba” [The Global Hegemonic Strategy of the Soviet Union and the International United Front against Hegemony], *Shehui kexue* (Social Sciences), No. 6, pp. 147–153.

Tian Lengqing. (September 4, 1981), “Weihe shijie heping, fandui baquan zhuyi” [Safeguarding World Peace, Opposing Hegemonism], *Renmin ribao*, p. 2.

Wang Hongqi. (1983), “Aerbaniya deduoshi zhiqiu” [Albania's Troubled Year], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 2, pp. 90–97.

Wang Shengying. (March 15, 1980), “Suliande weixie cujinle lianhede qushi” [The Soviet Threat Has Pushed the World to Unite Together], *Renmin ribao*, p. 2.

Wang Xianju. (1982), “Aerbaniya kuoda duiwai maoyihe wenhua jiaoliu” [Albania Is Increasing Its Foreign Trade and Cultural Exchanges], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 5, pp. 31–36.

Wang Yiying. (1984), “Zhanhou chuqi sumezai dongoude duikanghe sudong guanxi” [Soviet-US Conflicts in Eastern Europe and Soviet-East European Relations after World War Two], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 1, pp. 26–32.

Wang Z. (2008), “National Humiliation, History Education, and the Politics of Historical Memory: Patriotic Education Campaign in China”, *International Studies Quarterly* 52: 783–806.

Xenakis C. (2002), *What Happened to the Soviet Union? : How and Why American Sovietologists were Caught by Surprise*, London: Praeger.

Xie Xiang. (1984), “Bashi niandai sullivan yatai zhanluode zhuanbian” [The Changes of Soviet Asia-Pacific Policy in the 1980s], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 5, pp. 41–45.

Xing Shugang. (1981), “Guanyu sullivan quanqiu kuozhang zhanluode jige wenti” [Several Questions on Soviet Global Expansionism], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 1, pp. 3–9.

Xing Shugang. (1987), “Guanyu sullivan duiwai zhengce xingzhide tantao” [Discussion on the Nature of Soviet Foreign Policy], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 6, pp. 1–8.

Xu Kui. (1981), “Yici jixu jianchi baquan zhuyi zhengcede daibiao dahui” [A Congress for Upholding the Hegemonic Policy], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 1, pp. 10–14.

Xu Wanming. (1989), “Nansilafu deduiwai guanxi” [Yugoslavia’s Foreign Relations], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 4, pp. 28–35.

Yan L. (2012), *In Search of a Socialist Modernity: The Chinese Introduction of Soviet Culture*, Chicago: Chicago University Press.

Yang Zhangming. (1984), “Dangdai guowai shehui zhuyide xianzhuanghe fazhan qushi” [The Realities and Trends of Contemporary Socialism Abroad], *Dangdai shijie shehui zhuyi wenti* (Problems of Contemporary World Socialism), No. 1, pp. 81–84.

Yu Sui. (1983), “Bolieriniefu dangzheng shibanian huiguhe sugong xinlingdao zhengce dongxiang chutan” [A Retrospect of Brezhnev’s 18-Year Administration and the Policies of the New CPSU Leadership], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 3, pp. 1–6.

Zeng Zikui. (April 1, 1983), “Disan shijie dejueqi shidangdai toudeng dashi” [The Rise of the Third World is the Most Significant Issue in Contemporary Time], *Renmin ribao*, p. 2.

Zhang Jinglin. (1982), “Shilunyu dangqian fanba douzheng youguande jige renshi wenti” [Several Questions regarding the Present Anti-Hegemonic Struggle], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 6, pp. 1–6.

Zhang Jinglin. (1982), “Suliande ‘huanhe zhanlue’” [The Soviet ‘Détente Policy’], *Sullivan dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 2, pp. 1–4.

Zhang Lei. (January 7, 1985), “China’s Role in a Multipolar World”, *Beijing Review*, p. 42.

Zhang Zhen. (1982), “Luelun suliande ‘huanhe zhengce’” [On the Soviet ‘Détente Policy’], *Guoji wenti yanjiu* (International Studies), No. 4, pp. 18–22.

Zhao Long. (1981), “Bianhou” [Postscript from the Editorial Board], *Xiandai guoji guanxi* (Contemporary International Relations), No. 1, p. 64.

Zhao Naibin. (1984), “Shehui zhuyide, zizhide, bujie mengde nansilafu” [The Socialist, Independent, and Non-aligned Yugoslavia], *Dangdai shijie shehui zhuyi wenti* (Problems of Contemporary World Socialism), No. 2, pp. 74–77.

Zhou Jirong. (1984), “Sumei zhengba taishide bianhuayu qianjing” [A New Feature in US-Soviet Rivalry], *Xiandai guoji guanxi* (Contemporary International Relations), No. 6, pp. 22–29.

Zhou Shengde. (1983), “Lishi qirong diandao” [History Cannot Be Distorted], *Sulian dongou wenti* (Matters of the Soviet Union and Eastern Europe), No. 1, pp. 92–96.

Zhou Weiyang and Shi Yikui. (1980), “Beijiaerhu yidong diqude lishi zhenxiang” [The Historical Truth of the Eastern Territory near the Lake Baikal], (Fudan Journal), No. 1, pp. 104–112.

Zhou Zelong. (May 13, 1983), “Huyaobang zainan juxing jizhe zhaodaihui” [Hu Yaobang Holds Press Conference in Yugoslavia], *Renmin ribao*, p. 2.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2022

UDC 327

BASIS FOR THE FORMATION OF MEDIA ANTHROPOLOGY IN CHINA (PHILOSOPHICAL AND ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS)

Wang Dezhong

Post-graduate student, Department of Philosophy,
National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”,
Kyrpychov St., 2, 61002, Kharkiv, Ukraine
wscwdz@126.com

Due to the development of media resources, the influence of the Internet in China has led to significant changes in all spheres of life. As a result of the widespread use of media, we have witnessed changes in culture, lifestyles and individuals. Through analyzing the current media culture in China, we have concluded that the media has had a significant impact on education, democracy, aesthetics, literature, language and communication. Through media, human problems are exacerbated. Examples include, dependency on online media leading to the loss of subjectivity, excessive information without classification resulting in the “disappearance of childhood”, online media affecting the socialization of adolescents, etc.

By examining media culture, we can say that a new philosophical orientation has been establishing in China, namely media anthropology, which focuses on the impact of media culture on people, both in virtual and real life. This is evidenced by the latest data from scientific publications. Turning to research in the field of philosophy, sociology, cultural studies, education and adding an ethnographic method, we analyzed the specifics of media culture in China and came to the following conclusions. First, the historicity and humanity of traditional culture have been transformed. Moreover, the value of culture has been disparaged due to the unconscious influence of online entertainment and the general commercial nature of network platforms. Second, people have accustomed themselves to communicating via online media in China. Yet this virtual communication eliminates the emotional component, leaving only instantaneous text input. Hence, by trying to maintain digital social contact, people have “fallen” into social dependence, and leading to exhaustion. Researchers have also noted that online reading is beginning to dominate over paper reading, especially for the younger generation. Because online media is extraordinarily complicated, mixed with images, colors, animation, and other elements, it distracts and prevents the reader from focusing on the content, as well as disrupting logical reading. Thus, under these new conditions of existence man’s issues are discussed under the direction of such philosophy as philosophical media anthropology.

Keywords: media culture, media anthropology, modern China, human problem, cyberspace, network society, Internet, traditions, culture.

ПІДГРУНТЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІА-АНТРОПОЛОГІЇ В КИТАЇ (ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

Ван Дечжун

Дякуючи розвитку медіаресурсів, завдяки впливу Інтернету в Китаї стали відчутними зміни в усіх сферах життя. Як наслідок масштабного застосування медіа ми стали свідками змін в культурі, в житті і в самій людині. Аналізуючи поточну медіа-культуру в Китаї, ми прийшли до висновків, що вона значно впливає на освіту, демократію, естетику, літературу, мову і людське спілкування. У медіа-просторі загалом створюються проблеми людини, залежність від мережевих медіа призводить до втрати людської суб'єктивності, надмірний масштаб трансляції інформації в мережі приводить до «зникання дитинства», впливає на соціалізацію підлітків тощо.

Досліджуючи медіа-культуру, ми можемо стверджувати, що в Китаї розвивається новий філософський напрямок – медіа-антропологія, яка зосереджується на впливі медіа-культури на людей як у віртуальній, так і в реальній площині життєдіяльності. Про це свідчать останні дані наукових публікацій. Звернувшись до досліджень у галузі філософії, соціології, культурології, освіти і додавши ще і етнографічний метод, ми проаналізували специфіку медіакультури в Китаї і прийшли до таких висновків. По-перше, історичність та гуманізм традиційної культури трансформувались, а їхня цінність знизилась за рахунок прихованого впливу культури розваг і за рахунок загальної комерційної природи мережевої платформи. По-друге, люди звикли спілкуватися мережевими медіями в Китаї. Але цей віртуальний спосіб комунікації нівелює емоційну складову частину, залишаючи лише миттєвий вхід тексту. Намагаючись підтримувати цифровий соціальний контакт, люди «впали» в соціальну залежність, вони почувають себе втомленими. Вчені також зауважили, що читання он-лайн починає домінувати над читанням паперової літератури, особливо це відноситься до молодого покоління. Але мережеві медіа занадто змішані із зображеннями, кольорами, анімацією та іншими елементами на веб-сторінці, що відволікає читача і заважає зосередженості на змісті. А логічне читання часто стає перерваним. Отже, проблеми людини за нових умов існування обговорюються в такому напрямку філософії, як філософська медіа-антропологія.

Ключові слова: медіа-культура, медіа-антропологія, сучасний Китай, проблема людини, віртуальний простір, мережеве суспільство, Інтернет, традиції, культура.

Relevance of the research. Under the influence of the Internet and media resources, changes have begun to occur in Chinese lifestyles, most significantly, we are witnessing changes in culture under media influence. A person, their life and the main forms of its realization are directly linked to media culture.

Novelty. We assume that there are a number of researchers in China (philosophers and sociologists, anthropologists, educators) who are researching a new kind of culture – media culture. Having analyzed the works that describe human problems in media culture, the changes in tradition, basic human preferences and new types of cultural techniques, the author emphasizes the impact of Chinese media anthropology formation.

Main part. Today in China, media is of great importance, not only influencing culture, but also shaping it. Culture is undergoing a stage of drastic transformation thanks to mass media. Obviously, media broadcasting has had a huge impact on culture. People once received or delivered messages by natural organs during the

oral communication age, and established direct and close relationships. Considering the extreme development of Internet in the present era, every new media forms not only influences cultural content and the manner of transmission, but remodels culture itself.

The philosophical study of the progress of Chinese media culture

Chinese media cultural studies started late in the world, only drawing people's attention since the 1990s, yet are now considered a normal role in modern life. Scholastic research on media culture has been carried out from the following perspectives.

Firstly, trying to analyze and explain the current phenomenon of media culture in China by western media culture theory. For example, Yuan thought "mass media is the corn with two sides. It actively constructs culture, but to a certain extent, it has had some negative effects on mass culture" [Yuan Peng 2007], Jiang studied "for people in different fields, regions, ages and different media using, culture presents various" [Jiang Yuanlun 2007].

Zhou and An believed "at present, as a kind of mass culture, the rise of visual culture is closely related to the consumer society. Visual culture deeply affects and changes people's way of life and thinking" [Zhou Debo and An Shanshan 2007].

Secondly, the influence of film and television on public life. Tan stated "TV is not only for entertainment, but also a strong commercial consumption culture. TV has impacted childhood from three aspects" [Tan Xudong 2007].

Thirdly, literature is gradually marginalized because of visual media. Li gave his research findings by a series case study, "nowadays the society enters into picture-reading times" [Li Jing 2007].

Fourthly, network culture has become a hot spot of media culture. The research mainly focuses on how various social media generate new culture and impact on people. Wang discussed "network spoof culture, as a media culture, has its social and practical metaphor, as well as negative effects" [Wang Chengwen 2007], as for Micro-Blog, Liao thought "in the context of mass culture, network media provides Internet users with the conditions of a new entertainment life because of its characteristics of virtual, free, and equal" [Liao Chihui 2007]. He pointed out the four characteristics of cyber words as well.

Lastly, social media (or SNS) has had a dramatic impact on society. Scholar Wu observed the most popular social media in China – TikTok, and pointed out that "TikTok, as a network platform, has the basic elements of forming the public sphere. The video fragments of the diversified life released online are the processed information by network technique, presenting the characteristics both of authenticity and virtuality, which is difficult for audience to distinguish the situation of the facts" [Wu Hui 2020]. After studying Chinese mythology on TikTok, Zhang thought that "short video platform deconstructed the sanctity of mythology. Comparing with the narration of mythology and the faith of mythology in actual community, the nature of the mythology at the video platform is the most unapparent. The mythology became a resource for drawing more browsing, but not the culture itself. Furthermore, the video re-shaped the mythology by the way of deconstruction, spoofs or recreation" [Zhang Duo 2021].

Through studying the most frequently used social media Micro-Blog, Yuan pointed out that "Micro-Blog has the function of a public amplifier. It's no longer a simple

network tool, but has actually become a window of public opinion. Furthermore, Micro-Blog and the other similar social media are the production of technique and commercialization. Under such circumstances, the media organization released information according to the economic interest, so that democratic characteristics are stifled by commercial interests. In addition, the characteristics of social media can easily lead to group acceptance of extreme public opinion and the broadcaster losing control, and threaten the rational and critical public opinion debating space construct” [Yuan Jinghua 2010].

Zhou and Wang studied the most influential online community website Bilibili, which has a high concentration of young people in China. They believed “the individualization of network communities provides youth with an opportunity to display and realize themselves. But this venue of individualized expression and multi-discourse accelerated the emergence of multi-values, which makes youth in virtual space vulnerable to impact by ‘visual colonization’, and there is a risk of pan-entertainment, blind worship and lack of value consensus” [Zhou Xuanchen and Wang YanLong 2021].

Among them, it is especially necessary to single out those who focus on the traditional philosophy problems. For instance, on the issue of media consciousness, Li believed “what really connects people with media space and real society is the consciousness symbols existing in network, as for which, it intensifies, switches and impacts people’s souls between virtual space and reality. Without the media, the Internet would not be accepted by human consciousness, but simply be a physical presence” [Li Jibing 2016].

On the issue of modern human subjectivity, Zeng pointed out “man is the creator of the network culture and the subject. When the network culture moves toward ‘anti-rationality, anti-tradition, anti-morality and anti-mainstream’, people for pursuing commercial interests, begin to lose control of their body and become disorientated, then indulge in virtual space. When people were objectified and instrumentalized, network culture actualizes the enslavement and domination of man” [Zeng Jing 2014].

On the negative impact of media culture for youth socialization, Wang found that “‘childhood’ means undefined, which appears to be an imperfection. Yet due to this, human beings are not limited and are adaptable. In the new media environment, youth and adults received indistinguishable information, the boundaries were blurred, and boys and girls were more willingness to realize socialization virtually than they were in reality. The direct result was ‘the disappearance of childhood’” [Wang Xinyi 2020].

China’s new philosophical paradigm: Media anthropology

The study of media anthropology starts from western since 1930s. It was the focus of philosophy and anthropology in the field of western mass media over the past 20 years, but western scholars have had no agreement on its concept, so it is still under discussion. Among them, Rothenbuhler, E. W. once made a broad definition. He believed that media anthropology consisted of two aspects: “one is to study media by the anthropological concept and its methodology. The other is the anthropological study of media” [Rothenbuhler 2008]. However, anthropologist Askew, K. emphasized that media anthropology is a strict ethnographic field. He defined in his book *The Anthropology of Media: a Reader*, “media anthropology is

composed of people's use and understanding of media technology by ethnographic, historical and contextual analysis" [Askew 2002]. "Budka, P. launched an Email group discussion on the definition of media anthropology, and concluded that 'media anthropology is the ethnographic study of (popular) (mass) media practice which allows, due to a fine-grained analysis of cultural difference, a (cross-disciplinary) critical theory building that uses anthropological theory and methodology to understand the relationships between explicitly mediated practice and the implicit mediated aspects of other practices'" [Li Chunxia and Peng Zhaorong 2008].

Media anthropology includes almost all branches of anthropology and most media studies. For instance:

In the ethnography study of TV audiences in northern Indian cities, Mankekar, P. analyzed the way that men and women in New Delhi viewed and interpreted Indian TV, and tracked the relationship between the audience's responses to TV and the continuous construction of national and gender subjects. She thought that "in the post-colonial context, for the integration and development of the nation, the concept of Indian women had become a popular discourse. Sexualization followed to the needs of the country and identity. She analyzed how television played a role in the construction of national and gender subjects, and explained how popular texts were conceptualized" [Mankekar 1998].

Larkin, B. has studied cinema, radio and digital media in Nigeria, among which his research perspective on cinema is particularly unique. In his study of cinemas in Kano State, northern Nigeria, he "examined how cinemas became part of public space under colonial rule. These new spaces – libraries, parks, theatres, cinemas – created new racial, social and gender interactions. The recognized appearance of cinemas – who can watch movies, how and where cinemas are built – is the result of the specific plan of colonial modernity" [Larkin 2008].

Ginsburg, F. studied Australian aboriginal media. She quoted many anthropological terms and theories to reveal the significance of media to identity shaping and cultural communication. She called the content shot by the aboriginal people as "screen memory", and believed that "aboriginal people do not use screen media to cover the past, but to restore their collective stories and history, some of them are full of pain, some stories and history have been erased by the national narrative of mainstream culture, and there is a risk of forgotten in the aboriginal world" [Ginsburg 2008].

Fisherkerler, J. did research on imagination and identity construction in the context of media culture. By combining TV with local culture (including family, community, school and peer culture), she studied the use of TV programs in the process of creating and supporting their own identity for junior students in New York. She thought that "different learning modes are related to teenagers' exposure to local culture and TV. Teenagers get guidance from local culture to determine their wishes, and get imaginative strategies by watching TV, which help them take appropriate actions" [Fisherkerler 1997].

On new media anthropology study, Miller, D. used ethnographic research on the use of mobile phones and philosophically analyzed that "the phone, as a new media, impacts on low-income people in Jamaica" [Miller 2021].

Since there is already a number of works in China that deal with similar topics, we can conclude that a new type of scientific research is also emerging in

China – Chinese media anthropology. We would include the following works in this direction.

The philosophy of Chinese media anthropological study is mainly completed by scholars engaged in anthropology or news and broadcasting. Although they do not directly and clearly classify themselves as belonging to the category of Chinese media anthropology, the media culture related study object and its ethnography study method are equal with the western media anthropology.

Chen and Wang found that “villagers in northern rural areas were used to gathering outside the house to eat or chat, and exchanged information concerning the village, forming a unique information spreading mode, namely ‘meal market’, which undertook the functions of information communication, socialization, inheritance of regional cultural traditions and community order. The appearance of TV had provided a very tempting world for villagers, people and society were gradually connected by electric wave. More and more villagers are willing to stay home and watch TV. Younger community members did not recognize traditional lifestyles and cultural concepts any more. Urban lifestyles had found supporters in rural areas. The mass media squeezed and displaced traditional public forums. The popularity of TV had made the original group communication mode and typical village public forum decline, such forums also include fairs, tea houses, temples, concert halls, cafes, etc” [Chen Xingmin and Wang Xusheng 2009]. Through this, we realize that there is a new media culture appearing following the introduction of a new media source (television). Meanwhile, this new media culture deconstructs the local culture, and then alteration of the citizens’ concepts and lifestyles followed.

Zhang studied how the digital “red envelope” impacted traditional family relationships. “Traditionally, ‘red envelope’ for spring festival in China is a gift among family members, and always presented by elders to younger. Younger must gain it by a ceremony (such as kneeling down or New Year greeting, etc.). This behavior reflects the respect to elders and the care to the younger. However, as the digital ‘red envelope’ was popular, the distribution form of ‘red envelope’ began to change. Firstly, the business company began to hand out it to users, which became a way of sales, moreover, the distribution expanded outside the family members to friends, classmates and colleagues. Secondly, the digital ‘red envelope’ developed a function of entertainment. Through observation, it was found that the digital ‘red envelope’ had violated the traditional family ethics and the blurred boundary between family and society. The holy family festival time were merging into the common daily life” [Zhang Fang 2016]. From the philosophical analysis, the scholar indicated that the ritual sense and family ethics were gradually being lost while people accustomed themselves to social media. Social exchange remains nothing but only entertainment.

“A study based on ‘KuaiShou’ video platform in China with the method of ethnography, shows that the context of Chinese society is changing rapidly from text, voice and picture to video in the era of networks. The most important thing is that the direction of the change is no longer the top-down model dominated by the elite in tradition, but a subversive change with the direct participation of the grassroots population” [Zhao Xudong 2020]. Nowadays the media culture in China is dominated by visual culture, and the elite’s control of culture has been subverted, a new media culture mode of “grassroots culture” is fashionable.

Scholars have put forward their own understanding of media culture. The following analyzes how media culture affects man in China through specific issues.

Huang believed that “current network culture presented a tendency of pan-entertainment, which was roughly divided into two aspects: one was the entertainment packaging of problems and events to attract attention and pursue sensational effect, leading to the obscuration of the meaning and reflective issues contained within; the other was to amplify the entertainment attribute and function of network culture, weakening or even abandoning education, guidance and the function of self-restraint, making the audience more shallow and mediocre in intelligence, interest and aesthetics. Concerning networks, all cultural forms need to measure their value by the standard of entertainment. Only if they meet the standards of entertainment can they be developed and disseminated to the greatest extent. In 2012, the spoof culture, so-called ‘Du Fu is very busy’ (short video) by playing trick on ancient notable Chinese figure, appeared on the Internet, then took the great attention, however it focused on the superficial entertainment rather than the humanities and history” [Huang Yiling 2016]. Although the decentralized and unauthorized network space allows everyone to speak freely, the commercial nature of the network forces the culture to surrender to the interests of capitalism, resulting in the erosion of the main social value.

As for statistics, “25% of people communicate by WeChat (the largest SNS software with 1.15 billion users as of 2021 in China) for over 4 hours per day, and 88.1% users talk by it for 7 days a week” [WeChat 2021], Jiang observed that “with the wide use of WeChat and Micro-Blog, social media had greatly changed the concept of time and space of interpersonal communication. The new social culture had been innovated the connotation of body, emotion and culture to a great extent. Unfortunately such digital exchange does not mean communication. According to the majority of WeChat users, the content they view online was casual, there was no specific theme for communicating, typing input was free without expression of completed idea, two parties could not focus on one point” [Jiang Jianguo 2014]. From observing such specific media culture, we found that it is hard to form a deep emotional relationship by digital communication. Although the mass media conquers the obstacle of space and time, the “absence” lacks a sense of presence, it largely dispels the concentration and emotional value of realistic social communication. The more people rely on social media communication, the more they feel fatigued and emotionally alienated.

“The research reported by ‘China Press and Publication Research Institute’ in 2013 shows that digital reading in China continues to grow, with mobile reading increasing by 13%, and more than 50% of digital reading groups being teenagers. Reading online, such as magazines, books and newspapers, has given birth to a new type of reading style, namely E-reading, which is a revolutionary change” [Cai Yi and Qi Weiping 2014]. However, compared with traditional ways of reading, E-reading is different, “as the carrier of information in print media, words and pictures are orderly and static, but readers are relatively mobile. Information can be obtained through continuous browsing. In mass media, there are rich elements including words, pictures, colors, animation, and other dazzling multimedia elements. These dynamic things distract readers’ attention and destroy the logic of reading” [Chen Qimei 2004]. Currently E-reading has become the main form of reading, but reading behavior is often fast and jumpy due to the ‘McDonaldization’ characteristics of

network culture, furthermore readers lack critical thinking with a specific issue. Such a way of “rich” information reading leads not to thoughtful reading, but the decline of reading ability.

Through analyzing media culture works in China through the point of view of media anthropology, we can summarize that modern Chinese media anthropology mainly focuses on the practical research of the relationship between mass media and society. Scholars concentrate on the impact on people in the intertwined development of actual and virtual culture, so the modern Chinese media anthropology can be defined as the research on human related media culture in the era of new media.

Conclusion. Thanks to the development of media resources, the influence of the Internet in China has led to significant changes in all spheres of life. As a result of the widespread use of the media, we have witnessed changes in culture, in lifestyles and in individuals. Analyzing the current media culture in China, we have concluded that it has a significant impact on education, democracy, aesthetics, literature, language and human communication. In the media medium, human problems are exacerbated. Examples include, dependency on online media leading to the loss of subjectivity, excessive information without classification resulting in the “disappearance of childhood”, online media affecting the socialization of adolescents, etc.

By examining media culture, we can say that a new philosophical orientation has been established in China, namely media anthropology, which focuses on the impact of media culture on people, both in the virtual and real life. This is evidenced by the latest data from scientific publications. Scholars have researched Chinese media culture in the field of philosophy, sociology, cultural studies, education and have added the ethnographic method. We analyzed the specifics of media culture in China from the philosophical perspective, and came to the following conclusions. First, the historicity and humanity of traditional culture has been transformed. Moreover, the value of culture has been disparaged due to the unconscious influence of online entertainment and the general commercial nature of network platforms. Second, people in China have accustomed themselves to communicating using online media, which does not enhance emotion, but aggravated and isolates people. Although online reading has become mainstream among younger Chinese, readers find it difficult concentrating on content due to too many network elements. And logical reading is often interrupted. The above phenomenon of Chinese media anthropology has attracted more and more attention of Chinese scholars. Thus, the problems of man in the new conditions of existence are discussed in such a direction of philosophy as philosophical media anthropology.

REFERENCES

- Askew, K. (2002). *The Anthropology of Media: A Reader*. Blackwell Publishing Ltd.
- Cai Yi, Qi Weiping (2014). The Influence of the Change of College Students' Reading Style on Their Learning in the Network Age. *Ideological and Theoretical Education*. P. 108–111.
- Chen Qimei (2004). The Influence of Internet on Traditional Reading Methods from the Perspective of Media Analysis. *The Press*(06. P. 58–59.
- Chen Xingmin, Wang Xusheng (2009). The Popularity of Television and the Decline of Village “Meal Market” – a Field Survey of Daping Village in Gupo. *International Press*(04). P. 63–67+72.

-
- FisherKeller, J. (1997). Everyday Learning about Identities among Young Adolescents in TV Culture. *Anthropology & Education Quarterly*.
- Ginsburg, F. (2008). *Aboriginal Media and the Australian Imaginary*. Public culture.
- Huang Yiling (2016). Identification and Cultivation of Socialist Core Values under the Background of “Pan-entertainment” of Network Culture. *Hubei Social Sciences*(11). P. 175–182.
- Jiang Jianguo (2014). WeChat Addiction: Social Illusion and Self-loss. *Nanjing Social Sciences* (11). P. 96–102.
- Jiang Yuanlun (2007). *Media Environment and Contemporary Culture*. Shanghai Literature (02). P. 84–85.
- Larkin, B. (2008). *Media Worlds: Anthropology on New Terrain*. Taipei: Stream of NICT.
- Li Chunxia, Peng Zhaorong (2008). The Meeting of Anthropologists and Communicators in the Media World: Cultural Diversity and Media Anthropology. *The Ideological Front*(6). P. 13–19.
- Li Jibing (2016). Media Consciousness and People’s Media--Philosophical Reflections on Social Media. *Jinyang Journal*(03). P. 84–89.
- Li Jing (2007). Novels in Film and Television: the Literary “Darling” of the “Picture-Reading Era”. *Literary Contention*(04). P. 31–35.
- Liao Chihui (2007). On the Variation Characteristics of Network Words in the Context of Mass Culture. *Journal of Guangdong Ocean University*(05). P. 94–97.
- Miller D. (2021). The cell phone: An anthropology of communication. URL: http://www.jeffreyjuris.com/academic/juris_cell_rev.pdf.
- Mankekar, P. (1998). *Entangled Spaces of Modernity: The Viewing Family, The Consuming Nation, and Television in India*. *Visual Anthropology Review*.
- Rothenbuhler, E. W. (2008). *Media Anthropology as Field of Interdisciplinary Contact*. URL: http://www.philbu.net/media-anthropology/rothenbuhler_interdiscontact.pdf
- Tan Xudong (2007). The Essence of TV Culture and Its Influence on Childhood. *Ningxia Social Sciences*(02) P. 133–138.
- Wang Chengwen (2007). Narrative Structure and Social Metaphor of Spoof Culture. *Journal of Zhengzhou Institute of Light Industry (SOCIAL SCIENCE EDITION)*(03). P. 23–25.
- Wang Xinyi (2020). On the Phenomenon of “Children’s Adulthood” in the New Media Environment. *Southern Media Research*(06). P. 148–158.
- Wu Hui (2020). Madness and Reason: TikTok Short Video, Life World in Public Sphere and Value Shaping. *Journal of Carey College*(04). P. 63–67.
- WeChat (2021). The statistics of WeChat Users. URL: <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1716839139302470403&wfr=spider&for=pc>.
- Yuan Jinghua (2010). The Ideal and Reality of Micro-Blog – Also on the Three Perplexing Factors of Constructing Public Space by Social Media. *Journal of Zhejiang Normal University (SOCIAL SCIENCE EDITION)*(06). P. 20–25.
- Yuan Peng (2007). On the Negative Influence of Mass Media on Culture. *Journal of Nanjing University of Aeronautics and Astronautics (SOCIAL SCIENCE EDITION)*(02). P. 12–15.

Zeng Jing (2014). The Main Source of Alienation of Network Culture and Its Countermeasures. *The Frontier*(9). P. 64–67.

Zhang Duo (2021). TikTok Mythology: Mobile Short Video Reconstructs China Mythology Tradition. *Northwest Ethnic Studies*(01). P. 110–122.

Zhou Debo, An Shanshan (2007). Analysis on the Cultural Function of Mass Communication from the Perspective of Consumption. *Journal of Liaoning Radio and Television University*(03). P. 104–106.

Zhou Xuanchen, Wang YanLong (2021). The Pattern, Risk and Approach of Youth Community in the “Individualized” Network Field – Take BiliBili as Example. *Chinese Youth Social Sciences*(04). P. 63–73.

Zhang Fang (2016). Research on the Operation Mode of WeChat Spring Festival “Red Envelope” in Chinese Family Relations – from the Perspective of Media Anthropology. *Nanjing Social Sciences*(11). P. 103–109.

Zhao Xudong (2020). Ethnography of Video Live Broadcast – a Cultural Transformation Anthropology with Information Transmission from WeChat and KuaiShou. *The Central Plains Culture Research*(02). P. 58–66+73.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2022

ПОЛІТИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КИТАЮ

ISSN 2616-7328 (Online), ISSN 2409-904X (Print)
Kitaëznavčì doslidžennâ, 2022, No. 2, pp. 39–53
DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.02.039>

UDC 327:911](510)

GEOPOLITICAL AND GEOECONOMIC AMBITIONS AND “SOFT POWER” OF CHINA: COMMENTS ON THE DISCOURSE ON THE FEATURES OF PROMOTION AND APPROVAL

S. Bulbeniuk

Candidate of Political Science,
Associate Professor at the Department of Political Science
Borys Grinchenko Kyiv University
18/2, Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, 04053, Ukraine
svisb@ukr.net

A look at the specifics of establishing China’s geoeconomic and geopolitical ambitions on the example of relations between Beijing and Washington, Beijing and Delhi, Beijing and Moscow and Beijing lower-level states (for instance, Pakistan). Particular attention is paid to the policy of “soft power” as an independent concept of China’s foreign policy and as part of a comprehensive policy to establish the geoeconomic and geopolitical doctrine of China in the future bipolar or multipolar world.

The author’s approach is based on a combination of analytical and synthetic research methods. The model of cooperation between China and the IRP was chosen to illustrate the implementation of the ambitious project “One Belt, One Road” on the example of considering the functioning of the China-Pakistan Economic Corridor (synthetic research method). On the other hand, the emphasis is not only on geoeconomic, but also on the geopolitical perspectives of the global initiative “One Belt, One Road”, which is seen as an example of Beijing’s implementation of the concept of “soft power” (analytical research method).

The author argues that the focus of research should not be solely on the Beijing-Washington confrontation, as it is likely that the confrontation between Beijing and Delhi will be deployed and intensified with the involvement of lower-level players such as Pakistan. The relationship between Beijing and Moscow is also special, the vectors of their deployment after February 24, 2022 have become more variable. The author substantiates the vision of the current collaboration between China and Russia as mutually beneficial in the short and medium term, but unpredictable given the strategic development goals of both countries.

China’s latest strategy of geoeconomic and geopolitical progress toward world hegemony can be rightly compared to the great chess game in which Beijing seeks to be a conditional “older brother” more covertly and semi-covertly than by force.

Keywords: China, India, USA, Pakistan, Russia, world political order, “soft power”.

© 2022 S. Bulbeniuk; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

ГЕОПОЛІТИЧНІ Й ГЕОЕКОНОМІЧНІ АМБІЦІЇ ТА «М'ЯКА СИЛА» КИТАЮ: ЗАУВАГИ ДО ДИСКУРСУ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ Й УТВЕРДЖЕННЯ

С. С. Бульбенюк

Запропоновано погляд на специфіку утвердження геоекономічних і геополітичних амбіцій Китайської Народної Республіки як потенційної першої економіки у світі та держави – світового гегемона на прикладі взаємовідносин Пекіна й Вашингтона, Пекіна та Нью-Делі, Пекіна й Москви та Пекіна й держав нижчого рівня (наприклад, Пакистану). Окрема увага приділена розгляду політики реалізації «soft power» («м'якої сили») як самостійного концепту зовнішньополітичної лінії Китаю та як складової частини комплексної політики утвердження геоекономічної і геополітичної доктрини Китайської Народної Республіки в майбутньому дво- чи багатопольному світі.

Авторський підхід спирається на поєднання аналітичного й синтетичного методів дослідження. Модель співпраці Китайської Народної Республіки та Ісламської республіки Пакистан вибрана для ілюстрації реалізації амбітного проекту «Один пояс, один шлях» на прикладі розгляду функціонування Китайсько-пакистанського економічного коридору (синтетичний метод дослідження). З іншого боку, акцент зроблено не тільки на геоекономічних, а й на геополітичних перспективах глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях», яка розглядається як приклад реалізації Пекіном концепту «soft power» (аналітичний метод дослідження).

Авторка доводить, що не варто зосереджувати фокус дослідницької уваги виключно на протистоянні між Пекіном і Вашингтоном, тому що цілком імовірно розгортання та посилення протистояння між Пекіном і Нью-Делі із залученням держав – гравців нижчого рівня, наприклад Пакистану. Особливими є також відносини між Пекіном і Москвою, вектори їх розгортання після 24 лютого 2022 р. стали більш варіативними. «Спільна заява Російської Федерації та Китайської Народної Республіки про міжнародні відносини, що вступають у нову епоху, і глобальний стійкий розвиток» від 4 лютого 2022 р. має переважно декларативний характер, проте не варто недооцінювати проголошені в документі позиції сторін, а саме: про неприйняття виключно західного тлумачення демократії; про визнання з боку Росії суверенітету Китаю над Тайванем; про засудження Пекіном «кольорових революцій» і подальшого розширення НАТО. Авторка обґрунтовує бачення нинішньої колаборації Китаю та Росії як взаємовигідної в коротко- й середньостроковій перспективах, однак малопрогнозованої з огляду на стратегічні цілі розвитку обох держав.

Новітню китайську стратегію геоекономічного й геополітичного просування на шляху до світової гегемонії слушно порівнювати з великою шаховою партією, у якій Пекін прагне бути умовним «старшим братом» радше приховано та напівприховано, аніж за допомогою жорсткої сили.

Ключові слова: Китай, Індія, США, Пакистан, Росія, світовий політичний порядок, «м'яка сила».

Світові політичні процеси на межі 2021–2022 рр. значно інтенсифікувалися, а градус конфронтації за певними напрямками досяг максимальних значень із початку III тисячоліття. Нарощування геоекономічної і геополітичної могутності Китаю на всіх заселених континентах світу, яке спостерігається два останні десятиліття, не може не викликати дискусії та спонукає до прогнозування розвитку світової економіки й міжнародних відносин як у політичному середовищі, так і в академічних колах. При цьому спостерігається

внутрішньополітична турбулентність у США, пік якої припав на президентські вибори 2020 р., та послаблення світової гегемонії Вашингтона на зовнішньополітичній арені. За цих умов питання про докорінну трансформацію світового політичного порядку максимально актуалізувалося з кінця 1980-х рр. З твердженням про те, що світ у найближчі десятиліття вже більше не буде однополярним, згодна абсолютна більшість науковців, аналітиків, експертів. Питання перше спрямоване на з'ясування того, у яких світових гравців, що є претендентами на статус держав – світових гегемонів, найбільше шансів стати одним із полюсів «сили» в новому світовому порядку. Питання друге, на наше переконання, спрямоване на те, щоб з'ясувати потенційні сектори напруги/конфронтації, а також можливі міждержавні та суб- і міжрегіональні колаборації довкола цих потенційних секторів напруги/конфронтації, які неодмінно формуватимуться у процесі становлення нового світового порядку.

Конфігурація майбутнього дво- чи багатопольярного світового порядку буде зумовлена цілою низкою факторів, чинників і процесів. На нашу думку, одним із таких факторів стане особливість застосування інструментарію геоекономічних, геополітичних і культурно-цивілізаційних впливів. Тому вивчення особливостей просування названих впливів, зокрема в контексті висвітлення «soft power» («м'якої сили») Китаю як потенційної наддержави та одного з провідних світових акторів у найближчі десятиліття, уявляється актуальним дослідницьким завданням. Окремий погляд на застосування Піднебесною «м'якої сили» зумовлений тим, що концепт «soft power» спирається на розуміння значимості просування культурних впливів назовні – на різні країни й регіони, а також підкріплення цих культурних впливів економічною міццю та політичною могутністю. Важливо, що геоекономічні впливи ми можемо досліджувати у двох проєкціях: як самостійний предмет наукового аналізу та як складову частину реалізації стратегії «soft power».

Бачення Китаю як майбутньої наддержави у світі нині не викликає сумнівів. Дискусії тривають довкола прогнозів про найбільш успішні союзи офіційного Пекіна з іншими національними державами, регіональними, субрегіональними та міжрегіональними гравцями. Такі потенційні союзи варто розглядати в геополітичній, геоекономічній і культурно-цивілізаційній площинах. Вартим дослідницької уваги є також питання про цивілізаційно-культурні впливи Піднебесної в межах здійснення культурної експансії як «м'якої сили» та додаткового важеля геоекономічних і геополітичних впливів. Адже реалізація політики «soft power» як первинно суто західної стратегії, її адаптація під специфічне культурно-цивілізаційне китайське середовище, поєднання з оригінальною лінією просування власних геоекономічних і геополітичних інтересів за умов тектонічних зсувів, які ми спостерігаємо в царині міжнародних відносин і світової політики, на переконання авторки, потребує подальших досліджень.

З іменем представника п'ятого (після смерті Мао Цзедуна) покоління китайських політиків Сі Цзіньпіна пов'язане переформулювання «нової філософії розвитку» країни, зокрема публічна артикуляція глобальних геополітичних і геоекономічних амбіцій Пекіна [Mohanty 2018]. Саме товариш Сі публічно почав заявляти про геоекономічні й геополітичні амбіції Піднебесної, обґрунтовувати особливу роль і статус Китайської Народної Республіки (далі – КНР) у новому світовому порядку. Показово, що очільник Китаю у своїх виступах

акцентує саме на трьох складниках світової гегемонії: геоекономічному, геополітичному та культурно-цивілізаційному. При цьому пріоритет віддається саме геоекономічному складнику, натомість, скажімо, культурно-цивілізаційний складник як самостійна компонента та як елемент стратегії «м'якої сили» аргументує амбіції Пекіна з огляду на декількатисячолітню китайську історію.

Отже, авторитет Китаю як світового гегемона, на думку ідеологів КНР, має поставати не лише з економічних успіхів останніх десятиліть, а й із досвіду державного будівництва, який має історію довжиною в декілька тисячоліть (незрівняно більший, ніж той, що мають США та європейські країни як ядро західного світу). Тому Пекін, маючи особливе становище у світі, може та повинен критикувати вади західноцентричної світової політики.

Так, на Всесвітньому економічному форумі в Давосі у 2017 р. очільник КНР озвучив ключові проблеми, з якими зіткнувся глобалізований світ наприкінці другого десятиліття XXI століття, зокрема: 1) нестача рушійних сил, які мали би змогу просувати амбітні цілі й завдання глобального розвитку; 2) застаріле управління глобальною економікою, що не здатна адаптуватися до нових потреб і викликів; 3) дисбаланс глобального розвитку, що зумовлений нерівним розподілом доходів та невірними перспективами розвитку. Як вихід із ситуації, що склалася, Сі Цзіньпін запропонував серед іншого «твердо дотримуватися взаємних, спільних дій, створити відкриту та взаємовигідну модель співробітництва» та згадав, що «коли йшли Великим Шляхом, Піднебесна належала всім» [Промова Голови КНР 2018, 6–8]. Відтак заява товариша Сі на Давоському форумі 2017 р. стала свого роду програмною, окреслила геоекономічні, геополітичні та культурно-цивілізаційні амбіції КНР.

Метою представленої статті є висвітлення особливостей просування й утвердження геополітичних і геоекономічних амбіцій Китаю як потенційного світового гегемона. Окрема увага зосереджена на розгляді «soft power» як ефективного інструменту досягнення офіційним Пекіном статусу наддержави, з одного боку, та як самостійного концепту реалізації державної зовнішньополітичної стратегії – з іншого. Авторський підхід спирається на поєднання аналітичного й синтетичного методів дослідження.

Основою аналізу розгортання геоекономічних і геополітичних відносин за напрямками «Пекін – Вашингтон», «Пекін – Нью-Делі» та «Пекін – Москва» стали праці вітчизняних (В. Кіктенка, С. Кулицького, А. Ганоцького) і російського (Д. Козлова) дослідників, а також роботи китайського американіста Юань Пена, у яких основна увага сконцентрована на розгляді геоекономічного зростання КНР як основи геополітичних амбіцій офіційного Пекіна за умов послаблення позицій США на світовій політичній арені. Варто згадати також про розвідку українських науковиць Л. Дорош і М. Яблонської, де висвітлено сутність та основні вектори розгортання «м'якої сили» Піднебесної. Порівняльний аналіз реалізації «soft power» провідних світових гравців на початок 2021 р. запропонований в аналітичній роботі «Soft power and cultural relations institutions in a time of crisis». Авторка не могла оминати увагою прийняту декілька днів тому (на час підготовки дослідження) «Спільну заяву Російської Федерації та Китайської Народної Республіки про міжнародні відносини, що вступають у нову епоху, і глобальний стійкий розвиток» від 4 лютого 2022 р. У процесі підготовки запропонованої статті використовувалися

матеріали світових статистичних ресурсів, знаних вітчизняних і світових новинних агенцій. Варто зауважити, що авторка зробила акцент на аналізі найбільш актуальних китаєзнавчих досліджень останніх трьох років з огляду на надвисоку інтенсивність економічних, політичних і соціальних змін, які спостерігаються у світі.

Значне зростання геополітичного та геоекономічного потенціалу Китайської Народної Республіки за останні 10 років є dokonаним фактом, який не може не вплинути на перебіг світових політичних процесів, на розстановку сил на світовій політичній та економічній арені. Старший науковий співробітник Центру соціальних комунікацій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського С. Кулицький зазначив: «Характерною ознакою міжнародних відносин на початку XXI століття є глобальна економічна та політична експансія Китаю» [Кулицький 2021]. КНР нині є не лише другою економікою світу та країною з найбільшим демографічним ресурсом, а й одним із ключових геополітичних гравців у світі.

Слушно зазначити, що в баченні Китаю як другої економіки світу варто зробити деякі зауваження. За прогнозами Британського консультативного центру з питань економіки та бізнесу (CEBR), ВВП Китаю зростатиме на 5,7% щорічно до 2025 р. та на 4,7% в наступні п'ять років [Голос Америки 2022]. Це, безперечно, дає підстави стверджувати, що КНР стане першою економікою світу впродовж поточного десятиліття. Різняться тільки конкретні дати: частина аналітиків (наприклад, у Bloomberg) називає 2028 р. [Укрінформ 2022], інші (зокрема, у CEBR) – 2030 р. [Кулицький 2021]. Цікаво, що виклики, пов'язані з пандемією COVID-19, китайська економіка сприйняла й пододала більш оперативно та успішно, ніж її головний конкурент – американська економіка. Водночас не втрачає темпи розвитку ще один азійський потужний гравець – Індія: її національна економіка, за прогнозами Bloomberg, до кінця поточного десятиліття стане третьою економікою світу [Укрінформ 2022]. Не варто забувати також про демографічний стрибок в Індії, населення якої наприкінці 2021 р. становило більше 1,4 млрд осіб [Countrymeters 2022]. Отже, бачимо, що в геоекономічному сегменті світового політичного процесу дедалі чіткіше простежуються обриси двох конкурентних осей у сфері інтересів та амбіцій КНР: китайсько-американської та китайсько-індійської.

З огляду на зазначене показово, що одним із флагманських проєктів найбільш амбітної глобальної (геополітичної і геоекономічної – С. Б.) ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях» («Пояс і шлях») є Китайсько-пакистанський економічний коридор (далі – КПЕК) з інвестиціями та позиками на суму 60 млрд дол. США [Кулицький 2021]. Як відомо, Індія та Пакистан ще із часів здобуття незалежності в 1947 р. перебувають у перманентному військовому й політичному протистоянні. Частина світових геополітичних гравців (насамперед США та СРСР/Росія) упродовж усієї історії протистояння намагалися грати з обома сторонами: США відкрито поставляли озброєння до Пакистану, прагнучи при цьому негласно зайти та закріпитися на індійському ринку; Російська Федерація (далі – РФ) своєю чергою є одним із найбільших постачальників зброї до Індії, проте має інтереси й у Пакистані. Яку позицію займає Китай?

Тісні взаємовідносини Китаю та Пакистану почалися ще в далекому 1963 р., коли Пекін поступився Ісламабаду приблизно 2000 км² території, а Ісламська

республіка Пакистан визнала суверенітет КНР над частиною територій у Північному Кашмірі та регіоні Ладакх. У такий спосіб були врегульовані в інтересах обох сторін територіальні суперечки. Останніми роками співпраця Ісламської республіки Пакистан та КНР, за словами А. Ганоцького, дедалі чіткіше вказує на зростання популярності саме китайського вектору в середовищі пакистанського істеблїшменту порівняно з традиційним акцентом на пакистансько-американському співробітництві [Ганоцький 2021].

Пріоритетність для Китаю напрямку КПЕК у межах шести напрямів глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях» не викликає сумнівів. Особливо після урочистого відкриття 13 листопада 2016 р. порту Гвадар, завдяки якому Піднебесна отримала можливість доступу до Індійського океану в обхід Індії – конкурента Китаю та другої сторони перманентного конфлікту з Ісламською республікою Пакистан, а також в обхід країн Індокитаю, де в Пекіна так само є невирішені територіальні питання (наприклад, спірні острови з В'єтнамом) [Козлов 2018, 138]. Важливо, що відкриття порту Гвадар має значення для Китаю також з огляду на диверсифікацію та спрощення шляхів виходу на країни Африки – ще одну зону інтересів Пекіна.

Додатковим фактором зацікавленості в поглибленні співпраці Пекіна та Ісламабаду є болше для КНР уйгурське питання. Адже представники уйгурського сепаратизму (за офіційною китайською версією – С. Б.) – бойовики Ісламського Руху Східного Туркестану (ЕТІМ) – зосереджують свої бази біля афгано-пакистанського кордону, тому з 2016 р. проводиться спільне (пакистансько-китайське) патрулювання цього кордону [Козлов 2018, 139].

Таким чином, навіть досить побіжний розгляд пріоритетів напрямку КПЕК для КНР нині дає змогу дійти певних висновків.

По-перше, на переконання авторки, не варто акцентувати фокус дослідницької уваги виключно на протистоянні Пекіна та Вашингтона, оскільки не менш важливим для розгортання світових політичних процесів у найближчі десятиліття та окреслення трендів міжнародних відносин та міжрегіональних і субрегіональних блоків буде протистояння Пекіна та Нью-Делі. Додатковим аргументом на користь цього твердження є порівняння демографічного потенціалу названих країн на кінець 2021 р.: Китай – 1 місце, Індія – 2 місце (з відривом у 50 млн осіб – С. Б.), США – 3 місце, Пакистан – 6 місце [Countrymeters 2021].

По-друге, розгляд геоекономічних амбіцій будь-якої держави, на нашу думку, – це висвітлення її геополітичного статусу сьогодні та з'ясування її можливостей у коротко- й середньостроковій перспективах. Провідна геополітична мета Піднебесної – світова гегемонія, попри запевняння офіційного Пекіна (наприклад, на Саміті держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) у листопаді 2021 р. Сі Цзіньпін вкотре запевнив, що Китай не прагне гегемонії та намагатиметься уникати військових конфліктів [Associated Press News 2021]). І на шляху до цієї мети Китай веде надзвичайно складну й витончену гру, яку можна в чомусь порівняти з легендарною «Великою шахівницею» З. Бжезінського [Бжезінський 2019]. У 2020-х рр. ідеться вже про китайську першість та її геостратегічні імперативи, а інші країни є радше засобами/інструментами досягнення бажаних цілей, причому ще й зі специфікою китайсько-конфуціанської природи розуміння політики. Важко не погодитися з Д. Козловим, який ще у 2018 р. писав: «Ініціатива “Один пояс, один шлях” може бути розглянута як

інструмент експансії капіталу КНР в економіки країн-учасниць» [Козлов 2018, 133]. Авторка має сміливість додати: експансії не лише капіталу, а й політичних і геополітичних впливів у боротьбі за світову першість із США.

По-третє, реалізація проекту КПЕК є яскравою ілюстрацією китайської геоекономічної та геополітичної стратегії «soft power», яка за останні десятиліття довела свою ефективність і перспективність. Case study реалізації Пекіном «м'якої сили», на наше переконання, є особливо цікавим, оскільки моделі ідеологічної і культурно-цивілізаційної привабливості Китаю є досить дискусійними внаслідок високого ступеня автентичної культурної закритості та навіть екзотичності для представників інших культурно-цивілізаційних систем.

Як відомо, першим про особливий вплив держав (конкретно на час публікації цитованої статті – вплив США – С. Б.) почав писати американський дослідник професор Дж. Най (Joseph S. Nye). Він зауважив, що в часи «холодної війни» та після Другої світової війни США почали обґрунтовувати свою світову гегемонію не тільки військовою могутністю, а й економічною потугою та культурною експансією. Саме це стало основою «м'якої сили» американського домінування під час протистояння США та СРСР, особливо з 1970-х рр. [Nye 1990, 153–154]. Джерело могутності «м'якої сили» – її привабливість, а саме привабливість її цінностей, культурних патернів, стандартів життя. Безперечно, американська масова культура та загальноцивілізаційний тренд вестернізації сприяли поширенню «м'якої сили» США в період «холодної війни» та після її завершення, що зумовило одноосібну гегемонію Вашингтона на геополітичній і геоекономічній аренах із 1990-х рр. і дотепер.

Натомість останніми роками дедалі частіше ставиться під сумнів привабливість «м'якої сили» США та гегемоністська монополія Вашингтона у світовому політичному процесі. Природно, що Піднебесна намагається просувати власний привабливий образ щонайактивніше. Причому таке просування почалося принаймні понад десять років тому. Ми не можемо не пов'язувати розгортання західної стратегії «м'якої сили» офіційним Пекіном зі значними успіхами в економічному розвитку країни.

«М'яка сила» Китаю, як стверджують автори дослідження «Soft power and cultural relations institutions in a time of crisis», базується на концепті «New NGO» – просуванні китайської мови, мультикультуралізму та гармонії як місії Піднебесної [Soft power and cultural... 2021, 14]. Власне китайський варіант концепту «soft power», як бачимо із заявлених цілей, свідчить про геоекономічні й геополітичні амбіції Пекіна як світового гегемона в найближчі роки та десятиліття.

Необхідно підкреслити: реалізація концепції «soft power» Китаєм має багатоцільовий характер. При цьому варто зазначити, що концепт «м'якої сили» – один із небагатьох західних концептів, який Пекін запозичив, адаптував та успішно реалізує. Отже, одне із центральних завдань «м'якої сили» Китаю – формування Пекіном привабливого зовнішньополітичного іміджу країни, яка має «мирні наміри» та спрямована на «мирний розвиток». Вітчизняні дослідниці Л. Дорош і М. Яблонська у процесі розгляду зазначеної особливості окреслили її як «м'який» компонент сили [Дорош, Яблонська 2021, 23]. Науковиці зауважують, що Китай як континентальний гігант проводить гнучку політику, вдало поєднуючи «жорстку» та «м'яку» сили, та інвестує в останню щорічно близько 10 млрд дол. США [Дорош, Яблонська 2021, 24].

Маючи надзвичайний культурний потенціал (про який, зокрема, сказано вище – С. Б.), офіційний Пекін, попри панування цензури й заборон у багатьох сферах, прагне поширювати культурну «м'яку» силу на країни Заходу. Одним із найуспішніших прикладів культурного просування Китаю є діяльність Інститутів Конфуція. Як пишуть Л. Дорош і М. Яблонська, Інститути Конфуція – це приблизно 500 освітніх установ, метою діяльності яких є популяризація китайської культури й мови та які неодноразово піддавалися критиці країнами Заходу через надмірний партійний контроль, пропаганду та викрадення інтелектуальної власності. Цікаво, що в липні 2020 р. було заявлено, що управління цими інститутами перейде від Ханбану (урядового департаменту) до громадської організації «Китайська фундація міжнародної освіти», яка сформована представниками групи університетів і компаній. І варто погодитися з колегами, що, з огляду на дуже специфічне розуміння громадянського суспільства в КНР, таке дистанціювання є досить умовним [Дорош, Яблонська 2021, 24; Soft power and cultural... 2021, 12].

Показово, що у 2012 р. була представлена також ідеологія/місія Пекіна для «внутрішнього вжитку»: після 18-го з'їзду Комуністичної партії Китаю Сі Цзіньпін проголосив перехід у межах ідеології «Китайської мрії» до доктрини «Два століття» (两个一百年). Саме 2021 р. був названий роком побудови «середньозаможного (поміркованого) суспільства» – Сяокан. А 2049 р., коли святкуватиметься сторіччя комуністичного Китаю, має стати роком остаточного перетворення Піднебесної на «демократичну, цивілізовану, гармонійну та сучасну соціалістичну країну» [人民日报署名文章 2021]. Як бачимо, у просуванні концепту «м'якої сили» як самостійної стратегії та як складової частини цілісної системи вибудовування геоекономічних і геополітичних впливів офіційна влада КНР ключове значення приділяє створенню привабливого образу країни як такої, що має свої, особливі, проте саме демократичні традиції. Схожий привабливий образ має подвійну цільову аудиторію – внутрішньокитайську та умовно західну.

Пекін прагне стати не просто світовим гегемоном, а привабливим для інших країн світовим гегемоном. Цей факт, зокрема, пояснює намагання Китаю декларувати свою відданість нехай і специфічно національним, проте саме демократичним (як це підкреслюють у всіх програмних документах ідеологи «Китайської мрії») цінностям.

З огляду на посилення конфронтації між РФ та умовним Заходом (насамперед США) та одночасне зростання напруженості у відносинах КНР і США останніми роками геополітичне співробітництво Пекіна та Москви отримало нове звучання. З одного боку, Росія, як завжди, граючи в підміну понять і прикриваючи власні агресивні наміри й плани, розповідає про найбільший конфлікт сучасності – протистояння Вашингтона та Пекіна. З іншого боку, Пекін нині справді розглядає Москву як максимально вигідного ситуативного союзника з метою реалізації коротко- й середньострокових завдань, залишаючи в таємниці для всіх світових гравців власні наміри в довгостроковій перспективі. За цих умов колаборація Пекіна та Москви уявляється взаємовигідною для обох сторін у короткостроковій перспективі. Однак, з огляду на абсолютний диспаритет Пекіна й Москви в економічній, демографічній, технологічній, геополітичній і геоекономічній царинах на користь першого (винятком

є військова та інформаційна сфери, де більшість аналітиків бачать відносний паритет обох держав), у середньостроковій перспективі, не кажучи вже про довгострокові плани, таке співробітництво радше принесе зиск Пекіну. І ця шахова партія Китаю завершиться матом Росії.

Сьогодні, як вважає авторка, не варто недооцінювати колаборацію Пекіна й Москви, нехай і ситуативну. Підтвердженням є «Спільна заява Російської Федерації та Китайської Народної Республіки про міжнародні відносини, що вступають у нову епоху, і глобальний стійкий розвиток» від 4 лютого 2022 р., у якій держави окреслюють свої амбіції так: «Сторони зазначають, що Росія і Китай, які є світовими державами з багатим культурним та історичним спадком, мають глибокі традиції демократії...» [Совместное заявление... 2022]. Безперечно, цитований документ має здебільшого декларативний характер, однак певні його складники варті більш уважного аналізу.

Так, у «Спільній заяві Російської Федерації та Китайської Народної Республіки про міжнародні відносини, що вступають у нову епоху, і глобальний стійкий розвиток» зазначається: «Російська Сторона підтверджує прихильність принципу «Одного Китаю», підтверджує, що Тайвань є невід'ємною частиною Китаю, виступає проти незалежності Тайваню в будь-якій формі» [Совместное заявление... 2022]. Далі обома сторонами засуджуються «кольорові революції» (на нашу думку, таке засудження є радше реверансом Москві у відповідь із боку офіційного Пекіна, ніж реальними побоюваннями китайською стороною «кольорових революцій», незважаючи, наприклад, на гостроту уйгурського питання – С. Б.) та подальше розширення НАТО (ще один реверанс у бік Москви – С. Б.). Водночас обидві держави вкотре наголошують на пріоритетності співробітництва в межах глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях», на поглибленні співробітництва країн Азійсько-Тихоокеанського та Євразійського регіонів [Совместное заявление... 2022]. Отже, на тлі поглиблення кризи однополярного світу держави – претенденти (обґрунтовані та необґрунтовані – С. Б.) на статус держави – гегемона на світовій геополітичній і геоекономічній арені шукають потенційних союзників і партнерів. Не є винятками Китай та Росія.

Відомий прагматизм Пекіна у виборі партнерів і союзників не варто ігнорувати й у процесі аналізу згадуваної «Спільної заяви Російської Федерації та Китайської Народної Республіки про міжнародні відносини, що вступають у нову епоху, і глобальний стійкий розвиток». Співробітництво Пекіна та Москви (як явне, так і приховане – С. Б.), як вбачається, нині є одним із пріоритетів КНР у протистоянні з Вашингтоном. Згаданий документ, на наше переконання, має переважно декларативний характер, проте не варто недооцінювати проголошені в ньому позиції сторін, зокрема й посил щодо неприйняття виключно західного тлумачення демократії та її цінностей. Однак є декілька ключових питань, які залишаються відкритими. По-перше, чи погодиться політичне керівництво РФ на статус, хоч і негласний, «молодшого партнера»? По-друге, наскільки потужним є просування Китаю на територію Росії у формі насамперед економічного складника «м'якої сили»? Якою є готовність офіційного Пекіна посилити та пришвидшити таке просування, з огляду на неприховану деградацію частини регіонів Сибіру й Далекого Сходу? Чи є готовність і спроможність російської сторони (економічна, демографічна, військова, а також політична

воля істеблiшменту) активно протистояти такому просуванню? Окреслені запитання не вичерпують список усіх можливих зауважень щодо стратегічної перспективності геополітичного співробітництва КНР та РФ.

Для балансу думок і позицій наведемо аргументи на користь перспективності в довгостороковому плануванні колаборації офіційних Пекіна й Москви. Китайський американіст Юань Пен у 2020 р. опублікував статтю «Нова корона епідемія та століття змін», у якій представив аналіз перспектив глобальної конкуренції офіційних Пекіна й Вашингтона та можливостей поглиблення співпраці з Росією з огляду на протистояння із США [袁鵬 2020].

Юань Пен зазначив, що сучасний світовий порядок уже не буде таким, до якого ми звикли: ООН втрачає свій вплив, функція Світової організації торгівлі поступово втрачається, як і Міжнародного валютного фонду, за умов пандемії COVID-19 авторитет Всесвітньої організації охорони здоров'я підірваний, а «лідерство й готовність США приходять до занепаду одночасно». Науковець робить висновок, що силовий порядок співробітництва найбільших світових гравців перебуває на межі зриву, оскільки старий порядок світобудови вже нежиттєздатний. Фактично дослідник констатує: пандемія стала тією точкою неповернення, яка означає завершення одноосібної монополії США як світового гегемона. Занепад американського домінування, за словами Юань Пена, почався зі світової кризи 2008 р., вибори 2016 р. тільки активізували ці процеси. Своє твердження про завершення американської гегемонії вчений обґрунтовує класичною марксистською теорією про «базис» і «надбудову»: економічний базис США вже давно перебуває у кризі, тому й фундамент геополітичної «надбудови» підірваний [袁鵬 2020].

Розмірковуючи про майбутній світовий порядок, китайський науковець згадує безсмертний афоризм сера Г. Палмерстона: «У нас немає ні друзів, ні ворогів, але є постійні інтереси», а тому пропонує провести «раунд диференціації і реорганізації» шляхом стимулювання стратегічної взаємодії основних сил Китаю, США, Росії, Європи, Індії та Японії. У 2020 р. Юань Пен був упевнений, що протистояння Китаю та США не перетвориться на біполярну конфронтацію у стилі «холодної війни» хоча би тому, що інтереси обох найбільших економік світу надто тісно переплетені. При цьому дослідник прогнозує: китайсько-японські відносини поступово покращаться, а китайсько-індійські відносини залишаться стабільними із застереженнями: «У найближчі три-п'ять років на міжнародній арені буде спостерігатися хаос “Обіцянок” (популізм як тренд сучасної політики – С. Б.), “Царств, що воюють” (тут відчутна відсилка до історії Китаю – С. Б.) та “Перехідного періоду”. Великим державам буде важче співпрацювати. Малі й середні країни будуть змушені об'єднуватися, щоб зігритися» [袁鵬 2020].

Авторка взяла на себе сміливість зробити досить детальний огляд статті Юань Пена, оскільки основні акценти, розставлені в цитованій розвідці, залишаються актуальними в офіційній зовнішньополітичній лінії КНР сьогодні. Безперечно, зовнішньополітична турбулентність останнього року зросла значно, що пов'язано з постійними загрозами російської збройної агресії щодо України (стаття готувалася до повномасштабного вторгнення РФ, на початку лютого 2022 р. – С. Б.); стало гострішим протистояння за віссю «Пекін – Вашингтон». Однак велика шахова партія Китаю триває, а

основні ідеї, запропоновані провідним китайським американістом, залишаються злободенними.

Тренд у домінуванні наступальної лінії в зовнішній політиці Піднебесної, пов'язаний з іменем Сі Цзіньпіна, за останні роки тільки зміцнився. Один із провідних вітчизняних синологів В. Кіктенко ще 5 років тому зауважив: «Сьогодні геоекономіка Китаю трансформує світову політику, оскільки китайська економічна міць конвертується в міжнародний політичний вплив» [Кіктенко 2017, 52–53]. Безперечно, названий тренд у поточному десятилітті буде посилюватися, особливо за умов потенційного загострення протиріч у внутрішній політиці США (наприклад, у період президентської кампанії 2024 р.), що не може не впливати на послаблення значимості Вашингтона як ключового світового гравця. Це дає можливість стверджувати, що в поточному десятилітті сектор протистояння Китаю та США ще неодноразово зазнає трансформацій із залученням партнерів нижчого рівня з обох сторін у всіх сегментах реалізації їхніх геоекономічних і геополітичних інтересів.

Розглядаючи перспективи зміни конфігурації взаємовідносин Пекіна та Нью-Делі в перспективі до 2030–2035 рр., варто звернути увагу на темпи зростання геоекономічного й геополітичного потенціалу Індії. Представники індійського істеблішменту поки що голосно не заявляють про національні амбіції як потенційної держави – гегемона на світовій арені, однак, з огляду на темпи економічного й демографічного розвитку країни, такі амбіції уявляються цілком логічними. У цьому разі конфлікт інтересів Китаю та Індії може ускладнитися зіткненням двох політичних режимів – найбільшої світової автократії та найбільшої світової демократії, а також уперше в новітній історії це буде конфронтація двох азійських держав за домінуючі позиції на світовій арені, що, безперечно, може посилити кризові явища всередині Європейського Союзу, оскільки Європа та Північна Америка в такому випадку втратять монополію на світову першість.

Найменш прогнозованим, на думку авторки, є розвиток відносин між Пекіном і Москвою, тому що для обох сторін характерна взаємна недовіра до потенційного/реального союзника, адже євразійський простір є зоною інтересів обох країн. До того ж нехай поки що негласно, проте роль умовного «старшого брата» відіграє сьогодні саме Пекін, що природно викликатиме, хоч і приховане, неприйняття з боку Москви. Питання про те, які країни стануть надійними партнерами нижчого рівня для обох сторін, залишається відкритим. Особливо гостро воно постає щодо країн Центральної Азії.

Якою є роль і місце України у функціонуванні та можливому переформуванні окреслених форматів інтересів/конфронтацій? З прикрістю стверджуємо, що нині (на початок лютого 2022 р. – С. Б.) Київ майже не виявляє активність як суб'єкт міжнародних відносин у названих процесах, що зумовлює низка об'єктивних факторів і чинників. Однак це не означає, що Україна має чекати осторонь на остаточне оформлення світових геоекономічних і геополітичних конфігурацій, тим паче з огляду на реальні загрози й виклики, які постали перед нашою країною.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. перспективи наближення геоекономічної і геополітичної гегемонії Китаю на світовій арені суттєво зросли. З одного боку, офіційний Пекін де-юре

зберігає нейтральну позицію та закликає «обидві сторони» (як у більшості дипломатичних документів КНР зазначаються держава-агресор та держава – жертва агресії). З іншого боку, Піднебесна враховує досвід стратегічної та тактичних поразок Москви (як воєнних, так і на рівні прийняття політико-управлінських рішень), що дає можливість ще успішніше позиціонувати КНР як державу, віддану стратегії «м'якої сили» на шляху до світової гегемонії.

Посиленню гео економічних і геополітичних амбіцій Пекіна сприяє також політична система країни – інституціоналізована авторитарна система. Як зазначали американські дослідниці А. Кендалл-Тейлор та Е. Франц унаслідок проведеного аналізу 79 авторитарних диктатур за період 1946–2012 рр., «22% високоперсоніфікованих диктатур (тих режимів, у яких не було сильних партій чи збройних сил) впали зі смертю лідера порівняно з 6% інституціоналізованих диктатур» [Kendall-Taylor, Frantz 2016]. Високий рівень інституціоналізації політичної системи КНР може розглядатися як додатковий важіль «soft power» Пекіна та гарантія незмінності стратегічних пріоритетів зовнішньоекономічного й зовнішньополітичного курсу країни.

На думку авторки, висвітлення інституціонального потенціалу політичної системи КНР та вплив на нього посилення персоніфікації політики Піднебесної, пов'язаної з іменем Сі Цзіньпіна, уявляється перспективним напрямом подальших досліджень із цієї проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її геостратегічні імперативи. Пер. з англ. Київ : Фабула, 2019. 288 с.

Ганоцький А. Внутрішня політика та зовнішні орієнтири Пакистану за уряду Імрана Хана. *Аналітичний центр Adastra*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/vnutrishnya-politika-ta-zovnishni-oriyentiri-pakistanu-za-uryadu-imrana-hana> (дата звернення: 27.01.2022).

Дорош Л., Яблонська М. «М'яка» сила Китаю: оцінка ефективності та реакція на сучасні виклики. *Гуманітарні візії*. 2021. Т. 7. № 2. С. 22–27.

Економіка Китаю може стати першою у світі вже у 2030 році. *Голос Америки*. 2022. 4 січня. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/kytai-ekonomika/6382485.html> (дата звернення: 03.02.2022).

Китай може випередити США і стати першою економікою світу вже до 2028 року – Bloomberg. *Укрінформ*. 2022. 3 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3161892-kitaj-moze-viperediti-ssa-i-stati-persou-ekonomikou-svitu-vze-do-2028-roku-bloomberg.html> (дата звернення: 03.02.2022).

Кіктенко В. Гео економічне зростання Китаю у сучасному світі: стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 22 лютого 2017 р. *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 4. С. 42–60. URL: http://www.visnyk-nanu.org.ua/sites/default/files/files/Visn%202017/4/Visn_4-2017%2B8.pdf (дата звернення: 30.01.2022).

Козлов Д. Первые итоги и ближайшие перспективы реализации китайской инициативы «Один пояс, один путь». *PolitBook*. 2018. № 2. С. 127–156.

Кулицький С. Глобальна експансія Китаю та проблеми розвитку української економіки. *Україна: події, факти, коментарі*. 2021. № 2. С. 37–50. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5118:

evolyutsiya-ekonomiki-knr-v-globalnomu-vimiri&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 04.02.2022).

Промова Голови КНР Сі Цзіньпіна на церемонії відкриття щорічного Світового економічного форуму у Давосі в січні 2017 р. *Україна – Кунтай*. 2017. № 3(9). С. 5–26.

Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о международных отношениях, вступающих в новую эпоху, и глобальном устойчивом развитии. Президент России : веб-сайт. 2022. 4 февраля. URL: <http://kremlin.ru/supplement/5770> (дата звернення: 05.02.2022).

Kendall-Taylor A., Frantz E. When Dictators Die. *Journal of Democracy*. 2016. Vol. 27. Iss. 4. P. 159–171. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/when-dictators-die/> (дата звернення: 27.04.2022).

Mohanty M. China's transformation: the success and the success trap. Thousand Oaks : SAGE Publications India Pvt Ltd., 2018. 401 p. URL: https://books.google.co.uk/books?id=IxxBDwAAQBAJ&pg=PT16&lpg=PT16&dq=%22Two+Centenaries%22+china&source=bl&ots=fjnnqIx5X&sig=MTUXe03MBai9wOWKZpli21Ej_cY&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj81rbZv8TZAhXBFywKHREDC7YQ6AEIWzAE#v=onepage&q&f=false (date access: 20.04.2022).

Nye J. Soft Power. *Foreign Policy*. 1990. № 80. P. 153–171.

Population of the world and countries. *Countrymeters*. URL: <https://countrymeters.info/en> (date access: 02.02.2022).

Russia: Economy. *The World Factbook*. 2021. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#economy> (date access: 03.02.2022).

Soft power and cultural relations institutions in a time of crisis. *Research conducted by International Cultural Relations*. 2021. January 29. URL: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/soft_power_and_cultural_relations_in_a_time_of_crisis.pdf (date access: 04.02.2022).

Xi says China will not seek dominance over Southeast Asia. *Associated Press News*. 2021. November 22. URL: <https://apnews.com/article/business-asia-beijing-xi-jinping-china-21e8b6187dd209b1d8ad428739602671> (date access: 02.02.2022).

袁鹏 新冠疫情与百年变局 爱思想 2020. URL: http://www.aisixiang.com/data/121742.html?fbclid=IwAR0HKu3_VK10tjgJeS71cuBjEkzkwe76kQMZu7KvXef_dxnAo1RMWQ9JMIY (date access: 23.01.2022).

人民日报署名文章：实现中华民族伟大复兴中国梦的关键一步——习近平总书记关于全面建成小康社会重要论述综述 2021. URL: http://www.gov.cn/xinwen/2021-07/03/content_5622084.htm (date access: 20.04.2022).

REFERENCES

Bzhezynskyi Z. (2019), *Velyka shakhivnytsia. Amerykanska pershist ta yii he-ostatehichni imperatyvy* (transl. from English), Fabula, Kyiv, 288 p. (In Ukrainian).

Hanotskyi A. (2021), “Vnutrisnya polityka ta zovnishni oriyentyry Pakystanu za uryadu Imrana Khana”, *Analychnyy tsestr Adastra*, available at: <https://adastra.org.ua/blog/vnutrishnya-politika-ta-zovnishni-oriyentiri-pakistanu-za-uryadu-imrana-hana> (accessed: 27 January 2022). (In Ukrainian).

Dorosh L., Yablonska M. (2021), “ ‘Miaka’ syla Kytaiu: otsinka efektyvnosti ta reaktsyia na suchasni vyklyky”, *Humanitarni vizii*, Vol. 7, No. 2, pp. 22–27. (In Ukrainian).

Ekonomika Kytaiu mozhe staty pershoiu u sviti vzhe u 2030 rotsi (2022), *Holos Ameryky*, January 4, available at: <https://ukrainian.voanews.com/a/kytai-ekonomika/6382485.html> (accessed: 23 January 2022). (In Ukrainian).

Bloomberg (2022), “Kytai mozhe vyperedyty SShA i staty pershoiu ekonomikoiu svitu vzhe do 2028 roku”, *Ukrinform*, February 3, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3161892-kitaj-moze-viperediti-ssa-i-stati-ipersou-ekonomikou-svitu-vze-do-2028-roku-bloomberg.html> (accessed: 3 February 2022). (In Ukrainian).

Kiktenko V. (2017), “Heoekonomichne zrostannia Kytaiu u suchasnomu sviti: stenohrama naukovoii dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 22 liutoho 2017 r.”, *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, No. 4, pp. 42–60, available at: http://www.visnyk-nanu.org.ua/sites/default/files/files/Visn%202017/4/Visn_4-2017%2B8.pdf (accessed: 30 January 2022). (In Ukrainian).

Kozlov D. (2018), “Pervyye itogi i blizhayshiye perspektivy realizatsii kitayskoy initsiatyvy ‘Odin poyas, odin put’ ”, *PolitBook*, No. 2, pp. 127–156. (In Russian).

Kulytskyi S. (2021), “Hlobalna ekspansiiia Kytaiu ta problemy rozvytku ukrain-skoi ekonomiky”, *Ukraina: podii, fakty, komentari*, No. 2, pp. 37–50, available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5118:evolyutsiya-ekonomiki-kr-v-globalnomu-vimiri&catid=8&Itemid=350 (accessed: 4 February 2022). (In Ukrainian).

Promova Holovy KNR Si Tszinpinga na tseremonii vidkryttia shchorichnoho Svitovoho ekonomichnoho forumu u Davosi v sichni 2017 r. (2017), *Ukraina – Kytai*, No. 3(9), pp. 5–26. (In Ukrainian).

Sovmestnoye zayavleniye Rossiyskoy Federatsii i Kitayskoy Narodnoy Respubliki o mezhdunarodnykh otnosheniyakh, vstupayuschchikh v novuyu epohu, i global’nom ustoychivom razvitii (2022), Prezident Rossii: veb-sayt, February 4, available at: <http://kremlin.ru/supplement/5770> (accessed: 5 February 2022). (In Russian).

Kendall-Taylor A., Frantz E. (2016), “When Dictators Die”, *Journal of Democracy*, Vol. 27, Iss. 4, pp. 159–171, available at: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/when-dictators-die/> (accessed: 27 April 2022). (In English).

Mohanty M. (2018), *China’s transformation: the success and the success trap*. Thousand Oaks: SAGE Publications India Pvt Ltd., 401 p., available at: https://books.google.co.uk/books?id=IxxBDwAAQBAJ&pg=PT16&lpg=PT16&dq=%22Two+Centenaries%22+china&source=bl&ots=fjnngqIx5X&sig=MTUXe03MBai9wOWKZpli21Ej_cY&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj81rbZv8TZAhXBFywKHREDC7YQ6AEIWzAE#v=onepage&q&f=false (accessed: 20 April 2022). (In English).

Nye J. (1990), “Soft Power”, *Foreign Policy*, No. 80, pp. 153–171. (In English).

Population of the world and countries. *Countrymeters*, available at: <https://countrymeters.info/en> (accessed: 2 February 2022). (In English).

Russia: Economy (2021). *The World Factbook*, available at: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#economy> (accessed: 3 February 2022). (In English).

Soft power and cultural relations institutions in a time of crisis (2021), *Research conducted by International Cultural Relations*, January 29, available at: <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/>

soft_power_and_cultural_relations_in_a_time_of_crisis.pdf (accessed: 4 February 2022). (In English).

Xi says China will not seek dominance over Southeast Asia (2021), *Associated Press News*, November 22, available at: <https://apnews.com/article/business-asia-beijing-xi-jinping-china-21e8b6187dd209b1d8ad428739602671> (accessed: 2 February 2022). (In English).

Yuán Péng (2020), Xīn guān yì qíng yǔ bǎinián biàn jú. Ai sīxiǎng, available at: http://www.aisixiang.com/data/121742.html?fbclid=IwAR0HKu3_VK10tjgJeS-71cuBjEkzkwe76kQMZu7KvXef_dxnao1RMWQ9JMIY (accessed: 23 January 2022). (In Chinese).

Rén mín rì bào shǔmíng wénzhāng: shíxiàn zhōnghuámínzú wěidà fùxīng Zhōngguó mèng dì guānjiàn yī bù Xí Jìnpíng zǒngshūjì guānyú quánmiàn jiàn chéng xiǎo kāng shèhuì zhòngyào lùnsù zōngshù 2021, available at: http://www.gov.cn/xinwen/2021-07/03/content_5622084.htm (accessed: 20 April 2022). (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 10.05.2022

УДК 339.92+339.56

**“CHINA PLUS ONE” MODEL IN MODERN CONDITIONS OF
GLOBAL UNCERTAINTY: THE CASE OF CHINA – VIETNAM
COOPETION**

L. Galperina

Ph.D. in Economics, Professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03057, Ukraine
galperina@kneu.edu.ua

D. Kolehko

Ph.D. in Economics
Vietnam Prosperity Bank
89 Lang Ha, Dong Da, Ha Noi
dkolehko@gmail.com

O. Umanskyi

Magister degree
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03057, Ukraine
oleksandr.umansky@gmail.com

The “China plus one” model was updated after 2009 due to domestic factors, and after 2018 – due to global factors. The following are identified as the main internal reasons for the implementation of the “China plus one” model: the increase in the cost of production due to the increase in labor costs, social protection of the population and increased environmental requirements; institutional specificity; selectivity of granting benefits; imperfection of judicial protection; violation of intellectual property rights; prejudice of the population towards companies of certain jurisdictions as a cause of danger and decrease of demand in the domestic market. The main global factors that determine the diversification of economic activity by moving certain links in global production and sales chains outside the borders of the China include: the trade war between the USA and China; the Covid-19 pandemic; further slowdown in China’s economic growth; policy of global leaders to reduce dependence on China, sign new transregional agreements.

The main advantages and disadvantages of transferring links of production and sales chains to Vietnam are considered. The main advantages include: a common land and sea border between the two countries, which significantly reduces the logistical and cost burden; modern infrastructure; macroeconomic and political stability, stock market, not a high level of payment for skilled labor; high rates of economic growth. Vietnam has demonstrated a flexible and effective response to the uncertainties of the global business environment.

© 2022 L. Galperina, D. Kolehko, O. Umanskyi; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Disadvantages include the presence of territorial disputes and regional competition between countries. As a result of the involvement of Vietnam in the “China plus one” model, the restructuring of bilateral trade took place through the multiple growth of Vietnamese high-tech exports to China, foreign investments increased, which contributed to the economic growth of Vietnam. Using the example of Vietnam, it is substantiated that all participants in the China plus one model benefit: international companies that diversify risks, China and Vietnam.

Keywords: globalization, cooperation, trade war, risks, uncertainty, China, Vietnam.

МОДЕЛЬ «КИТАЙ ПЛЮС ОДИН» У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: КЕЙС КОНКУПЕРАЦІЇ КИТАЙ – В'ЄТНАМ

Л. П. Гальперіна, О. В. Колечко, О. В. Уманський

Модель «Китай плюс один» актуалізувалось після 2009 року завдяки внутрішнім, а після 2018 року – завдяки глобальним чинникам. Основними внутрішньокитайськими причинами впровадження моделі «Китай плюс один» визначено такі як: зростання собівартості виробництва внаслідок підвищення витрат на оплату праці, соціальний захист населення та посилення екологічних вимог; інституційна специфіка; вибірковість надання пільг; недосконалість судового захисту; порушення прав інтелектуальної власності; упередженість населення щодо компаній певних юрисдикцій як причина небезпеки та зниження попиту на внутрішньому ринку. На сучасному етапі мотивація до запровадження моделі зумовлена передусім прагненням до мінімізації впливу глобальних ризиків та невизначеності. До основних глобальних чинників, які детермінують диверсифікацію економічної діяльності шляхом винесення окремих ланок у глобальних виробничо-збутових ланцюгах поза межі КНР, віднесено: торговельну війну між США та Китаєм; пандемію Ковід-19; подальше уповільнення темпів економічного зростання Китаю; політику глобальних лідерів щодо зниження залежності від Китаю, підписання нових трансрегіональних угод.

Розглянуто основні переваги та недоліки перенесення ланок виробничо-збутових ланцюгів до В'єтнаму. До основних переваг віднесено: спільний сухопутний та морський кордон між двома країнами, що суттєво знижує логістичне та вартісне навантаження; сучасну транспортну та виробничу інфраструктуру; макроекономічну та політичну стабільність, середньорозвинений фондовий ринок, невисокий рівень оплати кваліфікованої праці; високі темпи економічного зростання. В'єтнам продемонстрував гнучке результативне реагування на невизначеність глобального бізнес-середовища. Показано, як в умовах пандемії Ковід, глобальних проблем внаслідок економічних суперечок між США і Китаєм, підписання нової багатонаціональної угоди (Всеосяжної та прогресивної угоди для Транстихоокеанського партнерства) та іншого В'єтнам зміг отримувати вигоду з цього. До недоліків віднесено наявність територіальних суперечок та регіональної конкуренції між країнами, застережень з боку В'єтнаму щодо посилення китайського економічного впливу. Внаслідок залучення В'єтнаму в модель «Китай плюс один» відбулась реструктуризація двосторонньої торгівлі шляхом багаторазового зростання в'єтнамського високотехнологічного експорту до Китаю, зросли іноземні інвестиції, що мало внесок в економічне зростання В'єтнаму. На прикладі В'єтнаму обґрунтовано, що всі учасники моделі «Китай плюс один» отримують переваги: міжнародні компанії, які диверсифікують ризики, Китай та В'єтнам.

Ключові слова: глобалізація, конкуренція, торговельна війна, ризики, невизначеність, Китай, В'єтнам.

Модель «Китай плюс один» – це не новітнє явище, а апробована міжнародна стратегія поєднувати бізнес у Китаї з інвестуванням в іншу, насамперед азійську

економіку. Актуалізувалось її запровадження після 2009 року, коли одночасно декілька факторів спричинили зростання собівартості виробництва у Китаї [Witchell and Symington 2013]. Однак якщо раніше потреби міжнародних компаній у диверсифікації економічної діяльності шляхом винесення окремих ланок у глобальних виробничо-збутових ланцюгах поза межі КНР переважно визначались китайськими чинниками, то на сучасному етапі мотивація до цього зумовлена не тільки ними, а й прагненням до мінімізації впливу глобальних ризиків та невизначеності. Основною метою статті є визначення внутрішньокитайських та глобальних чинників запровадження моделі «Китай плюс один» на сучасному етапі на прикладі економічних відносин між Китаєм та В'єтнамом.

Основними внутрішньокитайськими причинами впровадження моделі «Китай плюс один» визначено такі як: зростання собівартості виробництва внаслідок підвищення витрат на оплату праці, соціальний захист населення та посилення екологічних вимог; інституційна специфіка; вибірковість надання пільг; недосконалість судового захисту; порушення прав інтелектуальної власності; упередженість населення щодо компаній певних юрисдикцій як причина небезпеки та зниження попиту на внутрішньому ринку [Witchell and Symington 2013; Enderwick 2011; Колечко 2021, 88; Родіонова, Якубовський і Кочарян 2021].

Так, у 2009 році завершилась загальна дія пільг щодо іноземних інвестицій, відтоді пільги надавались щодо пріоритетних сфер діяльності. Привабливість «фабрики світу» призвела до зростання попиту на кваліфіковану робочу силу, коли соціальна політика Китаю сприяла підвищенню рівня доходів та зміцненню середнього класу, тоді як демографічна політика «одна сім'я – одна дитина» призвела до зниження рівня народжуваності та уповільнення відтворювальних процесів на ринку праці [Родіонова, Якубовський та Кочарян 2021]. Такі тенденції на ринку праці зумовили зростання заробітної плати, яка фактично перевищувала оплату праці в інших азійських економіках, що розвиваються. Також серед іноземних інвесторів панувало застереження щодо дотримання прав інтелектуальної власності. Іноземний бізнес у Китаї не може почуватись у безпеці з огляду на певну залежність судової системи від специфічного розуміння урядом та місцевими адміністраціями національних інтересів. Разом із тим має місце значний прогрес у створенні привабливої інфраструктури та сприятливого бізнес-середовища в Китайській Народній Республіці (КНР). Зазначимо, що змінились, власне, сама стратегія і пріоритети економічного розвитку Китаю, який перестав позиціонувати себе як «фабрику світу», і зараз просуває тренд на «світове технологічне лідерство», «державу добробуту», що відображено в багатьох державних та партійних документах, зокрема у Стратегії «Зроблено в Китаї 2025». Згідно з цією стратегією Китай прагне позбутись працездатних та екологічно небезпечних виробництв, а отже, такі виробничі ланки передбачено винести за межі країни [中国制造2025 2015]. Існують і соціально зумовлені чинники, зокрема, антияпонські та антиамериканські настрої населення зумовлюють безпекові ризики та зниження попиту на продукцію компаній, що мають відповідні юрисдикції.

До основних глобальних чинників, які детермінують запровадження моделі «Китай плюс один», нами віднесено такі як: торговельна війна між США та Китаєм; пандемія Ковід-19; подальше уповільнення темпів економічного

зростання Китаю; політика глобальних лідерів щодо зниження залежності від Китаю, укладання нових регіональних угод тощо. Для реалізації моделі «Китай плюс один» бізнес розглядає альтернативні варіанти серед країн, які розташовані поруч із Китаєм. Це насамперед такі країни Азії, що розвиваються, які бізнес розглядає для включення у власні виробничо-збутові ланцюги, а саме у такій послідовності за рівнем привабливості: Таїланд, Малайзію, Індію, В'єтнам, Індонезію, Філіппіни та Бангладеш [Enderwick 2011; Chen 2016]. Як бачимо, серед ранжованого переліку інвестиційно привабливих країн як диверсифікації ризиків розташування бізнесу в Китаї В'єтнам займає середню позицію. Розглянемо основні переваги та недоліки перенесення туди ланок виробничо-збутових ланцюгів.

Ускладнила логістику в моделі «Китай плюс один» пандемія Ковід-19 [Rahaman et al. 2021]. Під час пандемії та у так званий пост-ковідний період у Китаї запроваджено нульову толерантність до інфекції, що разом з багатьма глобальними наслідками пандемії призвело до реструктуризації глобальних виробничо-збутових мереж, у тому числі шляхом моделі «Китай плюс один» [He and Wang 2020; Fang and Yeung 2020].

Тому першою перевагою В'єтнаму є спільний сухопутний та морський кордон між двома країнами, що суттєво знижує логістичне та вартісне навантаження. Певні переваги надає сучасна інфраструктура, тому що Соціалістична Республіка В'єтнам (СРВ) простягається вздовж Південно-Китайського моря Тихого океану і наявність сучасно обладнаних портів та інфраструктурних анклавів полегшує перевезення і транспортування. Важливим привабливим чинником є макроекономічна та політична стабільність, середньорозвинений фондовий ринок, порівняно невисокий рівень оплати досить кваліфікованої праці.

В'єтнам має стабільно високі темпи економічного зростання – це офіційний пріоритет урядової політики. Керівництво В'єтнаму не тільки підтримує стабільні темпи зростання у часи несприятливої світової кон'юнктури, але і стримує їх у разі запланованого зростання застосуванням класичних механізмів грошово-кредитної, податкової, тарифної політик. Темпи економічного зростання забезпечують внутрішній добробут і є орієнтиром для транснаціонального бізнесу, а також є пріоритетом в оцінці діяльності керівництва, середнього керівництва, середньої ланки керівництва країни, тобто покращення темпів приросту ВВП у провінціях, в окремих містах. Це є основним з важливих індикаторів, яким буде оцінюватись і політичний складник, і кар'єра тих чи інших керівників держави. Темпи економічного зростання В'єтнаму реальні, підтверджені статистикою Світового банку та іншими авторитетними організаціями. У В'єтнамі досить прозора економіка і, незважаючи на певну дуже сильну роль комуністичної партії, статистика, бухгалтерський облік, податковий облік, аудити – все це ще не досить, але дуже сильно розвинено і викликає довіру інвесторів. Динаміка частки прямих іноземних інвестицій у ВВП та темпів приросту ВВП за 1985–2019 роки представлена на рис. 1.

Темпи економічного зростання у В'єтнамі підтримуються на рівні Китаю, а в окремих роках навіть перевищували темпи Китаю [World Bank 2022].

В'єтнам характеризується високим фіскальним навантаженням (ставка податку на прибуток сягає 37,6%) та високими тарифами. Але має місце відмінність між оподаткуванням резидентів та нерезидентів (залежно від наявності

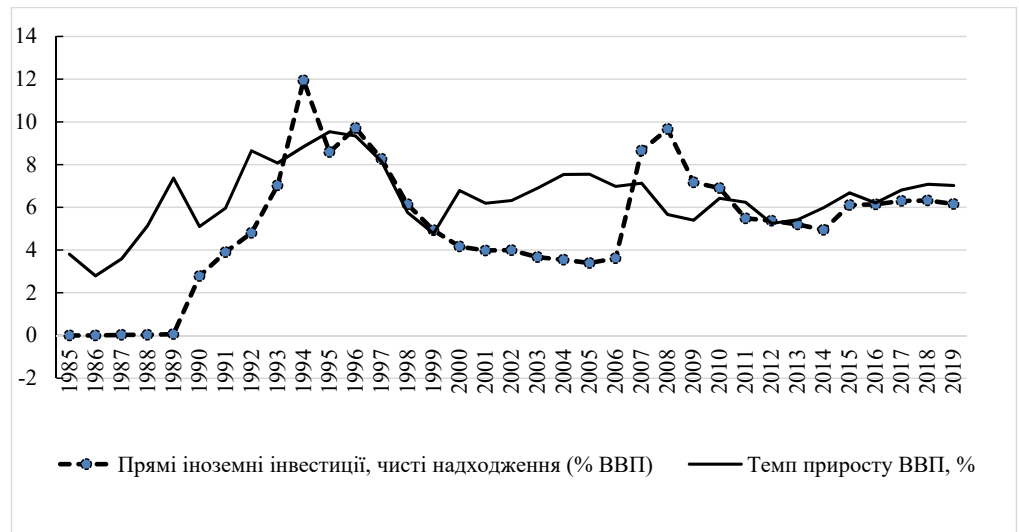

Рис. 1. Динаміка частки прямих іноземних інвестицій у ВВП та темпів приросту ВВП В'єтнаму, 1985–2019 роки, %

Джерело: побудовано на основі [World Bank 2022]

відповідних угод). Також податкова політика покращується для всіх суб'єктів економічної діяльності, зокрема п'ятиразово зменшилась кількість податкових платежів та триразово зменшився час на підготовку звітності та сплату податків з 2005 року, поліпшується адміністрування податків (як свідчать дані [World Bank 2022]). В'єтнам має порівняно з іншими країнами Азії вищий, ніж середній рівень зовнішньоторговельних тарифів, але такою тарифною політикою заохочується обробна промисловість. Тобто насамперед високі тарифи застосовуються для сировини і знижуються для готової продукції. Таким чином, відбувається стимуляція виробництва з вищою доданою вартістю. Незначне підвищення обох ставок відбулось у 2017 р. у зв'язку з переходом до гармонізованої системи опису та кодування товарів, але це мало більш такі технічні результати на збільшення тарифів за даними [World Bank 2022]. Дуже важливий фактор – це преференції для іноземних інвесторів. Тобто тарифний чинник стимулювання обробної промисловості має вплив насамперед для внутрішніх бізнесів та внутрішніх клієнтів. Транснаціональні корпорації та міжнародні компанії користуються пільгами, тобто постійно відбуваються окремі угоди, які укладаються між урядом та конкретними конгломератами щодо отримання спеціальних тарифних та податкових пільг. І В'єтнам лідирує в Південно-Східній Азії за кількістю таких індивідуальних угод. В'єтнам має визнаний статус експорто-орієнтованої країни. Вартість експорту протягом впровадження реформ Дой Мой зросла у 165 разів з менше двох до майже 288 млрд дол. США (розраховано за [World Bank 2022]). Тобто стимулювання інвестиційної діяльності у В'єтнамі – це результат системного довгострокового узгодження макроекономічних та зовнішньоекономічних політик.

Важливим складником перенесення частково або повністю виробництва до В'єтнаму є достатнє забезпечення енергоресурсами (розгалужена

централізована гідроенергетика, треті за величиною запаси нафти в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні після Китаю та Індії, стрімкий розвиток відновлюваних джерел енергії) [Колечко 2021].

Коли розпочалась торговельна війна між Сполученими Штатами і Китаєм, вона не тільки призвела до погіршення економічних умов розташування бізнесу в Китаї, але і стала сигналом певної токсичності Китаю, що зумовило пошук інших майданчиків. Це актуально не тільки для транснаціональних компаній, а й багато китайських компаній намагаються і деякі змогли, деякі ні, але відкривають бізнеси у В'єтнамі. Тому що у цьому разі така компанія вже не китайська, а стає в'єтнамською компанією.

У світі загалом та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні зокрема багато країн (наприклад, Японія) прагнуть зменшити економічну залежність від Китаю. До прикладу на початку 2019 року, ще навіть до пандемії Ковід-19, уряд Японії прийняв пакет економічних заходів щодо стимулювання зменшення залежності від китайського імпорту. Відповідно, була затверджена програма близько 10 мільярдів доларів інвестицій, причому дві третини цих інвестицій спрямувалось у В'єтнам і одна третина – у Малайзію та Індонезію [Вебсайт уряду Японії 2022].

Між В'єтнамом і Китаєм історично складні відносини, навіть мають місце територіальні суперечки. Це знаходить свій відбиток в економічній площині. Хоча Китай посідає друге місце в експорті В'єтнаму після США, але саме торгівля з КНР формує значний торговельний дефіцит. Суттєво змінилась видова структура в'єтнамського експорту до Китаю. Динаміка за складом ТОП-5 товарних груп у 2020 році демонструє суттєву зміну та відображає включення В'єтнаму у глобальні ланцюги створення доданої вартості у високотехнологічних секторах економіки. Так, у 2001 році найбільшу питому вагу в'єтнамського імпорту Китаю становили низькотехнологічні товари: фрукти, горіхи, каучук та гума, а у 2020 році з величезним відривом лідирували високотехнологічні товари (рис. 2).

В'єтнам та Китай об'єднує соціалістичний спосіб виробництва. В обох країнах фокусом і справді орієнтацією керівництва країни є забезпечення високого соціального рівня населення. Відповідно, населення підтримує своє керівництво. В обох країнах, за даними Трансперенсі Інтернешнл, гарні позиції серед країн Азії, при цьому В'єтнам має вдвічі кращі середні оцінки населенням рівня корупції в державних органах, ніж Китай (8 та 16 відповідно) [Vrushі 2020]. Тобто соціалістичні цінності є основою держави і офіційним пріоритетом урядової політики в обох країнах.

Інвестиційну модель «Китай плюс один», яка нині реалізується на теренах В'єтнаму, підтримує і сам Китай, тому що мають місце і довготривалі історичні, культурні, якоюсь мірою ідеологічні зв'язки між цими двома країнами, але, врешті-решт, вони і виступають конкурентами на світовій економічній мапі світу. Серед 139 країн походження іноземних інвестицій у в'єтнамську економіку за вартістю та кількістю проектів переважають азійські країни (насамперед це Південна Корея, Японія, Сінгапур і тільки потім Китай).

Якщо партійне керівництво більш прагматичне, то населення більш емоційно сприймає Китай і його поширення та посилення як сильного північного

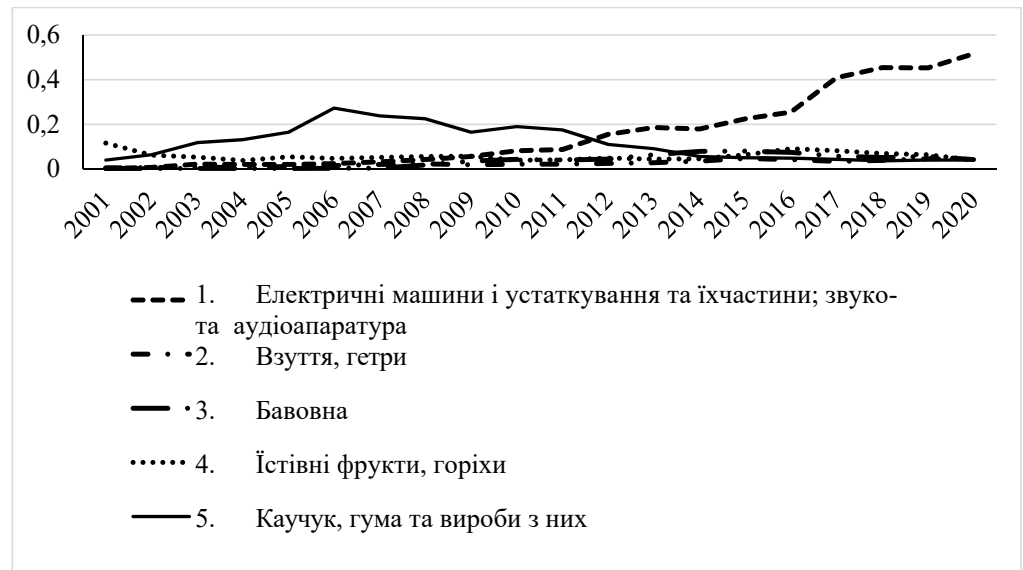

Рис. 2. Динаміка частки товару у в'єтнамському імпорті Китаю за складом ТОП-5 товарних груп у 2020 році, 2001–2020 роки, %

Джерело: розраховано і побудовано на основі [International Trade Centre UNCTAD/ WTO (ITC) 2022]

сусіда. Особливо занепокоєння щодо посилення присутності Китаю спостерігається у суспільних настроях В'єтнаму. Тому мають місце неявні та неформальні обмеження на китайські інвестиції у стратегічно значимі сектори економіки В'єтнаму з позицій економічної безпеки в рамках взаємодії з одним з глобальних лідерів, так званим «північним сусідом» (стосовно В'єтнаму йдеться про Китай). Це має прояв у певних «неявних обмеженнях» двосторонньої торгівлі у вигляді застережень з боку В'єтнаму стосовно уникнення залежності від Китаю.

Реалізація моделі «Китай плюс один» призводить до виграшу всіх учасників, про це зазначено в праці [Enderwick 2011]. Наприклад, у зв'язку з реалізацією стратегії «Зроблено в Китаї 2025» з 2015 року Китай намагається перенести працездатні інтенсивні та екологічно небезпечні виробництва в інші країни. Хоча В'єтнам не приймає екологічно небезпечні ланки, але частину саме працездатних виробничих ланок глобальних виробничих ланцюгів він приймає. Таким чином, Китай уже був зацікавлений у формулі «Китай плюс один» ще до початку торговельної війни зі Сполученими Штатами Америки.

Хоча мають місце збільшення вартості та видів діяльності, високі темпи приросту китайських інвестицій у В'єтнам на рівні 18% (розраховано за [World Bank 2022]). Активізація впровадження у В'єтнам моделі «Китай плюс один» відбулась після 2018 року, що зумовлено двома глобальними подіями – Всеосязною та прогресивною угодою для Транстихоокеанського партнерства (ВПТТП) та розгортанням торговельної війни між США та КНР.

Ратифікація ВПТТП призвела у В'єтнамі до зниження тарифів та нетарифних бар'єрів, подальшої лібералізації торгівлі, вимоги щодо розкриття інформації на державних підприємствах, забезпечення захисту прав інтелектуальної

власності, відмова від сільськогосподарського субсидування, посилення захисту праці, боротьбу з корупцією тощо [Hệ thống tìm kiếm 2018].

У країнах АТР має місце конкуренція, конфлікти та територіальні суперечки, що позначається на перебігу економічної взаємодії [Chen 2016]. Між В'єтнамом та Китаєм, з одного боку, є співпраця, з іншого – конкуренція, тому стосовно їхніх економічних відносин доцільно застосовувати термін кооперація, що поєднує обидві дефініції. Інвестиційна модель «Китай плюс один» є серйозним привабливим фактором для транснаціонального бізнесу і, з іншого боку, незважаючи на різні масштаби економіки, Китай відчуває певний тиск з боку В'єтнаму, і ми бачимо сильну лібералізацію в його економіці, особливо в Південних регіонах Китаю. Наприклад, острів Хайнань, який розташований прямо напроти північної частини В'єтнаму, отримав зону безмитної торгівлі. У ньому запроваджені нульові тарифи майже на всю вироблену продукцію, прискорена амортизація, багато заходів, які стимулюють саме Хайнань. Таким чином, Китай посилює та лібералізує власні регіони під тиском певної конкуренції з боку СРВ.

Розташування саме на Півночі В'єтнаму великих промислових комплексів спричинено тим, що саме державний кордон В'єтнаму з Китаєм проходить по в'єтнамській Півночі, тому розміщення саме там виробництва скорочує шлях транспортування товарів та послуг. Крім того, на Півночі знаходяться великі кластери з важкої промисловості в'єтнамської, нафтогазова промисловість, а також високотехнологічні виробництва. Наприклад, у регіоні Хайфонг – це Північ В'єтнаму, 150–200 км до кордону з Китаєм – це надзвичайно великі комплекси з виробництва високотехнологічного обладнання. LG, Samsung – усі підприємства знаходяться там. І нещодавно було відкрито в'єтнамський автомобільний бізнес, VinFast також має великі виробничі потужності саме на Півночі. Одне із питань, що виникають внаслідок концентрації виробництва в Північних районах, – перенесення екологічно брудних ланок виробництва з Китаю. Таке перенесення брудних ланок виробництва з Китаю позначиться на зобов'язаннях В'єтнаму щодо забруднення навколишнього природного середовища. Виникнення екологічних проблем внаслідок інтенсивного виробництва має місце, але всіма основними інвесторами є великі транснаціональні корпорації, які за сучасних умов не можуть повністю нехтувати екологічними компонентами на будь-яких ланках виробництва, не тільки на кінцевих ланках виробництва. Тому що це може мати надзвичайний, навіть руйнівний вплив на їхні операції з огляду на соціально-екологічну активність кінцевих покупців продукції. Тобто екологічна компонента має бути врахована, і оскільки ТНК, великі транснаціональні корпорації вони інвестують насамперед, то частково це нівелюється неповністю, але ми бачимо суттєві зміни в цьому. В'єтнам, як член ООН, взяв на себе зобов'язання щодо сталого розвитку, В'єтнам і Китай підписали Паризьку кліматичну угоду. І під впливом усіх цих зобов'язань трансформується їхня енергетика і довгострокові стратегії.

Щодо екологічних проблем Північних регіонів В'єтнаму, то найбільшою мірою забруднення повітря виникає внаслідок використання мототранспорту. Зокрема, викиди продуктів горіння мототранспорту несуть дуже великі загрози для життя та функціонування населення. Найбільша небезпека – це тверді та рідкі частки в повітрі, які розпилюються, і навіть у незначній концентрації,

незалежно від тривалості дії впливу, впливають на здоров'я. У містах В'єтнаму забруднення повітря, особливо на Півночі, інколи в десятки разів перевищує допустимі концентрації. Наприклад, у Ханой. Вже декілька років поспіль і Ханой, і околиці потрапляють до міст з найбільшою забрудненістю повітря. Вирішити цю проблему можна тільки комплексними заходами і поступово, насамперед за рахунок застосування електромобілів, електротранспорту та електромобілів. Зараз поступово впроваджується виробництво електромобілів. Так, Vingroup «VinFast» створює електромобілі і вже через 1,5–2 роки вони поширяться, але потрібні додаткові інструменти [Major Milestones 2022]. Потрібна підвищена тарифікація звичайних мотобайків для того, щоб були стимули для переходу на електромобілі. Регіональна диспропорційність певним чином спостерігається, тоді як В'єтнам намагається балансувати між Північчю та Півднем. Для В'єтнаму дуже важливим є стимулювання виробництва у Центральній В'єтнам. Тому що саме з Центрального В'єтнаму економічні мігранти їдуть на Північ чи на Південь для того, щоб працювати. Тому відкриття спеціальних преференційних зон саме в Центральному В'єтнамі є одним з найбільших пріоритетів, і ми бачимо його реалізацію. Тому що Південь, він і так насправді зосереджує 60–70% бізнесу [Report on... 2021], там є великі індустріальні кластери, а розвиток Центрального В'єтнаму буде набувати все більш великого значення. Політика В'єтнаму щодо надання транснаціональним компаніям дуже значних преференцій сприяє вирівнюванню економічного розвитку на теренах всієї країни.

Висновки. Модель «Китай плюс один» актуалізувалось після 2009 року завдяки внутрішнім, а після 2018 року – завдяки глобальним чинникам.

Основними внутрішньокитайськими причинами впровадження моделі «Китай плюс один» визначено такі як: зростання собівартості виробництва внаслідок підвищення витрат на оплату праці, соціальний захист населення та посилення екологічних вимог; інституційна специфіка; вибірковість надання пільг; недосконалість судового захисту; порушення прав інтелектуальної власності; упередженість населення щодо компаній певних юрисдикцій як причина небезпеки та зниження попиту на внутрішньому ринку.

На сучасному етапі мотивація до запровадження моделі зумовлена передусім прагненням до мінімізації впливу глобальних ризиків та невизначеності. До основних глобальних чинників, які детермінують диверсифікацію економічної діяльності шляхом винесення окремих ланок у глобальних виробничо-збутових ланцюгах поза межі КНР, віднесено такі як: торговельна війна між США та Китаєм; пандемія Ковід-19; подальше уповільнення темпів економічного зростання Китаю; політика глобальних лідерів щодо зниження залежності від Китаю, підписання нових трансрегіональних угод тощо.

Розглянуто основні переваги та недоліки перенесення ланок виробничо-збутових ланцюгів до Соціалістичної Республіки В'єтнам. До основних переваг віднесено: спільний сухопутний та морський кордон між двома країнами, що суттєво знижує логістичне та вартісне навантаження; сучасну транспортну та виробничу інфраструктуру; макроекономічну та політичну стабільність, середньорозвинений фондовий ринок, порівняно невисокий рівень оплати досить кваліфікованої праці; високі темпи економічного зростання. В'єтнам продемонстрував гнучке результативне реагування на невизначеність глобального

бізнес-середовища. Показано, як в умовах пандемії Ковід, глобальних проблем внаслідок економічних суперечок між США і Китаєм, підписання нової багатонаціональної угоди (Всеосяжної та прогресивної угоди для Транстихоокеанського партнерства) та іншого В'єтнаму зміг отримувати вигоду з цього. До недоліків віднесено наявність територіальних суперечок та регіональної конкуренції між країнами, застережень з боку В'єтнаму щодо посилення китайського економічного впливу. Внаслідок залучення В'єтнаму в модель «Китай плюс один» відбулась реструктуризація двосторонньої торгівлі шляхом багаторазового зростання в'єтнамського високотехнологічного експорту до Китаю, зросли іноземні інвестиції, що мало внесок в економічне зростання. На прикладі В'єтнаму обґрунтовано, що всі учасники моделі «Китай плюс один» отримують переваги: міжнародні компанії, які диверсифікують ризики, Китай та В'єтнам.

ЛІТЕРАТУРА

Chen, Y. AsiaPacific Regional Economic Integration: Coopetition vs. Conflict. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 2016. 2(1), 141–171.

Enderwick, P. A 'China-Plus-One' strategy: The best of both worlds? *Human Systems Management*, 2011. 30(1–2), 85–96.

Fang, H., and Yeung, B. Post-COVID-19 reconfiguration of the global value chains and China. In *Impact of COVID-19 on Asian economies and policy responses*, 2020, pp. 151–156.

He, S., and Wang, X. Rebuilding Chinese International Business during and post-COVID-19. In *COVID-19 and International Business*, 2020, pp. 321–329. Routledge.

Major Milestones. Website of the Vin Fast auto, available at: <https://vinfastauto.us/story> (accessed 26 May 2022).

Rahaman, M.T., Pranta, A.D., Chandrow, O., Das, N.C., Khatun, M.D., Arafat, M.Y., and Sami, W.B.B. COVID-19 Pandemic and the Future of China-Plus-One Strategy in Apparel Trade: A Critical Analysis from Bangladesh-Vietnam Point of View. *Open Journal of Business and Management*, 2021. 9(5), 2183–2196.

Report on foreign direct investment in the first 4 months of 2021, available at: <https://www.mpi.gov.vn/en/Pages/tinbai.aspx?idTin=49901&idcm=122> (accessed 26 May 2022).

Vrushi J. Global Corruption Barometer. Asia 2020. Citizens' views and experiences of corruption. Transparency International the global coalition against corruption. 2020. 60 p.

Website International Trade Centre UNCTAD/WTO (ITC), available at: <https://www.trademap.org>

Website of the “Hệ thống tìm kiếm & tra cứu hiệu lực Văn bản pháp luật”. 2018, available at: <https://vanbanphapluat.co/>

Website of the World Bank. 2022, available at: <https://data.worldbank.org/country/vietnam> (accessed 26 May 2022).

Witchell S. and Symington P. China plus one. *FTI Journal*. 2013. 1–6.

Вебсайт уряду Японії. 2022, available at: <https://www.cao.go.jp/> (accessed 26 May 2022).

Колечко Д.В. Економічна стратегія В'єтнаму в новій архітектоніці глобальних економічних відносин. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. КНЕУ, Київ. 2021.

Родіонова Т.А. і Масюк О.Є. Структура і динаміка потоків капіталу між США, Китаєм та Європейським Союзом. *Китаєзнавчі дослідження*, 2021. 2, с. 80–92.

Родіонова Т.А., Якубовський С.О. і Кочарян В.Г. Стан ринку праці та міграційні процеси в Китайській Народній Республіці. *Китаєзнавчі дослідження*, 2021. 1, с. 124–136.

中国制造2025. 2015, available at: http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-05/19/content_9784.htm

REFERENCES

Chen, Y. (2016) “AsiaPacific Regional Economic Integration: Coopetition vs. Conflict”, *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 2(1), 141–171.

Enderwick, P. (2011) “A ‘China-Plus-One’ strategy: The best of both worlds?”, *Human Systems Management*, 30(1–2), 85–96.

Fang, H., and Yeung, B. (2020) “Post-COVID-19 reconfiguration of the global value chains and China”, In *Impact of COVID-19 on Asian economies and policy responses*, pp. 151–156.

He, S., and Wang, X. (2020) “Rebuilding Chinese International Business during and post-COVID-19”, In *COVID-19 and International Business*. Routledge, 321–329.

Major Milestones. Website of the Vin Fast auto, available at: <https://vinfastauto.us/story>

Rahaman, M.T., Pranta, A.D., Chandrow, O., Das, N.C., Khatun, M.D., Arafat, M.Y., and Sami, W.B.B. (2021) “COVID-19 Pandemic and the Future of China-Plus-One Strategy in Apparel Trade: A Critical Analysis from Bangladesh-Vietnam Point of View”, *Open Journal of Business and Management*, 9(5), 2183–2196.

Report on foreign direct investment in the first 4 months of 2021, available at: <https://www.mpi.gov.vn/en/Pages/tinbai.aspx?idTin=49901&idcm=122> (accessed 26 May 2022).

Vrushni, J. (2020) *Global Corruption Barometer: Asia 2020*. Citizens’ views and experiences of corruption. Transparency International the global coalition against corruption. 60 p.

Website International Trade Centre UNCTAD/WTO (ITC) (2020), available at: <https://www.trademap.org>

Website of the “Hệ thống tìm kiếm & tra cứu hiệu lực Văn bản pháp luật”, (2018) available at: <https://vanbanphapluat.co/>

Website of the World Bank (2022), available at: <https://data.worldbank.org/country/vietnam> (accessed 26 May 2022).

Witchell S. and Symington P. (2013) China plus one. *FTI Journal*. 1–6.

Website of the Cabinet Office (2022), available at: <https://www.cao.go.jp/> (accessed 26 May 2022).

Kolechko, D.V. (2021) *Economic strategy of Vietnam in the new architectonics of global economic relationships*. Qualification scientific work, manuscript. Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv.

Rodionova, T., & Masiuk, O. (2021) “STRUCTURE AND DYNAMICS OF CAPITAL FLOWS BETWEEN THE USA, CHINA AND THE EUROPEAN UNION”, *Chinese Studies*, (2), 80–92.

Rodionova, T., Yakubovskiy, S., & Kocharian, V. (2021) “STATE OF THE LABOUR MARKET AND MIGRATION PROCESSES IN PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA”, *Chinese Studies*, (1), 124–136.

中国制造2025 (2015), available at: http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-05/19/content_9784.htm (accessed 26 May 2022).

Стаття надійшла до редакції 19.06.2022

UDC 339.97:339.13(510)

CHINESE PHARMACEUTICAL MARKET DEVELOPMENT STRATEGY: UKRAINIAN PROSPECTS

V. Golod

Ph.D. in Economics

Ukrainian Association of Sinologists

4, Hrushevskiyi str., of. 211, Kyiv, 01001, Ukraine

vitagolod@gmail.com

The modern pharmaceutical industry is characterized by high innovation and margins; it is a powerful geopolitical means of influence. The author analyzes the features of the Chinese pharmaceutical industry, which has shown significant progress in recent years. There are also obstacles to its further development, which are related, in particular, to political factors. The author describes the transformation processes of the modern Chinese pharmaceutical ecosystem. The main focus of accelerated growth is based on domestic consumption and biotech startups: the direction of government and corporations is new drug technologies, search for new therapeutic targets, and development of innovative molecules. A feature of the Chinese pharmaceutical market is the dominance of domestic companies and the predominance of the hospital segment over pharmacy. Generic drugs account for 94,6% of the drug portfolio, but Chinese pharmaceutical manufacturers' high ambitions to be global players are encouraging active research, and a system of guaranteed early-stage funding from private and public funds contributes to this.

The strategic partnership with Chinese manufacturers helps not only to finance research activities, but also entering to a large Chinese market. The cooperation of Ukrainian pharmaceutical manufacturers with Chinese partners is mainly based on importing raw materials (API) to produce medicine. The raw material safety in the conditions of geopolitical cataclysms should become a critical point for Ukrainian pharmaceutical manufacturers. For Chinese partners who have visited Ukrainian enterprises many times before and understand the advantages of Ukraine's geographical location, its scientific background for joint research, and the prospects of further integration with EU countries, localization in Ukraine could bring additional strategic benefits.

The study aims to analyze the transformation processes of the modern pharmaceutical industry in China, its place in global production processes and supply chains, and characterize the prospects for the further strategic development of Chinese biopharmaceuticals in domestic and foreign markets. The study benefits the Ukrainian pharmaceutical manufacturers interested in developing cooperation with Chinese companies, including in joint research activities.

Keywords: innovative biotechnological drugs, "Made in China 2025", economic clusters, therapeutic targets, Chinese biopharma.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В. Ю. Голод

Сучасна фармацевтична промисловість характеризується високим ступенем інноваційності та маржинальності, а також є потужним геополітичним фактором впливу. Автором проаналізовані особливості китайської фармацевтичної галузі, яка зазнала стрімкого підйому останніми роками. У статті також зазначені перешкоди на шляху її подальшого розвитку, які пов'язані, зокрема, з політичними чинниками. Автором охарактеризовані трансформаційні процеси сучасної китайської фармацевтичної екосистеми, де основний акцент прискореного зростання робиться на внутрішньому споживанні та біотехнологічних стартапах: у фокусі уряду й корпорацій – нові лікарські технології, пошук нових терапевтичних мішеней і розроблення інноваційних молекул. Особливістю китайського фармринку є домінування вітчизняних компаній та переважаючого госпітального сегменту над аптечним. Частка генеричних лікарських засобів становить 94,6% у товарному портфелі лікарських препаратів, проте високі амбіції китайських фармвиробників і прагнення бути глобальними гравцями спонукають до активної дослідницької діяльності, і система гарантованого фінансування на ранніх стадіях досліджень із боку приватних та державних фондів сприяє цьому.

Стратегічне партнерство з китайськими виробниками сприяє не лише фінансуванню дослідницької діяльності, а й просуванню на масштабний китайський ринок. Співпраця українських фармвиробників із китайськими партнерами базується здебільшого на імпорті сировини (активних фармацевтичних інгредієнтів) для виробництва ліків. Питання сировинної безпеки в умовах геополітичних катаклізмів має стати ключовим для українських фармвиробників. Китайським партнерам, які неодноразово відвідували українські підприємства та які розуміють переваги географічного положення України, її наукової бази для спільних досліджень та перспективи найшвидшої інтеграції з країнами Європейського Союзу, локалізація в Україні могла би принести додаткові стратегічні переваги.

Мета дослідження – проаналізувати трансформаційні процеси сучасної фармацевтичної галузі Китайської Народної Республіки, її місце у глобальних виробничих процесах і ланцюжках поставок, а також охарактеризувати перспективи подальшого стратегічного розвитку китайської біофарми на внутрішньому й зовнішньому ринках. Дослідження має практичну користь для українських фармвиробників, які зацікавлені в розвитку співробітництва з китайськими компаніями, зокрема спільній дослідницькій діяльності.

Ключові слова: інноваційні біотехнологічні препарати, «Made in China 2025», економічні кластери, терапевтичні мішені, китайська біофарма.

Сучасна глобальна фармацевтична індустрія є найбільш маржинальною та водночас найбільш затратною і ризикованою галуззю переробної промисловості, характеризується високим ступенем інноваційності та безперервною поступальною динамікою розвитку. Фармпромисловість у сучасному світі – це потужний геополітичний фактор впливу, так звана м'яка сила, що активно використовувалася в зовнішньополітичній стратегії низки країн під час коронавірусної пандемії. Лише невелика кількість країн і регіонів має високий рівень розвитку науково-дослідницької бази, технологічних та фінансових можливостей для розроблення й виводу на ринок принципово нових лікарських

засобів. Історично високорозвинені західні країни були лідерами інновацій, однак події останніх років продемонстрували китайські амбіції та прагнення скласти достойну конкуренцію на світовому фармацевтичному ринку.

Актуальність дослідження зумовлена підвищеною увагою до інноваційного розвитку глобальної фармацевтичної галузі в умовах виникнення нових штамів коронавірусної інфекції. Ключовим завданням є дослідження сильних і слабких сторін китайського фармацевтичного ринку, який має амбітні плани стати ключовим світовим гравцем у цьому сегменті. Зазначений досвід корисний для вивчення українським регуляторам ринку, а також виробникам, які цікавляться китайськими проектами.

COVID-19 вплинув на всі етапи діяльності фармацевтичних компаній: від співпраці з науковцями, закупки сировини до взаємодії з медичними закладами. Очевидно, що пандемія прискорила перебіг етапів досліджень. Дерік Россі, у минулому співзасновник «Moderna», зауважив: «Вакцини від COVID-19 були створені з рекордною швидкістю, бо складність ситуації змусила натиснути на педаль газу». Ця криза зняла декілька бар'єрів у типовому ланцюжку розроблення та виробництва вакцин. На практиці доведена ефективність проведення декількох фаз випробувань паралельно задля прискорення розроблення лікарського засобу. Необхідність глобальної кооперації на шляху подолання найтяжчих хвороб – це завдання для світової фарми, адже спостерігаємо критичну необхідність у злагоджених діях попри торгові війни та конкурентні амбіції. Філ Дормайтзер, старший науковий співробітник «Pfizer», упевнений, що виробники вакцин винесли урок із ситуації, що склалася, і налаштовані надалі проводити свої випробування більш узгоджено [National Geographic, 2021].

З економічної позиції ринок лікарських засобів є найбільшим споживчим ринком у світі. Сукупний світовий прибуток галузі у 2020 р. становив 1,27 трлн дол. США, і позитивна динаміка зростання спостерігається далі [Statista, 2021].

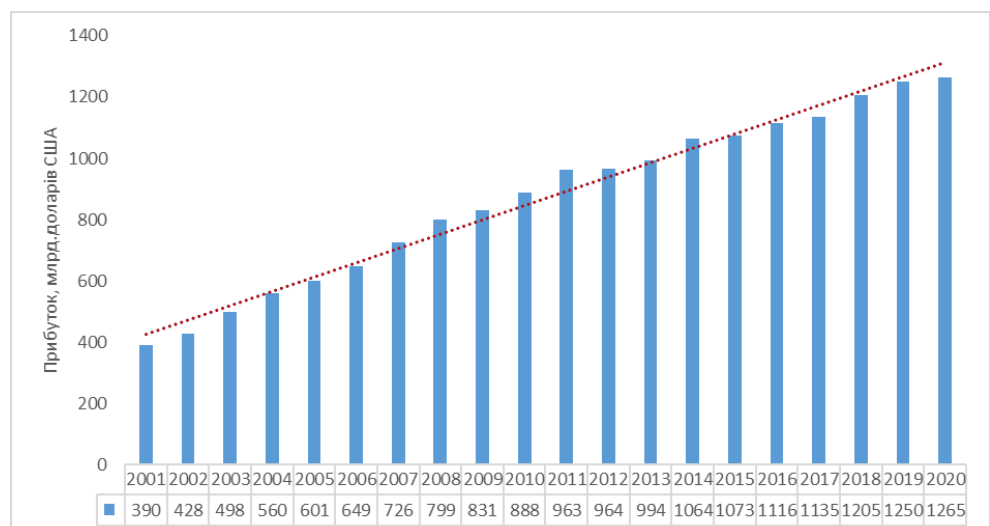

Рис. 1. Тенденція зростання світової фармацевтичної галузі

Джерело: [Statista 2021]

Фармацевтична галузь належить до експортно орієнтованої, а світовими лідерами експорту є технологічно розвинені країни. З 25 провідних світових фармацевтичних компанії 11 розташовані в США та налічують приблизно 48% загальних продажів. Варто звернути увагу на тренд сучасної фарміндустрії – безперервне зростання частки інноваційних біотехнологічних препаратів порівняно з традиційними хіміко-фармацевтичними. Ця частка зростає як за кількістю нових біотехнологічних та хімічних препаратів на ринку, так і за обсягом продажів. Масштаб сучасної фарміндустрії чітко простежується в обсягах ринкових угод, а саме у випадках M&A (злиття та поглинань). Відбувається об'єднання активів, як найгучніші історичні приклади якого можна назвати покупки «Celgene» корпорацією «Bristol-Myers Squibb» за 74 млрд дол. США у 2019 р. та «Allergan» корпорацією «AbbVie» за 63 млрд дол. США. Інша практика – придбання або ліцензування окремих продуктів. Як приклад можна назвати придбання корпорацією «AstraZeneca» в компанії «Daiichi Sankyo» за 6,9 млрд дол. США інноваційного протипухлинного лікарського кандидату, який знаходився на фазі 3 клінічних випробувань.

Амбітні плани щодо стратегічного розвитку китайської фармацевтичної галузі були оголошені урядом у 2015 р. Це чітко простежувалося у 13-й п'ятирічці та в ініціативі «Здорова нація 2030». Китайська біофармацевтика увійшла в десятку пріоритетних для розвитку напрямів стратегічного плану «Made in China 2025», уряд сприяє зростанню інноваційного потенціалу переробної промисловості та будь-яким чином підтримує інтернаціоналізацію. Передача технологій до виробничих компаній є ключовим елементом плану «Made in China 2025», активно фінансується на академічному та промисловому рівнях. Серед практичних заходів підтримки можна назвати такі: а) дослідникам надається можливість засновувати власні компанії та отримувати 70% прибутку від трансферу їхніх патентів; б) чітко сформовані канали передачі технологій (67 локальних, 17 професіональних та 3 міжнародні) [China Technology Exchange Information Service platform]; в) 20 державних венчурних фондів у 2019 р. акумулювали 3 059 млрд юанів (еквівалент 394 млрд євро); г) паралельно працює більше 14 000 приватних венчурних фондів; г) 75% витрат на R&D компенсується за рахунок податкових пільг.

У сучасному Китаї сформувалися 4 економічні кластери, у яких проживає 53% населення та акумульовано 63% ВВП країни. Центральним і місцевими урядами в межах реалізації плану «Made in China 2025» було засновано в цих зонах 169 національних та більше 1000 провінціальних високотехнологічних зон, де станом на 2021 рік розмістилося 225 000 технологічних компаній, біомедичних і біотехнологічних дослідницьких центрів. Рисунок 2 відображає північний (Liaoning, Hebei, Beijing, Tianjin та Shandong), східний (Jiangsu, Zhejiang та Shanghai), південний (Guangdong та Hong Kong) і західний (Sichuan, Shaanxi, Hubei та Chongqing) кластери [Chinese National Bureau of Statistics]. У цих кластерах знаходяться провідні академічні дослідницькі інституції, зокрема Китайська академія наук (中国科学院), Китайський науково-технічний університет (中国科学技术大学), Університет Китайської академії наук (中国科学院大学), які посідають 1-е, 11-е та 13-е місця відповідно в рейтингу «Nature Index Annual Tables 2021» [Nature Index]. За даними Китайського національного бюро статистики, у 2019 р. витрати Китаю на науку та технології

Рис. 2. Китайські регіональні біокластери

Джерело: [Schmid, Xin Xiong 2021]

становили 2,2% ВВП (280 млрд євро) [Chinese National Bureau of Statistics].

Стрімке зростання китайського фармсектору припало на період 2011–2014 рр., коли китайські фармацевтичні компанії збільшили річний прибуток з 58,2 до 94,4 млрд дол. США. У 2019 р. фармкомпанії спромоглися збільшити продажі вдвічі, досягнувши відмітки у 191 млрд дол. США. Наприкінці 2018 р. весь китайський фармацевтичний ринок оцінювався в 2,1 трлн юаней (еквівалент 270 млрд євро), де основна частка належала генерикам (переважання виробничих обсягів генериків над оригінальними лікарськими засобами становить приблизно 94,6%), активним фармацевтичним інгредієнтам та препаратам китайської традиційної медицини. Особливістю китайського ринку є домінування вітчизняних компаній (73% обсягу ринку) на чолі з флагманом «Sinopharm». Серед провідних фармвиробників варто виділити «Shanghai Pharma», «Fosun Pharma» «Guangzhou Pharmaceutical Corporation», «Tianjin Pharmaceuticals», «Shandong Dong-e E-Jiao Group», «Harbin Pharmaceutical Group», «China HealthCare», «Yangtze River Pharmaceutical Group», «Wuxi AppTec» та «Taiji Group». У 2018 р. в цьому секторі налічувалася 4 441 фармацевтична компанія, проте 70% із них були невеликими за розміром, мали менше 300 працівників та річний оборот до 100 млн юаней (приблизно 13 млн євро). Усі ці виробничі потужності не тільки задовольняють зростаючий китайський попит, а й беруть активну участь у світових ланцюжках поставок, виконують контрактні зобов'язання перед західними компаніями. 90%

усіх субстанцій для глобальної фармацевтики виробляється в Китаї. Майже всі провідні світові фармацевтичні транснаціональні корпорації, наприклад «AstraZeneca», «Novo Nordisk», «Sanofi», «F. Hoffmann-La Roche», «Eli Lilly», ведуть комерційну й дослідницьку діяльність у Китаї, як правило, у партнерстві з китайськими компаніями.

Основний акцент у прискореному зростанні робиться на внутрішньому споживанні (китайська фарма все ще не є експортно орієнтованою), тим паче китайський ринок приваблює за багатьма критеріями. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у 2020 р. середня тривалість життя в Китаї для жінок становила 77,9 роки, для чоловіків – 75 років. Прогнозується, що демографічне старіння призведе до відмітки у 329 млн населення (або 23,6%) віком понад 65 років у 2050 р. [China Economic Report, 2020]. Згідно з поточною статистикою, виділяють п'ять найпоширеніших причин смертності в Китайській Народній Республіці: інсульт, ішемічну хворобу серця, рак легень, хронічну обструктивну хворобу легень, рак печінки. До того ж у Китаї налічується приблизно 116 млн діабетиків. Усі ці факти зумовлюють безперервне зростання ринку лікарських засобів. Державна система охорони здоров'я об'єднує близько 33 000 лікарень у містах, громадські оздоровчі центри в регіонах та близько 3 млн зареєстрованих лікарів. Тенденцією останніх років стало функціонування так званих інтернет-лікарень через мережу 4G/5G. Державним медичним страхуванням наразі користується 96,4% населення країни.

Китай – беззаперечний глобальний лідер у сонячній енергетиці, телекомунікаційному обладнанні, виробництві швидкісних потягів, однак його біофармацевтична галузь ще значно поступається США та низці європейських країн. Згідно із 14-м п'ятирічним планом економічного розвитку, затвердженим у березні 2021 р., Китай прагне здійснити революцію в біонауці та біотехнологіях. Відставання від західних країн пояснюють тим, що китайська економіка належить до таких, що розвиваються, а витрати на охорону здоров'я, зокрема й на лікарські засоби, порівняно невисокі. Однак продуктивність китайської фармацевтичної промисловості зростає швидкими темпами з огляду на зростання добробуту населення та розвиток страхової медицини.

Сучасна китайська фармацевтична екосистема перебуває в періоді трансформації. У фокусі уряду та корпорацій – нові лікарські технології, пошук нових терапевтичних мішеней та розроблення інноваційних молекул. Чи буде ситуація змінена з роками, залежить від успішних R&D процесів, обсягу фінансування та відсутності нетарифних бар'єрів (наприклад, торговельних воєн). Наприклад, 8 лютого 2022 р. Міністерством торгівлі США до так званого неперевіреного списку було внесено 33 китайські компанії [Federal Register]. Серед них – дві дочірні компанії «WuXi Biologics Holdings Ltd.». Ця подія негативно вплинула на капіталізацію компаній. Через падіння котирувань «WuXi Biologics» втратила п'яту частину своєї ринкової капіталізації (10 млрд дол. США). Адміністрація Джо Байдена продовжує політику попередника в обмежуванні доступу китайських компаній до своїх передових технологій, що негативно впливатиме на розвиток біотехнологічного сектору Китаю та, як наслідок, світового фармсектору. Водночас «WuXi Biologics» активно розвиває інвестиційний проєкт у виробничому парку міста Вустер (штат Массачусетс, США) та веде активні переговори щодо лізингу землі під виробничі

підприємство в місті Кранбері (Нью-Джерсі, США) [BioProcess International]. Поки жодних обмежень щодо інвестиційної діяльності на території США компанія не зазнала, однак після подій 8 лютого 2022 р. ситуація для «WuXi Biologics» та інших китайських компаній, можливо, зміниться.

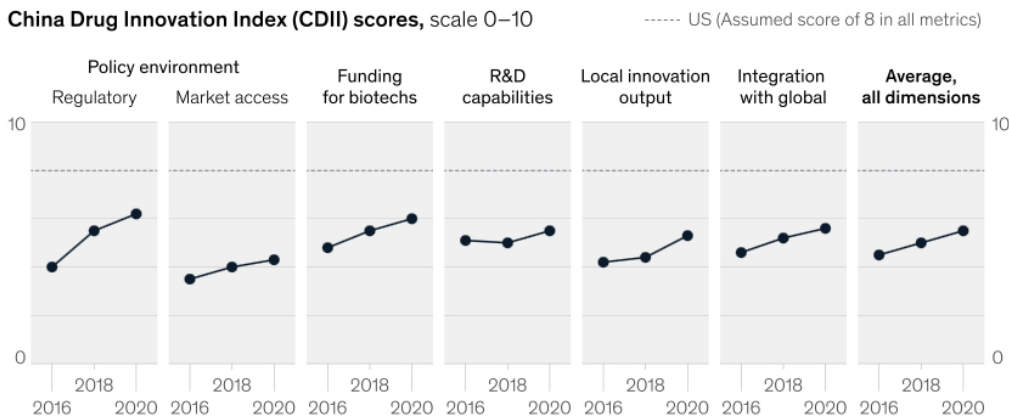
У 2017 р. 800 китайських інноваційних лікарських засобів перебували на стадіях доклінічних випробувань або перейшли до фази 3. Численні китайські фармацевтичні компанії вдалися до міжрегіональних клінічних випробувань із метою майбутнього виходу на глобальний ринок. Наприклад, у 2018 р. китайський виробник «Bio-Thera Solutions Ltd.» приступив до фази 3 випробувань кон'югату антитіла, спрямованих на HER2-позитивних ракових хворих. 25 китайських компаній подали заявки на доклінічні дослідження кандидатів передових протипухлинних препаратів на основі біотехнології (інгібітори PD-1/PD-L1). У 2017 р. в Китаї проводили 139 клінічних випробувань клітинної терапії лікування химерними антигенними рецепторами (CAR-T). Для порівняння: у США налічувалося приблизно 118 таких випробувань. Серед більше ніж 400 клінічних випробувань CAR-T, що проводилися в березні 2019 р., 166 здійснювали в Китаї, а 165 – у США. У 2016 р. Китай надав 410 заявок на отримання патентів на короткі паліндромні кластерні повтори (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats – нова технологія редагування геномів вищих організмів, що базується на імунній системі), у США таких заявок було 447.

Ринкова вартість китайських публічних фармацевтичних компаній, акції яких розміщені на біржах «Nasdaq», «Hong Kong Stock Exchange (HKEX)» та «Shanghai Stock Exchange Science and Technology Innovation Board (STAR)», збільшилися з 3 млрд дол. США у 2016 р. до більше ніж 380 млрд дол. США станом на липень 2021 р. Китайські біотехнологічні компанії стали лідерами із залучення коштів на IPO: 7 із 10 найбільших фармацевтичних IPO в період 2018–2020 рр. провели китайські компанії. Позитивна тенденція розвитку біомедичних проєктів у Китаї збільшила частку країни у глобальних інноваційних ланцюгах до 13,9% у 2020 р. (у 2015 р. було лише 4,1%). Певні ключові фактори стали поштовхом до еволюції китайської фармацевтичної екосистеми, а саме: регуляторні реформи, злиття біокластерів у певні райони (див. рис. 2), залучення талантів та відкриття китайського ринку капіталів.

Компанія «McKinsey» розробила індекс китайської інноваційності лікарських засобів (CDII) [McKinsey & Company 2020]. З 2016 р. проводилося опитування 129 експертів індустрії щодо оцінки п'яти критеріїв, які впливають на інноваційний розвиток китайської біофарми (зокрема, правове середовище, фінансування, спроможність проводити дослідження, інтеграція з глобальним ринком). Учасники опитування оцінювали китайський фармринок за шкалою від 0 до 10, де 10 – найвища оцінка, а американський ринок слугував контрольною позначкою з оцінкою 8 (див. рис. 3).

Згідно з результатами опитування, Китай демонстрував позитивні тенденції за всіма п'ятьма критеріями оцінювання, особливо в регуляторній політиці та фінансуванні біотехнологічних розробок. У 2020 р. на найнижчій позначці залишався доступ на ринок. За реформування цього напряму відповідає Китайська державна адміністрація медичних товарів (NMPA), яка у 2016 р. ввела систему класифікації заявок на нові ліки, а у 2018 р. вже 77% від усіх заявок

China Drug Innovation Index (CDII) scores, scale 0–10

Source: CDII Survey (2016, n = 65; 2018, n = 109; 2020, n = 129); McKinsey analysis

McKinsey
& Company

Рис. 3. Індекс китайської інноваційності лікарських засобів (CDII)

Джерело: [McKinsey & Company 2020]

потрапляли до категорії пріоритетного перегляду. 34 лікарські засоби отримали статус умовного схвалення на основі клінічних випробувань. 1 грудня 2019 р. набув чинності Закон про регулювання ринку лікарських засобів (Новий закон) від 26 серпня 2019 р., що вирішує важливі проблеми фармацевтичної галузі, пов'язані з підбіркою препаратів, дефіцитом лікарських засобів і високими цінами на них [Голод 2020]. У липні 2020 р. запрацювала нова, прискорена процедура схвалення для «проривних» терапевтичних засобів. Усі ці зміни змогли значно поживити інноваційні розробки в галузі.

Суттєвим стимулом до розроблення інноваційних ліків стала система гарантованого фінансування на ранніх стадіях досліджень із боку приватних і державних фондів. Китайські біотехнологічні компанії активно виходять на IPO. Біотех-стартапи перебувають у фокусі уваги місцевих урядів та корпоративного сектору. Широко використовується модель корпоративного венчурингу (покупка долі в малих інноваційних компаніях) та співпраця на рівні інкубаторів із наданням доступу до своєї інфраструктури розробникам нових біомедичних проєктів. Велика кількість репатріантів із міжнародним досвідом позитивно впливає на створення конкурентної екосистеми в галузі біотехнологій. Такі китайські компанії, як «Wuxi AppTec» та «Pharmaron», сьогодні є лідерами доклінічних хімічних досліджень. Якість екосистеми зростає також завдяки більш високим можливостям клінічного розвитку, виробництва й контролю. Слабким місцем досі залишається інфраструктура передачі інноваційних технологій до виробничої ланки.

Місцеві біотехнологічні компанії значно збільшили свою частку в загальній кількості заявок на клінічні дослідження нових молекул (інноваційних лікарських препаратів). На рисунку 4 видно, що у 2020 р. ці компанії становили більше 50% [McKinsey & Company 2021].

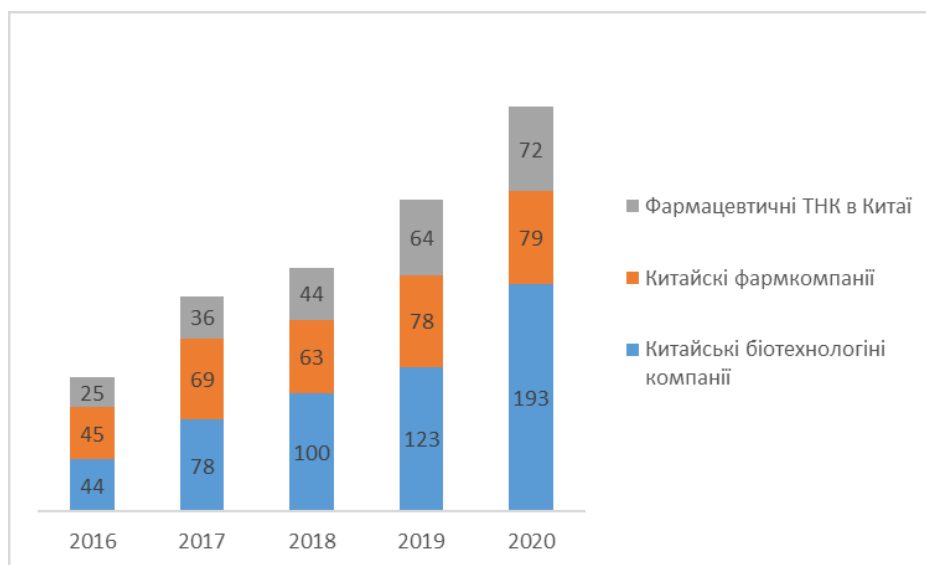

Рис. 4. Кількість заявок на клінічні дослідження інноваційних молекул у Китайській Народній Республіці за типом компаній

Джерело: [McKinsey & Company 2021]

Китайські нові лікарські технології значно впливають на світовий ринок, сприяють глобальній інтеграції. Співробітництво з транснаціональними корпораціями, активний пошук та участь в інноваційних проєктах за кордоном – усе це прискорює розвиток державної галузі й подальше реформування її екосистеми. Китайська фарма демонструє три основні тренди: скорочення термінів етапів розроблення лікарських засобів, глибоку диференціацію, високі амбіції щодо впливу на глобальний ринок. Як приклад можна навести протипухлинний імунотерапевтичний препарат «Keytruda» компанії «Merck&Co», який є лідером світових продажів серед лікарських препаратів, та появу всього через 4 роки генерику «Tuoqi» китайської компанії «Shanghai Junshi Biosciences». Майже вдвічі скоротився час між появою іноземного оригіналу та його генерику в Китаї. До сучасного тренду також відносять диференціацію інновацій і покращень лікарських засобів (first-in-class, best-in-class), створення різних технологічних платформ та інкубаторів для розробок і досліджень із метою скорочення термінів, підвищення якості, зниження вартості та покращення доступу до інфраструктури для невеликих розробників. Китайські лікарські засоби отримують схвалення на доступ до іноземних ринків, зокрема й від FDA (US Food and Drug Administration) – найбільше та найавторитетніше відомство у світі. Згідно з даними «McKinsey», найбільшу кількість підтверджень отримали нові китайські орфанні препарати (для лікування рідкісних хвороб).

Стратегічне партнерство з китайськими виробниками сприяє не тільки фінансуванню дослідницької діяльності, а й просуванню на масштабний китайський ринок. Для іноземних фармацевтичних корпорацій найпопулярнішим інструментом роботи в Китаї (як у виробничому, так і в дослідницькому напрямі) є заснування спільних підприємств із місцевими компаніями. Це не лише допомагає подолати культурні відмінності та пришвидшити процес адаптації

до місцевих особливостей, а й полегшує співпрацю з місцевою владою в питаннях реєстрації лікарського засобу, участі в державних закупівлях, патентного захисту, отримання субсидій тощо.

COVID-19 вкотре підтвердив необхідність міжнародної кооперації в таких питаннях, як охорона здоров'я, подолання хвороб і превентивна медицина. Китайські біофармацевтичні компанії, які прагнуть стати глобальними інноваційними гравцями, щонайменше спроможні здешевити вартість ліків завдяки створенню більш конкурентного середовища та зниженню витрат на R&D. Регуляторна система Китайської Народної Республіки в частині біомедичних інновацій не має стільки обмежень, як, наприклад, американська. Тому можливостей для R&D в Китаї більше, особливо з огляду на превентивну медицину як новий тренд у системі охорони здоров'я. Китайські вчені мають доступ до бази даних пацієнтів лікарень, яка систематизується та аналізується за допомогою штучного інтелекту з метою виведення алгоритму діагностування хвороб. Такі можливості для досліджень, зокрема й генетичних, приваблюють іноземні компанії та зумовлюють їх прагнення працювати в Китаї.

Українське фармвиробництво представлене лідерами вітчизняного виробництва: ПАТ «Фармак», фармацевтичною компанією «Дарниця», корпорацією «Артеріум», АТ «Київський вітамінний завод», ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ». Ринок лікарських засобів України у 2020 р. становив 4 млрд дол. США, де близько 75% у грошовому й натуральному вираженні припадало на аптечний сегмент [Інфографічний довідник «Фармацевтика України – 2021»]. На відміну від китайського ринку, український аптечний сегмент переважає над госпітальним. Однак структури ринку лікарських засобів схожі: суттєве переважає генериків над оригінальними (інноваційними) ліками.

Українська фармацевтична галузь лідирує серед інших секторів економіки за рівнем інноваційності, обсягом інвестицій та продуктивністю праці. Витрати на інновації у 2019 р. становили 1,5 млрд дол. США [Інфографічний довідник «Фармацевтика України – 2021»]. Інноваційний розвиток виражається не лише в розробленні та виводі на ринок нових продуктів, а й у модернізації виробництва, цифровій трансформації, підвищенні рівня кваліфікації кадрів тощо. Вітчизняні виробники відкриті до спільної міжнародної наукової діяльності, контрактного виробництва тощо. Ще у 2019 р. голова ради директорів фармацевтичної компанії «Дарниця» Дмитро Шимків робив прогноз щодо розвитку української фармацевтичної галузі: «Українська фарма має колосальний потенціал. Ринок зростатиме не лише кількісно, а й якісно. Ми шукаємо зарубіжних стратегічних партнерів, щоб отримати доступ до сучасних інноваційних технологій. Ведемо переговори з державою, щоб узяти участь у держпрограмах із розроблення нових препаратів. За прогнозами, глобальний річний обсяг продажів лікарських засобів до 2024 р. зросте з нинішніх 911 млрд дол. США до 1,25 трлн дол. США. Україна стане частиною цього зростання» [European Business Association 2019].

Війна в Україні внесла свої корективи. ПАТ «Фармак» понесла значні втрати внаслідок агресії: було знищено склад, де зберігалася готова продукція, упаковка, сировина для препаратів на 1,5 млрд дол. США. Позитивною новиною стало підписання компанією «Дарниця» угоди з «МРР» (The Medicines Patent Pool) на отримання ліцензії щодо розроблення й виробництва орального

протиковідного препарату «Pfizer». Для виходу на ринки Європейського Союзу все ще вимагається проходження повторної процедури контролю, що під силу лише обмеженій кількості національних фармвиробників. Саме тому географія українського експорту включала здебільшого країни Співдружності Незалежних Держав. З початком війни майже всі українські фармвиробники в односторонньому порядку відмовилися від продовження співробітництва з росією та білоруссю. Тобто наразі критично актуальним є спрощений доступ на ринки Європейського Союзу. Серед інших викликів на шляху українського експорту виділяють технологічне відставання галузі, недосконалі норми регулювання та незначний обсяг національного ринку, який має бути рушійною силою подальшого зростання, як це вдало реалізовано в китайській стратегії розвитку. Державно-приватне партнерство та зняття законодавчих бар'єрів на шляху до доступних ліків могли би значно розширити інвестиційну діяльність бізнесу, зокрема, за рахунок іноземних партнерів.

Співпраця українських фармвиробників із китайськими компаніями базується здебільшого на імпорті сировини (активних фармацевтичних інгредієнтів) для виробництва ліків. Пандемія та війна в Україні значно вплинули на ланцюжки поставок, поставивши під загрозу безперервність виробничих процесів. Питання переносу або заснування власних виробництв активних фармацевтичних інгредієнтів активно порушується в Європейському Союзі та США. Українській фармі варто також замислитися над сировинною безпекою. Китайські фармкомпанії не раз відвідували Україну, розглядаючи можливість локалізації через заснування спільних підприємств, адже вони добре усвідомлюють переваги географічного положення, наукової бази для спільних досліджень та перспективи найскорішої інтеграції з країнами Європейського Союзу. Практична реалізація планів залежить не тільки від бажання та прагнення корпорацій до спільного розвитку на благо задоволення потреб пацієнтів, а й від політичної волі урядів країн до міжнародної кооперації.

ЛІТЕРАТУРА

Голод В.Ю. Вплив Китаю на розвиток глобального фармацевтичного ринку. *Україна – Кунтай*. 2020. № 1(19). С. 24–29. URL: <https://sinologist.com.ua/golod-v-vplyv-kytayu-na-rozvytok-globalnogo-farmatsevychnogo-rynku/> (дата звернення: 01.02.2022).

Інфографічний довідник «Фармацевтика України – 2021». URL: <https://businessviews.com.ua/ru/the-infographics-report-pharmaceutical-industry-of-ukraine-2021/> (дата звернення: 01.02.2022).

BioProcess International. URL: <https://bioprocessintl.com/bioprocess-insider/global-markets/wuxis-ongoing-capacity-drive-ups-planned-ma-investment-to-300m/> (date access: 31.01.2022).

China Development Report: aging to peak in 2050. China Economic Report, 2020.

China Technology Exchange Information Service platform. URL: <https://gyjy.ctex.cn/> (date access: 31.01.2022).

Chinese National Bureau of Statistics. URL: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/202008/t20200827_1786198.html (date access: 01.02.2022).

European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/infografichnyj-dovidnyk-farmatsevyka-ukrayiny-2019/> (date access: 15.02.2022).

Federal Register. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2022/02/08/2022-02536/revisions-to-the-unverified-list> (date access: 08.02.2022).

National Bureau of Statistics, PRC. URL: <http://www.stats.gov.cn/> (date access: 10.02.2022).

Nature Index. URL: <https://www.natureindex.com/annual-tables/2021/institution/all/all> (date access: 08.02.2022).

Revenue of the worldwide pharmaceutical market from 2001 to 2021. *Statista*: website. URL: <https://www.statista.com/statistics/263102/pharmaceutical-market-worldwide-revenue-since-2001/> (date access: 02.02.2022).

Schmid R.D., Xin Xiong. Biotech in China 2021, at the beginning of the 14th five-year period (“145”). *Applied Microbiology and Biotechnology*. 2021. Vol. 105. Iss. 10. P. 1–15. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00253-021-11317-8> (date access: 01.02.2022).

The dawn of China biopharma innovation. *McKinsey & Company*. 2021. October 29. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/life-sciences/our-insights/the-dawn-of-china-biopharma-innovation> (date access: 10.01.2022).

The future of medicine / National Geographic. Washington, 2021. 99 p.

REFERENCES

Holod V.Yu. (2020), “Vplyv Kytai na rozvytok hlobalnoho farmatsevychno-ho rynku”, *Ukraina – Kytai*, No. 1(19), pp. 24–29, available at: <https://sinologist.com.ua/golod-v-vplyv-kytayu-na-rozvytok-globalnogo-farmatsevychnogo-ryнку> (accessed 1 February 2022). (In Ukrainian).

Infografichniy dovidnyk “Farmatsevyka Ukrainy – 2021” (2021), available at: <https://businessviews.com.ua/ru/the-infographics-report-pharmaceutical-industry-of-ukraine-2021/> (accessed 1 February 2022). (In Ukrainian).

BioProcess International, available at: <https://bioprocessintl.com/bioprocess-insider/global-markets/wuxis-ongoing-capacity-drive-ups-planned-ma-investment-to-300m/> (accessed 31 January 2022). (In English).

China Economic Report (2020), *China Development Report: aging to peak in 2050*. (In English).

China Technology Exchange Information Service platform, available at: <https://gyjy.ctex.cn/> (accessed 31 January 2022). (In English).

Chinese National Bureau of Statistics, available at: http://www.stats.gov.cn/tjsj/zxfb/202008/t20200827_1786198.html (accessed 1 February 2022). (In English).

European Business Association, available at: <https://eba.com.ua/infografichnyj-dovidnyk-farmatsevyka-ukrayiny-2019/> (accessed 15 February 2022). (In English).

Federal Register, available at: <https://www.federalregister.gov/documents/2022/02/08/2022-02536/revisions-to-the-unverified-list> (accessed 8 February 2022). (In English).

National Bureau of Statistics, PRC, available at: <http://www.stats.gov.cn/> (accessed 10 February 2022). (In English).

Nature Index, available at: <https://www.natureindex.com/annual-tables/2021/institution/all/all> (accessed 8 February 2022). (In English).

Revenue of the worldwide pharmaceutical market from 2001 to 2021 (2021), *Statista: website*, available at: <https://www.statista.com/statistics/263102/>

pharmaceutical-market-worldwide-revenue-since-2001/ (accessed 2 February 2022). (In English).

Schmid R.D., Xin Xiong (2021), “Biotech in China 2021, at the beginning of the 14th five-year period (“145”)”, *Applied Microbiology and Biotechnology*, Vol. 105, Iss. 10, pp. 1–15, available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00253-021-11317-8> (accessed 1 February 2022). (In English).

The dawn of China biopharma innovation (2021), *McKinsey & Company*, October 29, available at: <https://www.mckinsey.com/industries/life-sciences/our-insights/the-dawn-of-china-biopharma-innovation> (accessed 10 January 2022). (In English).

National Geographic (2021), *The future of medicine*. Washington, 99 p. (In English).

Стаття надійшла до редакції 22.05.2022

UDC 2:81'373+821.161.2=581.11

THE SPECIFICS OF RENDERING RELIGIOUS VOCABULARY IN CHINESE IN THE TRANSLATION OF LESYA UKRAINKA'S POEM "BABYLONIAN CAPTIVITY"

K. Benedik

Master's degree student at the Department of the Far East and Southeast Asia Languages
and Literatures

Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
14, Taras Shevchenko blvd., Kyiv, 01601, Ukraine
benedikekaterina@gmail.com

O. Vorobei

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of the Far East and Southeast Asia Languages and
Literatures

Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
14, Taras Shevchenko blvd., Kyiv, 01601, Ukraine
vorobei@knu.ua

The dramatic poem "Babylon Captivity" was written on the basis of biblical themes, which were mainly related to the historical vicissitudes of life of the Jewish people. Thus, the drama was saturated with religious vocabulary, as well as many allusions to religion as a cultural phenomenon. In the poem "Babylon Captivity" religious vocabulary is mainly represented by biblical anthroponyms, terms to denote religious phenomena, events and rituals, spiritual concepts, as well as homologous phraseological units. The presence of religious markers in the text gives it a special color that the recipient – the native speaker of the original language – is able not only to feel but also to interpret. In the case of translation, such important layer of vocabulary, even with adequate translation, can be difficult for reception – especially in the case of remotely and ideologically distant cultures, because on the one hand to preserve the tonality of the original, and on the other – to adapt to the recipient's worldview. It is noteworthy that the primary source for the Chinese translator was the English-language edition "Five Russian plays: with one from Ukrainian" (1916). Thus, the paper first considers and analyzes the process of indirect translation of Lesia Ukrainka's

work. The article pays special attention to the specifics of the Chinese translation of religious vocabulary (biblical, in particular) in Lesia Ukrainka's poem "Babylon Captivity", as well as the analysis of religious vocabulary through the prism of culturological comparative studies. Given the specifics of combining translation strategies and transformations, the accent was made on the method of renomination, used by a Chinese translator to replace "foreign" realities of the source text with "own" semantically close (but not identical) ones in the text of translation. Such approach allows not only to reduce information tension, but also to bring the work emotionally closer to the Chinese recipient.

Keywords: translation, Lesia Ukrainka, religion, vocabulary, transformations.

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ В ПЕРЕКЛАДІ ПОЕМИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ВАВИЛОНСЬКИЙ ПОЛОН»

К. Ю. Бенедік, О. С. Воробей

Драматична поема «Вавилонський полон» написана на основі біблійної тематики, яка здебільшого пов'язана з історичними перипетіями життя єврейського народу, що наситило твір релігійною лексикою, а також багатьма алюзіями до релігії як культурологічного феномену. У поемі «Вавилонський полон» релігійна лексика переважно представлена біблійними антропонімами, термінами на позначення релігійних явищ, подій і ритуалів, духовними поняттями, а також відповідними фразеологічними єдностями. Наявність релігійних маркерів у тексті надає йому особливого колориту, який реципієнт – носій мови оригіналу – здатний не лише відчутти, а й інтерпретувати. У процесі перекладу такі важливі для всього твору пласти лексики навіть у разі адекватного перекладу можуть викликати труднощі, особливо у випадку дистанційно та ідейно віддалених культур, оскільки необхідно, з одного боку, зберегти колорит оригіналу, а з іншого – адаптувати його під світогляд реципієнта з відмінним тлумаченням релігійних понять. Прикметно, що першоджерелом для китайського перекладача було англomовне видання «Five Russian plays: with one from Ukrainian» (1916 року), тому в роботі вперше розглядається та аналізується процес опосередкованого перекладу творчості Лесі Українки. Особлива увага у статті присвячена специфіці китайськомовного перекладу релігійної лексики (зокрема, біблеїзмів) у поемі Лесі Українки «Вавилонський полон», а також аналізу релігійної лексики крізь призму культурологічної компаративістики. З огляду на специфіку поєднання перекладацьких стратегій і трансформацій детально розглядається метод реномінації, залучений китайським перекладачем для заміни «чужих» реалій вихідного тексту «своїми» семантично близькими (проте не ідентичними) у тексті перекладу, що дає можливість не лише знизити інформаційну напругу, а й емоційно наблизити твір до китайського реципієнта.

Ключові слова: переклад, Леся Українка, релігія, лексика, трансформації.

Поема Лесі Українки «Вавилонський полон»¹ написана під впливом культурно-освітнього етапу національно-визвольного руху в Україні та вважається художнім переосмисленням біблійних мотивів, де образ Ізраїлю відображається як образ підкореної держави з культурою, що глибша й більш давня, ніж у її завойовника. Поема відображає рефлексію поетеси на тему пошуку аналогій біблійних мотивів із сучасною історією власної країни, у якій український

¹ Написана Лесею Українкою в Сан-Ремо (Італія) у 1903 році та вийшла друком в альманасі «Нова рада» в 1908 році.

народ був поневолений Російською імперією. На тлі карколомних подій початку ХХ століття тема національного уярмлення була близькою для багатьох народів, тому твір привернув увагу світової громадськості та був перекладений багатьма мовами світу.

Поезія Лесі Українки вперше зазвучала китайською мовою на початку 1920-х років, коли китайське суспільство переживало карколомну модернізацію всіх сфер свого життя. Політичними подіями, що визначили цінності, потреби й цілі китайського суспільства на початку ХХ століття, були Сінхайська революція (1911–1913 років), яка призвела до повалення правління маньчжурської династії Цін, та національно-визвольний Рух 4 травня 1919 року, котрий розпочав «нову еру модернізації країни в різних аспектах, насамперед у культурному, просвітницькому, ідеологічному та політичному» [Коваль 2019].

Варто зазначити, що в 1920-ті роки в китайському художньому дискурсі окреслилися дві протилежні тенденції. Перша була орієнтована на посилення суб'єктивного первня в літературі з акцентуванням на індивідуальних властивостях, емоціях і сприйнятті ліричного героя. Вона властива, зокрема, художній уяві представників угруповання «Творчість», які надихалися творами європейських поетів-романтиків Дж. Байрона, Г. Гейне, Й. Гете, Дж. Кітса, П. Шеллі, Ф. Шіллера та інших і перекладали їх. Критерієм вибору текстів для перекладу при цьому завжди була мистецька концепція. На жаль, духовно й естетично близькі європейському романтизму поетичні тексти Лесі Українки не розглядалися китайськими митцями в такому дискурсі. Натомість ідейне спрямування творів української мисткині привернуло увагу прихильників реалістичного напрямку нової китайської літератури. Ідеться про діячів «Товариства вивчення літератури», очолюваного відомим письменником, літературним критиком і громадським діячем Мао Дунем² (茅盾, 1896–1981 роки) [Isaieva, Vorobei 2021, 123–124]. Члени товариства вважали, що література повинна відображати людське життя, а об'єктом її зображення мають бути «кров і сльози» принижених та ображених [Мурашевич 2011, 48]. Саме з такої позиції Мао Дунь трактував творчість Лесі Українки.

Відтак у 1921 році в тематичному номері журналу «Сяошо юебао» («小说月报»), з кит. «Щомісячник прози»), присвяченому літературі поневолених народів, Мао Дунь розмістив власний переклад драматичної поеми Лесі Українки «Вавилонський полон». Критерієм вибору твору була соціально-історична концепція, яку Мао Дунь висловив у передньому слові: «Література кожної нації – це відображення її національного характеру, сплав історичного й соціального гла та провідних ідей часу!» [Ге Баоцюань 1987, 139]. Варто зауважити, що Мао Дунь послуговувався англомовним перекладом, здійсненим відомою громадянською діячкою та філологинею Софією Вольською (1894–1946 роки),

² Справжнє ім'я Мао Дуня – Шень Яньбін (沈雁冰). Він був китайським письменником і громадським діячем. До 1927 року виступав як публіцист, літературознавець, критик і перекладач, перекладав китайською мовою західноєвропейську та російську літератури. У 1953–1981 роках обіймав посаду голови Співки китайських письменників. З 1949 по 1964 рік – міністр культури Китайської Народної Республіки та заступник голови Всекитайської асоціації працівників літератури й мистецтва. У 1920–1922 роках очолював журнал «Сяошо Юебао» («小说月报»), став одним із засновників Товариства вивчення літератури в 1921 році. Мао Дунь узяв участь у Русі 4 травня під впливом Жовтневої революції. У 1930 році вступив до Ліги лівих письменників Китаю.

який у 1916 році увійшов до збірки «Five Russian Plays: with one from the Ukrainian» («П'ять російських п'єс: включаючи одну українську»).

У сюжеті драми Лесі Українки «Вавилонський полон» лежить біблійна тематика, саме тому сам текст насичений відповідними релігійними образами та лексикою. У сучасній лінгвістиці проблемі перекладу релігійної лексики, а саме біблеїзмам, присвячено багато робіт як західних дослідників (Ю. Найди, В. Панькіна, А. Лі), так і власне китайських науковців (Бу Цзінсюна (*кит.* 吴经熊), Люй Чженьчжуна (*кит.* 吕振中)), оскільки у процесі перекладу релігійних текстів постає мета не лише розуміння реципієнтом сенсу написаного, а й прийняття ним написаного на духовному рівні, однак стратегії та методи перекладу сильно варіюються. Відтак науковці перекладознавчої школи Ю. Найди³ акцентують на тому, що під час перекладу Біблії превалюють культурно-етнічні аспекти перекладу. Наприклад, жителі тропіків ніколи не бачили снігу, тому вираз «білий, як сніг» у перекладі місцевою мовою аборигенів звучить «білий, як перо чаплі». Якщо Христос говорить про себе як про «хліб життя», то в перекладі мовою мексиканських індіанців, для яких головною їжею слугує не хліб, а кукурудзяний коржик «тортилья», порівняння відбувається не з хлібом, а з коржем. Ю. Найда називає це «принципом динамічної еквівалентності» [Nida 2003, 15]. З іншого боку, цей принцип зазнав багато критики в теорії перекладу, адже він має доповнюватися вимогою суттєвої адаптації перекладу, що гіпертрофує культурно-етнічні відмінності між народами та недооцінює здатність людини засвоювати елементи чужої їй культури, розуміти, що інші люди можуть мати інші звичаї, жити в інших умовах тощо.

У китайській лінгвістиці переклад біблеїзмів також є важливою складовою частиною сучасної теорії перекладу. Незважаючи на те, що Китай є осередком таких релігійно-філософських течій, як конфуціанство, даосизм і буддизм, із часів династії Тан (唐, 618–907 роки) за посередництва місіонерських місій у Китаї поступово поширювалося християнство. Відтак у ХХІ столітті Китай стає однією з країн-лідерів за кількістю друку примірників Біблії на рік. Однак, незважаючи на епоху глобалізації та зростаючу кількість міжкультурних контактів, у перекладах китайською мовою чітко простежується етноцентризм китайської культури. Якщо говорити про переклад біблійних текстів, то китайські перекладачі переважно спиралися на класичні тексти китайської культури, щоб їхній переклад мав форму повноцінного китайського канону для майбутньої інтеграції китайської інтелігенції до християнства. Зокрема, А. Лі у статті «The Bible in Chinese Christianity» зазначає, що в китайському сприйнятті Біблія має трактуватися у крос-текстових трансформаціях із запозиченням конфуціанських, даоських і буддійських текстів для її легшого сприйняття [Lee 2015, 97]. Саме тому в сучасній китайській мові не виник пласт стійкої та стилістично маркованої біблейської фразеології, що характерний для

³ Юджин Альберт Найда займався багатьма мовами, як класичними, так і сучасними, опублікував низку ґрунтовних робіт із проблем синтаксису та семантики. Ю. Найда зацікавився проблемами перекладу завдяки своїй багаторічній діяльності в Американському біблійному товаристві (The American Bible Society), де він обіймав посаду виконавчого секретаря та наукового консультанта відділу перекладів. Під його керівництвом створювалися переклади Біблії 200 мовами 75 країн.

європейських мов. На це також вплинула кількість перекладів, зроблена приблизно в однаковий час⁴.

Детальний аналіз китайськомовного перекладу драми Лесі Українки «Вавилонський полон» показав, що для Мао Дуня найбільш вживаним методом перекладу біблеїзмів стала реномінація. Суть реномінації полягає в називанні («відображенні») «чужого» денотату, що відображається в сигніфікаті, засобами «своєї» мови. У процесі реномінації присутнє деяке перетворення сигніфікату, воно зумовлене тим, що приймаюча культура має інше світосприйняття, тому основними ознаками денотату в мові перекладу можуть бути інші його властивості, відмінні від мови оригіналу. Процес реномінації полягає у створенні в тексті перекладу таких нових номінацій, які були би еквівалентними номінаціям чужих реалій у тексті оригіналу. При цьому не варто забувати, що метою перекладу є створення змістовно та імпресивно еквівалентного тексту в культурі мови перекладу [Кретов, Фененко 2011, 154].

У процесі перекладу частотність залучення методу реномінації визначає загальну стратегію перекладу: чи акцентується максимальне збереження національно-культурної специфіки тексту (очуження/форенізації), чи має місце лінгвокультурна адаптація перекладу (одомашнення).

Одним із найбільш вживаних біблеїзмів у поемі була лексема «Господь», або ж «Бог». В англійському перекладі було використано еквівалент її перекладу – «Lord», що вживається також у перекладі Біблії [Online Etymology Dictionary], водночас китайський переклад представив нам декілька варіантів: перекладені методом реномінації 《上帝》 та 《神将》, а також фразеологічний еквівалент 《主》, наприклад:

Китайський переклад (Мао Дунь)	Англійський переклад (Софія Вольська)	Оригінал (Леся Українка)
因为我们祖先的不德，上帝拿了他的教堂去 [茅盾 2013, 28].	For our fathers' sin the Lord took from us the temple... [Bechhofer 1916, 157].	...за нечесть прадідів забрав (Господь) свій храм! [Українка Леся 1976, 151].
主呵万岁，为了主使他的百姓以智慧特出于全世界的民族之上 [茅盾 2013, 29].	Glory to the Lord, that He hath distinguished His people by wisdom above the nations of all the world [Bechhofer 1916, 158].	Господу хвала, що мудрістю відзначив свій народ понад усі народи сього світа! [Українка Леся 1976, 151].
主这样说... [茅盾 2013, 29].	Thus spake the Lord... [Bechhofer 1916, 158].	...Так говорив Господь... [Українка Леся 1976, 152].
借我的手，以色列的神将降罚于你。 [茅盾 2013, 29].	The Lord of Israel shall reach thee, and through me [Bechhofer 1916, 159].	«Господь Ізраїлю тебе досягне і через мене!» [Українка Леся 1976, 152].

Вищезазначені лексеми, незважаючи на контекстуальну синонімію, мають різні конотаційні та семантичні значення. Лексема 《上帝》 (з *кит.* «Володар

⁴ У період із 1930-х до 1970-х років один за одним виходили переклади Біблії китайською мовою, що були здійснені китайськими перекладачами, серед них – «Переклад Ван Сюаньчєня» (*кит.* 《王宣忱译本》), «Переклад Чжу Баохуей» (*кит.* 《朱宝惠译本》), «Переклад Сяо Тєді» (*кит.* 《萧铁笛译本》), «Переклад Люй Чжєньчжуна» (*кит.* 《吕振中译本》).

Неба»), імовірно, була використана з метою наблизити переклад до китайського реципієнта. Семантичне значення лексеми 《上帝》 варто розглянути в контексті китайської концепції «Небесного мандату» (*kit.* 《天命》). На думку історика Чао Фуліня⁵ (*kit.* 晁福林), поняття 《帝》 (з *kit.* «Імператор») у середині раннього періоду династії Шан-Інь (*kit.* 商殷, XVI–XI століття до н. е.) було більш наближене до неба як явища природи, а не як символу панування. У період епохи Шан-Інь небесні духи також іменувалися «імператорами», це було пов'язано з віруваннями про те, що після смерті дух правителя підіймався на Небо та ставав рівносильним Небесному Імператору, який благословляв на правління наступного Інського правителя. У віруваннях періоду Чжоу (династія Чжоу, 周朝, XI століття – 221 рік до н. е.) ієрогліф 《帝》 продовжували вживати на позначення персоніфікованого божества часів династії Ін, проте повністю нівелювали його природне начало, що приводить до формування концепції справжнього Небесного Володаря. Після такої трансформації виникає нова модель «відносин» між людьми та духами. У цьому значенні ієрогліф 《帝》 часто переплітається з ієрогліфом 《天》. На початку династії Чжоу відбувається чітке розмежування: ієрогліф 《天》 використовується на позначення верховного правителя світу природи, а ієрогліф 《帝》 поступово перетворився на найменування монарха, «що за своїм народженням був божеством» [干春松 2021]. Описуючи семантичну різницю між лексемами 《天》 та 《帝》, цінський учений Кун Гуансень (孔广森, 1752–1786 роки) зазначив, що у «Книзі пісень» (《诗经》) ієрогліф 《天》 здебільшого використовується на позначення божества в контексті природнього поняття, а 《帝》 – на позначення верховного правителя Неба та Землі, персоніфікованого божества. Відповідно, лексему 《上帝》 можна трактувати як «імператор, що править на Небі», що цілком відображає модель китайського світосприйняття.

Метод реномінації також застосовується Мао Дунем під час передачі біблеїзму «Господь» лексемою 《神将》 (з *kit.* «святий полководець»). Лексема 《神将》 складається з ієрогліфа 《神》, який має значення чогось святого або божественного, а ієрогліф 《将》 перекладається як «генерал». Сакралізація видатних військових діячів часто траплялася в китайській історії. Наприклад, нерідко лексема 《神将》 використовується щодо генерала періоду «Воюючих Царств» (або Чжаньго, *kit.* 《战国时代》, 475–221 роки до н. е.) Лі Му⁶. Реалія 《神将》 для китайського реципієнта має асоціацію певного героя, який здійснив певні військові подвиги. У тексті оригіналу ж ідеться про Ізраїльського Бога, тобто Яхве, який відігравав особливу роль у стародавньому Ізраїлі та був насамперед племінним захисником ізраїльського народу. В оригіналі та англійському перекладі драми говориться, що «Господь» досягне Іудейського пророка, а в китайському перекладі ця дія змінюється на дієслово 《降罚》 (з *kit.* «покарати») – у такий спосіб Мао Дунь підкреслює образ Яхве як карателя ворогів ізраїльського народу. Таким чином, Мао Дунь шляхом реномінації замінив «чужу» реалію «Господь»

⁵ Чао Фулін (нар. 1943 року) – професор історії, спеціалізується на історії династії Цинь.

⁶ Лі Му (李牧, ? – 229 рік до н. е.) – видатний полководець періоду війни за царство Чжао (赵国, 403–222 роки до н. е.), розбив армії хунну та відбив напад армії царства Цинь (秦, 771–221 роки до н. е.).

китайською реалією 《神将》, яка ближча до культури реципієнта, і при цьому зберіг конотацію оригіналу.

Однак найбільш вживаною лексемою, вибраною для передачі біблеїзму «Господь», є фразеологічний еквівалент 《主》 (з *кит.* «господар, власник»), який у китайській мові має також релігійне трактування (Господь або Аллах). У цьому випадку використання лексеми 《主》 в перекладі, навпаки, дає змогу читачеві глибше відчутти біблійну тематику самої поеми. За визначенням, наведеним у словнику Кансі (《康熙字典》), лексема використовується на позначення «володар, господар» [康熙字典], як синонім до лексеми 《上帝》, а також як еквівалент на позначення Верховного божества у християнстві («Господь») та ісламі («Аллах»). Образ Бога як господаря або володаря притаманний християнській релігії. Відтак біблійний образ Бога як Господаря ґрунтується на характерних діях людей, які приймають гостей: небесний Господар Бог робить ті самі справи, що й люди. Лексема 《主》 здебільшого використовується в разі звертання до Господа та його возвеличення, що притаманне більше християнському релігійному світогляду, а також у разі звертання Господа до своїх підданих, де він виступає як Хазяїн або ж Господар: «...на Гарізімі я збудував собі свою оселю, // на верховині свій олтар поставив...» [Українка Леся 1976, 152]. Таким чином, використання лексеми 《主》 для перекладу поняття «Господь» у китайській мові є прикладом стратегії очуження задля наближення її конотації до китайського світогляду.

Частотність використання лексеми 《主》 в тексті перекладу значно преважує над використанням лексем 《上帝》 та 《神将》. Однак застосування методу реномінації в розрізі стратегії одомашнення перекладу не є оказіональним. У всіх випадках застосування методу реномінації для передачі лексеми «Господь» Мао Дунь використовує інші філософсько-релігійні терміни. Наприклад, у реченні з лексемою 《上帝》 використовується також власне конфуціанське поняття 《不德》 (*укр.* «недоброчесність») на позначення «нечесті», тоді як в англійському перекладі звучить більш нейтральне «sin» (з *англ.* «гріх»). Поняття 《德》 (з *кит.* «доброчесність») також тісно переплітається з китайською концепцією «мандата Неба» та є ключовим поняттям у філософсько-релігійній течії конфуціанства. З розвитком конфуціанства концепція доброчесності стала основним пунктом легітимності влади правителя. Причина загострення уваги правителями Чжоу на необхідності вивчення історії передачі Небесного мандату від династій Ся і Шан полягала в тому, щоб забезпечити стабільне домінування династії Чжоу. Соціальний лад «доброчесного суспільства», який встановив правитель Чжоу, і є тією «ною культурою», на якій наголошував Ван Говей (王国维, 1877–1927 роки)⁷. За системою «нової культури» концепція мандату Неба змінилася від Небесного дару до свідомої поведінки людей, від одностороннього наказу до моделі інтерактивних стосунків. Тому офіційні документи династії Чжоу містили велику кількість попереджень про випадки, коли правителі династій Ся та Шан не дотримувалися доброчесності, що нагадувало наступникам панівної династії Чжоу про доброчесне управління державою та в такий спосіб закріплювало деякі основні принципи конфуціанської політичної філософії [干春松 2021].

⁷ Ван Говей – китайський історик, філолог, письменник, перекладач та філософ.

Таким чином, у призмі конфуціанства поняття 《不德》 є гріхом, адже «недоброчесна» людина є людиною «нікчемною». Відтак представлений переклад повністю відповідає сформованому за століття філософсько-релігійному світогляду в китайському суспільстві та певним чином дає можливість зрозуміти релігійний контекст оригіналу крізь призму китайської культури.

В іншій строфі слово 《上帝》 у значенні «Господь» використовується поряд із лексемою 《毒蛇》 (з *кит.* «отруйна змія/гадюка»). У китайській міфології, яка тісно вкорінена в культуру та філософсько-релігійні течії, багато божеств мали форму змія або могли приймати її. Наприклад, тут образ змії використаний у негативному значенні, що, ймовірно, є алюзією до образу Гунгуна (*кит.* 共工)⁸, який ніс руйнацію та зазвичай був звинувачений у різних катастрофах. Відтак за допомогою методу лінгвокультурної адаптації Мао Дунь умотивовано зберігає загальну стилістику окремих речень у своєму перекладі, у яких була використана стратегія одомашнення.

У розрізі стратегії одомашнення досить вдалим є переклад лексеми «доля», яку Мао Дунь передає через лексему 《命运》 (з *кит.* «доля»), що повністю відповідає китайській концепції «мандату Неба», а тому дає змогу китайськомовному реципієнтові глибше відчутти тематику тексту оригіналу, наприклад:

Китайський переклад (Мао Дунь)	Англійський переклад (Софія Вольська)	Оригінал (Леся Українка)
这看俘虏的命运 [茅盾 2013, 32].	Tis the fate of captives [Bechhofer 1916, 167].	Така вже доля бранок... [Українка Леся 1976, 160].

Концепція долі обговорювалася вченими ще в доціньський період. За часів династії Шан-Інь тодішні правителі звикли ворожити, перш ніж щось робити. Пізніше люди почали вважати, що доля всього світу та доля кожної окремої людини пов'язані з положенням зірок на небі. Звісно, маючи глибокий вплив на релігійні уявлення людей, концепція долі посідала вагоме місце в конфуціанській релігійно-філософській течії. Цей термін трактувався як певний рок, фатум, який неможливо оминати, про що згадували практично всі китайські вчені-філософи давнини: «Конфуцій сказав: “Без розуміння долі не можна бути шляхетним чоловіком”» (*кит.* 《不知命，无以为君子》) [古诗文网：论语]; «Цзися сказав: “Смерть та народження визначаються долею, а багатство – небом”» (*кит.* 《死生有命，富贵在天》) [古诗文网：论语] тощо.

Тобто життя, смерть, багатство та бідність людини підпорядковані долі. Варто також зазначити, що в оригіналі говориться про долю бранок (дівчат), в англійському перекладі це подається просто як доля бранців, натомість китайський переклад говорить про долю певної сім'ї/родини/будинку бранців. Це підкреслює історичні реалії китайського суспільства, яке розвивалося в умовах колективізму, де за провини члена сім'ї могли осудити цілий рід, а піднятися вище статусу своєї сім'ї було фактично неможливо. Таким чином, концепція долі підсилює концепцію Мандату Неба в китайській культурі та

⁸ Китайський бог води, у міфології часто зображувався як створіння з головою людини та хвостом змії.

легітимізує правління того чи іншого імператора або зміну династій, адже говорить про те, що правитель, отримавши Мандат Неба, слідує своїй долі. Таке трактування й розуміння цього поняття повною мірою розкриває та передає сенс оригіналу.

Використання фразеологічних одиниць є характерною ознакою не лише драматичних творів, а й епістолярію Лесі Українки. Мова творів Лесі Українки відзначається яскравими образами та багатими лексико-фразеологічними ресурсами. Їй притаманна своєрідна образність і специфіка вживання сталих виразів. Драма «Вавилонський полон» не стала винятком. Її текст містить також фразеологічні одиниці, які відображають біблійну тематику твору. Увагу привертає переклад фразеологізму «Судний день»:

Китайський переклад (Мао Дунь)	Англійський переклад (Софія Вольська)	Оригінал (Леся Українка)
为什么不也把那些要有末日审判的来说一说。[茅盾 2013, 33].	Why didst not say that also for these will come a day of judgment ? [Bechhofer 1916, 168].	Чому ти їм не кинув просто в вічі, що і на їх ще прийде судний день ? [Українка Леся 1976, 158].

Незважаючи на те, що у християнській культурі цей біблійний фразеологізм фактично має тлумачення «Кінець світу», він походить з авраамічних релігій (юдаїзму та ісламу). Відповідно, для ізраїльтян вислів «Судний день» може використовуватися в позитивному контексті – як номінативна одиниця, що позначає назву важливого іудейського свята покаяння, очищення та спокутування гріхів Йом-Кіпур (згідно з Талмудом, у цей день Бог виносить свій вердикт, оцінюючи діяльність людини за весь минулий рік) [Григоренко 2009, 150].

Таким чином, у контексті уривку з поеми фразеологізм «Судний день» набуває значень «розплата» й «покарання» для ворогів єврейського народу та, відповідно, є довгоочікуваним днем для самих ізраїльтян.

В англійському перекладі фразеологізм «Судний день» перекладено способом описового перекладу – «a day of judgment», хоча в англійській мові є еквівалент для перекладу цього фразеологізму – «Doomsday»; він вживається саме на позначення кінця світу у християнстві, проте в цьому випадку таке значення випадає з контексту, очевидно, тому перекладачка й вибрала описовий переклад. У китайському перекладі ми бачимо використання способу контекстуальної заміни, адже словосполучення 《末日审判》 з китайської мови перекладається як «Страшний суд», що в есхатологічних релігіях має значення останнього суду, який буде звершений над людьми з метою виявлення праведників і грішників та визначення нагороди першим і покарання другим. У цьому контексті семантичне значення «Судного дня» та семантичне значення «Страшного суду» є тотожними. Відтак, якби Мао Дунь для перекладу фразеологізму «Судний день» використав еквівалентний у китайській мові вираз 《末日》, контекст оригіналу не було би збережено.

Отже, у роботі над поетичною драмою «Вавилонський полон» Мао Дунь залучив як стратегію очуження (форенізації), так і стратегію одомашнення, у межах яких використовував різні методи перекладу релігійної лексики. Послуговуючись ідеями Лу Сіня про «прямий переклад», Мао Дунь переважно

звертався до методу функціональної заміни, пошуку фразеологічних еквівалентів тощо. Однак паралельно з превалюючою стратегією очуження Мао Дунь вибірково звертається до стратегії одомашнення, у якій здебільшого спи-рається на застосування методу реномінації для перекладу біблійної лексики. Кожен випадок застосування методу реномінації не є okazіональним, оскільки в межах речення чи діалогу перекладач подає відразу декілька лексем, які на-лежать до філософсько-релігійної картини світу Китаю, що, відповідно, допо-магає зберегти семантичну цілісність речення та робить вибір методу реномі-нації стилістично вивіренним.

ЛІТЕРАТУРА

Ге Баоцюань. Українська література в Китаї / пер. І. Чирка. *Всесвіт*. 1987. № 8. С. 139.

Григоренко А. Религии мира : словарь-справочник. Санкт-Петербург : Из-дательский дом «Питер», 2009. 396 с.

Коваль О. Як Рух 4 травня змінив Китай. *Україна – Китай*. 2019. № 2(16). URL: <https://sinologist.com.ua/koval-o-yak-ruh-4-travnya-zminyuv-kytaj/> (дата звернення: 27.05.2022).

Кретов А., Фененко Н. Реноминация как проблема переводоведения. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2011. № 2. С. 154–157. URL: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2011/02/2011-02-32.pdf> (дата обращения: 27.05.2022).

Мурашевич К. Художньо-естетичний феномен поезії «4 травня» в китайській літературі поч. ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2011. 221 с.

Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / редкол. : Є. Шаблювський (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 3 : Драматичні твори (1896–1906). 403 с.

Bechhofer C. Five Russian plays with one from the Ukrainian. *The Babylonian Captivity by Lesya Ukrainka* : book. New York : E.P. Dutton & Company, 1916. P. 153–173. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Five_Russian_plays_with_one_from_the_Ukrainian (accessed: 27.05.2022).

Isaieva N., Vorobei O. Lesia Ukrainka and Qiu Jin: The Confluence of Their Poetic Worlds via Translation. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2021. № 8. P. 121–145. URL: <https://doi.org/10.18523/kmhj249196.2021-8.121-145> (accessed: 27.05.2022).

Lee A. The Bible in Chinese Christianity: its reception and appropriation in Chi-na. *The Ecumenical Review*. 2015. Vol. 67. Iss. 1. P. 96–106.

Nida E. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. 2nd ed. Boston : Brill Archive, 2003. 331 p.

Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com> (accessed: 27.05.2022).

古诗文网：论语。 URL: <https://www.gushiwen.cn/guwen/lunyu.aspx> (accessed: 27.05.2022).

干春松。天、天命、天道：早期中国思想中的“理性”和“信仰”。 URL: http://www.chinakongzi.org/xsyj/xmccg/202201/t20220120_545740.htm (accessed: 27.05.2022).

康熙字典。 URL: <https://www.zdic.net/zd/kx/> (accessed: 27.05.2022).

茅盾。茅盾译文全集：十卷。北京：知识产权出版社，2013。第七卷，27–36 页。

REFERENCES

Ge Baoquan (1987), “Ukrayinska literatura v Kytaii” (transl. by I. Chyrko). *Vsesvit*, No. 8, p. 139. (In Ukrainian).

Grigorenko A. (2009), *Religii mira: slovar-spravochnik*, Izdatelskii dom “Piter”, Saint Petersburg, 396 p. (In Russian).

Koval O. (2019), “Yiak Rukh 4 travnia zminy v Kytaii”. *Ukraina – Kytai*, No. 2(16), available at: <https://sinologist.com.ua/koval-o-yak-ruh-4-travnnya-zminy-v-kytaj/> (accessed 27 May 2022). (In Ukrainian).

Kretov A., Fenenko N. (2011), “Renominatsiia kak problema perevodovedeniia”, *Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriia “Lingvistika i mezhkulturnaia komunikatsiia”*, No. 2, pp. 154–157, available at: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2011/02/2011-02-32.pdf> (accessed 27 May 2022). (In Russian).

Murashevych K. (2011), *Khudozhno-estetychnyi fenomen poezii “4 travnia” v kytayskii literaturi poch. XX st.* (PhD thesis), Kyiv, 221 p. (In Ukrainian).

Ukrainka Lesia (1976), *Zibrannia tvoriv*, in 12 vols. / Ye. Shabliovskii et al. (eds.), Naukova dumka, Kyiv, Vol. 3: Dramatychni tvory (1896–1906), 403 p. (In Ukrainian).

Bechhofer C. (1916), “Five Russian plays with one from the Ukrainian”, *The Babylonian Captivity by Lesya Ukrainka: book*. New York: E.P. Dutton & Company, pp. 153–173, available at: https://en.wikisource.org/wiki/Five_Russian_plays_with_one_from_the_Ukrainian (accessed 27 May 2022). (In English).

Isaieva N., Vorobei O. (2021), “Lesia Ukrainka and Qiu Jin: The Confluence of Their Poetic Worlds via Translation”, *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, No. 8, pp. 121–145, available at: <https://doi.org/10.18523/kmhj249196.2021-8.121-145> (accessed 27 May 2022). (In English).

Lee A. (2015), “The Bible in Chinese Christianity: its reception and appropriation in China”, *The Ecumenical Review*, Vol. 67, Iss. 1, pp. 96–106. (In English).

Nida E. (2003), *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating* (Second Edition), Brill Archive, Boston, 331 p. (In English).

Online Etymology Dictionary, available at: <https://www.etymonline.com> (accessed 27 May 2022). (In English).

Gushi Wenwang: Lunyu, available at: <https://www.gushiwen.cn/guwen/lunyu.aspx> (accessed 27 May 2022). (In Chinese).

Gan Chunsong (2021), Tian, tianming, tiandao: zaoqi zhongguosixiangzhongde “lixing” he “xinyang”, available at: http://www.chinakongzi.org/xsyj/xmcg/202201/t20220120_545740.htm (accessed 27 May 2022). (In Chinese).

Kangxi Cidain, available at: <https://www.zdic.net/zd/kx/> (accessed 27 May 2022). (In Chinese).

Mao Dun (2013), *Maodun Yiwen Quanji: Shiquan*, Zhishi Chanquan Chubanshe, Beijing, Vol. 7, pp. 27–36. (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 17.05.2022

UDC 811.581'366.587(045)

THE PHENOMENON OF PARCELLATION IN THE CHINESE LANGUAGE (BASED ON CHINESE SPOKEN DRAMA)

A. Ilchenko

Master's degree student at the Foreign Languages Department
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
2, Valentynivska str., Kharkiv, 61168, Ukraine
nilastya@gmail.com

N. Ruda

Ph.D. in Philology, Associate Professor,
Head of the Oriental Languages Department
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
2, Valentynivska str., Kharkiv, 61168, Ukraine
natasha.rudaya.7931@gmail.com

The article is devoted to the study of the phenomenon of parcellation in Chinese spoken drama. The need to deepen the linguistic theory of structural and stylistic features of parceled structures due to their widespread use in works of the Huajiu genre, as well as the possible lack of works on this topic determine the relevance of the subject. The aim of the work is to determine the typical structural and stylistic features of parcellation in Chinese drama of the beginning of the twentieth century. The main tasks are to develop the complex typology for the classification of parceled structures and to highlight the typical features of syntax and style of parcellation in Chinese spoken drama. A number of special linguistic methods of the research allowed the authors to confirm the hypothesis about the existence of parcellation in the Huajiu genre as a characteristic and functionally important feature of the syntax of the latter, which is consistently substantiated in the article. Theoretical bases of research of parcellation as the element of expressive syntax are outlined: borders of the investigated concept, its signs, functions, bases for direct use in speech of heroes of dramatic works, etc. are defined.

Based on an analysis of specific examples of the use of parceling in five works of the Huajiu genre, it was found that punctuation and intonation division into syntagms are most often motivated by the desire to express a statement, exert a pragmatic influence on his recipient or increase his emotional load. This is especially true for composite sentences with any type of connection.

The authors see a promising direction of further work in improving the presented complex typology, analysis of more works of different styles and genres to form a more objective vision of the identified structural and stylistic features of parceled structures.

Keywords: Chinese spoken drama, parcellation, Chinese sentence, complex typology, syntax and stylistics of Chinese.

ЯВИЩЕ ПАРЦЕЛЯЦІЇ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ КИТАЙСЬКОЇ РОЗМОВНОЇ ДРАМИ)

А. Р. Ільченко, Н. В. Руда

Статтю присвячено дослідженню прийому парцеляції в китайській розмовній драмі. Необхідність поглиблення лінгвістичної теорії про структурно-стилістичні особливості парцельованих конструкцій через їх широке використання у творах жанру хуацзю, а також імовірна відсутність робіт на цю тему зумовлюють актуальність дослідження. Метою роботи є визначення типових структурно-стилістичних рис парцеляції в китайській драмі перших двох третин ХХ століття. Відповідно до мети дослідження основними його завданнями є розроблення комплексної типології для класифікації парцеляційних конструкцій та виокремлення типових рис синтаксису й стилістики парцеляцій у китайській розмовній драмі. Проведене з використанням низки теоретичних, емпіричних, статистичних і спеціальних лінгвістичних методів дослідження дало авторам змогу підтвердити гіпотезу про існування парцеляції у творах жанру хуацзю як характерної та функціонально важливої риси синтаксису останніх, що послідовно обґрунтовується у статті. Окреслено теоретичні засади дослідження парцеляції як прийому експресивного синтаксису: визначено межі досліджуваного поняття, його ознаки, функції, підґрунтя для безпосереднього застосування в мовленні героїв драматичних творів тощо. Досліджено структурні та стилістичні особливості явища парцеляції в китайській розмовній драмі із застосуванням розробленої авторами комплексної типології парцельованих конструкцій.

На основі аналізу конкретних прикладів застосування прийому парцеляції в п'яти творах жанру хуацзю було встановлено, що пунктуаційний та інтонаційний поділ на синтагми найчастіше вмотивований прагненням увиразнити висловлення, здійснити певний прагматичний вплив на його реципієнта або посилити його емоційне навантаження. Це характерно переважно для складних речень із будь-яким типом зв'язку.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків убачається вдосконалення представленої комплексної типології, аналіз більшої кількості творів різних стилів і жанрів задля формування більш об'єктивного бачення виявлених структурних та стилістичних особливостей парцельованих конструкцій.

Ключові слова: китайська розмовна драма, парцеляція, китайське речення, комплексна типологія, синтаксис та стилістика китайської мови.

Драматургія відіграла особливу роль у розвитку китайської літератури. Дві третини ХХ століття, що передували початку Великої культурної революції, не стали винятком. Так, падіння династії Цин у 1912 році та посилення західного впливу на Китай стали поштовхом для остаточного вкорінення реалістичної драми європейського зразка, що відобразила весь засвоєний китайськими митцями досвід іноземного театрального мистецтва, – хуацзюю. Її творці відмовилися від літературної мови веньянь. Перевага була віддана емоційно більш увиразненій байхуа, яка була зрозумілішою для людей із різних соціальних прошарків, чим полегшувала сприйняття ними естетичного навантаження драматичних творів, завдяки чому останні стали надбанням масової культури, що сприяло розширенню меж літературної творчості [Федоренко 1981].

Метою статті є вивчення явища парцеляції на матеріалі хуацзюю ХХ століття – літературного втілення живої розмовної мови – до початку Великої культурної революції.

Творам жанру хуацзюй, як і будь-яким драматичним, властива стилізація розмовного мовлення [Зеленько 1983; Ткаченко 2006], що передбачає комбінування рис літературного та колоквиального прошарків мови, а також естетизм, утілений у лексичній різноманітності, логічному формулюванні й особливій синтаксичній організації висловлень героїв. Синтаксису драм перших двох третин ХХ століття, написаних близькою до розмовної норми мовою байхуа, властива певна сегментованість, що є характерною рисою китайської мови загалом, приналежної до групи ізолюючих за морфологічною класифікацією, а отже, схильної до поділу відносно поширених висловлювань на синтагми – **парцеляції**, що була остаточно закріплена в мовознавстві в середині 1960-х років у відповідних дослідженнях Ю. Ваннікова [Ванников 2009].

Вивчення цього лінгвістичного поняття відбувалося переважно шляхом його дослідження як динамічного аспекту речення, у контексті об'єктивної та суб'єктивної модальності, а також його структурних, структурно-семантичних, стилістичних особливостей та інтонаційних характеристик і комунікативно-прагматичних функцій [Сковородников 1980]. Однак робіт як вітчизняних, так і зарубіжних учених, що були би присвячені явищу парцеляції саме в китайській мові, зокрема розмовній драмі минулого століття, імовірно, немає в науці.

Відомо, що парцеляція є одним із явищ динамічного, або експресивного, синтаксису, сутність якого полягає у «структурно-семантичному й інтонаційному відокремленні» щонайменше однієї синтагми шляхом винесення її за межі вихідного речення та розташування «у постпозиції стосовно базового речення», тобто в «розділенні єдиної граматичної структури на два висловлення» [Валимова 1975, 185; Сковородников 1981, 141]. Як стилістичний прийом мовленнєвої експресії – особлива стилістична фігура, – вона урізноманітнює синтаксичну структуру художнього тексту, надає йому особливого функціонально-сміслового навантаження та семантично увиразнює зміст окремих його частин [Тараненко 2019], ритмізує (прискорює чи уповільнює) мовлення та надає йому різних емоційних відтінків. Отже, явище парцеляції в китайській мові, безумовно, заслуговує на глибоке дослідження, що й зумовлює актуальність вибраної теми.

Як матеріал для вивчення прийому парцеляції в китайській мові були вибрані 5 творів жанру хуацзюй, а саме: «Ніч у кафе» («咖啡店之一夜») [田汉], «Ніч затримання тигра» («获虎之夜») [田汉] та «Гуань Ханьцин» («关汉聊») [田汉] Тянь Ханя, «Гроза» («雷雨») Цао Юйя [曹禺], «Чайна» («茶馆») Лао Ше [老舍]. Вибір обґрунтовуємо написанням цих драм у різні десятиліття протягом першої половини ХХ століття, що уможливило формулювання більш детальної характеристики досліджуваного явища на різних етапах розвитку китайської розмовної драми до початку Великої культурної революції.

Результатом застосування досліджуваного прийому є **парцельована конструкція**, що складається з декількох комунікативних одиниць, відділених одна від одної крапкою або одним із таких пунктуаційних знаків: трикрапкою, знаками питання чи оклику тощо. Першим складником парцельованої конструкції є **базова частина**, найчастіше представлена простим реченням або його частиною, від якої семантично та граматично залежать декілька чи один **парцелят** (парцелянт) – другий компонент конструкції [Ачилова 2011; Тараненко 2019]. Останній, на думку А. Загнітка, являє собою винесену за

межі синтаксичної структури частину речення [Загнітко 2004], розділеного на декілька висловлень задля вираження певної комунікативної ідеї, зокрема виділення найважливіших з огляду на «передачу фактуальної, концептуальної чи підтекстової інформації» [Гаврилюк 2013, 137; Шабат-Савка 2017]. За смисловим зв'язком парцелят може посилювати або уточнювати значення членів опорного речення, містити важливі відомості стосовно нього або відігравати роль доповнюючої деталі. Отже, відсутність базової конструкції потенційно приведе до перетворення відокремленої частини на семантично ненаповнену безособову лексичну одиницю.

З огляду на наукові пошуки явища парцеляції, проведені такими авторами, як Н. Чернушенко, А. Загнітко, Ю. Ванніков, Ю. Богоявленська та інші [Загнітко 1994; McQuail 2005; Ванніков 2009; Назар 2012; Чернушенко 2013; Богоявленская 2017; Stephens-Davidowitz 2017; Тараненко 2019], а також на недостатність застосування одного підходу для ґрунтового дослідження пропонуємо власну **комплексну типологію класифікації парцеляційних конструкцій** [Льченко 2022], що охоплює аналіз конкретних прикладів застосування його прийому за такими параметрами:

- взаєморозташуванням частин парцельованої конструкції;
- характером зв'язку парцелята з основою;
- локалізацією парцелята щодо основи;
- ступенем структурної складності парцелята;
- характером відношень елементів парцельованої синтаксеми;
- структурними особливостями парцелята щодо базового речення;
- нормативністю пунктуаційного оформлення.

Зібраний лінгвістичний матеріал дає нам підстави говорити про наявність прийому парцеляції у творах жанру хуацзюй у 3% від загального обсягу проаналізованих речень. У процесі класифікації виявлених конструкцій *за параметром їхньої загальної синтаксичної характеристики* можемо розділити їх на парцельовані прості та складні речення у процентному відношенні 34% та 66% відповідно.

У разі **парцеляції простого речення** відокремленим може стати переважно будь-який його компонент. Граматична структура розривається «на межі однорідних зв'язків» [Галацька 2013, 107] із перетворенням відповідних лексем на окремі фрази, які все одно зберігають семантико-синтаксичну єдність.

Під час аналізу парцельованих простих речень за параметром структурної характеристики парцелята майже в кожному зустрічаємо відокремлення цілого виразу: 好，你先下去。让我想一想。 – *Добре, спочатку спускайся. Дай мені трохи подумати* (тут і далі власний переклад – А. І., Н. Р.). Водночас особливість іншого виділеного парцелята-звертання полягає в тому, що він представлений однією словоформою: 娘。救命啊！ – *Дівчино. На допомогу!*

Цікавим вважаємо випадок винесення автором частини альтернативного питання в парцелят: 你们是要命呢？还是要现大洋？ – *Ви хочете жити? Чи хочете грошей?* Форма питального речення, незважаючи на відносну смислову самостійність відокремленої частини, усе-таки надає парцеляту рис ускладненості.

Що ж до ступеня прогнозованості відношень елементів парцельованої синтаксеми, то у 26% випадках вони є екстенціональними. У 20% із них має місце

парцелювання питальної конструкції, наприклад: 。 。 。 你看看我，我是你的妈。是不是？ – *Приходь до мене, адже я твоя мама. Чи не так?*

Наступна конструкція, віднесена до групи парцельованих конструкцій з екстенціональним характером відношень між частинами, крім того, може вважатися ускладненою через емоційне перелічення атрибутивних компонентів – винесення в парцелят декількох відокремлених означень: 。 。 。 您试试这个！刚装来的，地道英国造，又细又纯！ – *Спробуй цю! Тільки-но встановлена, справжня англійська, і майстерно виконана, і чистенька!* Відносно самотійні в реченнєвій структурі за замовчуванням [Вавринюк 2015], вони у своїй окремішності актуалізують ціле висловлення [Назар 2012].

На відміну від усіх розглянутих і наведених далі парцельованих простих речень із хвилеподібним *характером зв'язку парцелята з основою*, у поданому далі ми, найвірогідніше, маємо справу з рідкісним для нашого дослідження випадком послідовної парцеляції, за якого кожна наступна відокремлена частина залежить і від основної, і від попередньої відокремленої: 她要我走——可是——为什么？ – *Вона хоче, аби я пішов -- --але -- -- чому?*

Незважаючи на майже абсолютну перевагу ретроспективної локалізації відокремлених частин, у наступному випадку винесене в парцелят звертання (імовірно, задля надання йому особливої важливості та перенесення на передній план) унаочнює проспективну парцеляцію: 王掌柜！我来给你道喜！ – *Господар Ван! Вітаю вас!*

Більшість проаналізованих парцелятивів – частин первинно цілісного простого речення – відокремлені крапкою. Проте в деяких випадках парцелювання частини простого речення здійснюється за допомогою вживання трьох крапок, наприклад: 我看……跟我的姩媵上下年纪吧。 – *Гадаю... Зостаримося з моєю дружиною разом.*

Ненормативними за параметром пунктуаційного оформлення, зокрема внаслідок заміни автором традиційних для парцельованих конструкцій знаків довгими тире, видається таке висловлення: 这——，也好吧。 – *Це ---, теж непогано.* Привертає увагу також винесення частотного в китайській мові якісного присудка «也好» в парцелят. Услід за Н. Чернушенко можемо говорити про збільшення комунікативного динамізму виокремленої предикативної частини [Чернушенко 2013].

Розглянемо тепер особливості **парцеляції складних речень**. Ми згодні з визначенням, що парцеляція складного речення – це активний процес, у межах якого підрядна чи сурядна частина або певна їх кількість відділяється від головної та перетворюється на самостійне й структурно повне речення. Неповнота все-таки залишається у змістовому плані, що й зумовлює необхідність виявлення структурних і семантичних особливостей та функцій парцелята в конкретному контексті [Назар 2012].

Виявлені в результаті дослідження за параметром структурної характеристики відокремленого виразу спрощені парцельовані конструкції можемо диференціювати за особливостями відокремленої частини.

До першої групи відносимо парцеляційні конструкції, у яких відокремленій частині властивий протиставний відтінок, виражений відповідними сполучниками. Останні не лише виконують функцію об'єднання предикативних частин, а й звертають увагу реципієнта інформації на наступну частину

висловлення, що, на думку О. Гаврилюк, посилює її «синтаксичну позицію» [Гаврилюк 2013, 137], наприклад: 。。。这几页信纸上的红花也模糊了。但这并不是我的嘴唇吻湿的，这是我的眼泪流湿的。 – *Червоні квіти на цих кількох аркушах поштового паперу також розмиті. Але це не вологий поцілунок моїх вуст, це вологі сліди моїх сліз.*

Друга група парцельованих складних речень охоплює ті, котрим властиві відтінки значень, зазвичай характерні для підрядних частин, наприклад:

Допустовість: 。。。尽管小兰上堂去把出事的情形原原本本地说了，这知府大人半点也不推她的，一个劲儿地用苦刑逼她招供，问她怎样药死李驴儿的父亲的。可是小兰死也不招。 – *Хоча Сяо Лан пішла до суду й розповіла про всю ситуацію аварії, префект не дослухався до неї, а продовжував катувати, щоб змусити її зізнатися, яким чином вона вбила батька Лі Люйера. Але Сяо Лан категорично не зізнавалась.*

Обмеження: 。。。李驴儿威胁小兰，说只要她肯嫁。就一字不提。 – *Лі Люйер погрожує Сяо Лан, кажучи, що тільки якщо вона погодиться вийти заміж. Вона не скаже і слова.*

Причина: 我希望你的父亲能送你上城继续升学。因为要是那样我们的爱情才能有圆满的结果。 – *Сподіваюсь, що твої батьки зможуть направити тебе навчатися в місто. Адже лише за таких обставин наші романтичні стосунки матимуть успіх.*

Наслідок: 在阳光底下，他的脸呈着银白色，一般人就说这就是贵人的特徵。所以他才有这样大的矿产。 – *Під сонячним світлом його обличчя ставало сріблясто-білого кольору, що інші зазвичай називали його особливістю. Тому він і володів такими великими мінералами.*

До третьої групи парцельованих складних речень відносимо ті, у яких основа та парцелят не пов'язані між собою сполучниками: 。。。李驴儿借个由头支使开小兰。在汤里搁上了毒。 – *Сяо Лан зробила це через Лі Люйера. Поклала отруту до супу.*

Безсполучниковість також може бути ускладнена еліпсисом, зокрема еліптованим дієсловом, що є частиною присудка: 。。。我姓谢。找老关的。 – *Я Се. Шукаю Лао Гуана.*

Відокремлення відразу декількох граматично самостійних частин складного речення, що потенційно можуть бути окремими парцельованими відрізками, дає підстави говорити про структурну ускладненість такої конструкції: 。。。把取下来的菌子撒满了一地。可是跑了好一阵，却未见什么东西追出来，瞧有虎的那边林子，一点响动也没有。 – *Ними була покрита вся земля. Але, пробігши деякий час, ніякої погоні не стало, навіть у лісі з тиграми не було чути ані звука.*

Наступна конструкція, ускладнена анадиплозисом, репрезентує інтенсіональний характер відношень (єдино можливий для парцеляцій у китайській розмовній драмі) між парцелятом та опорним реченням: 我把那张它打下去两次。可是两次老回到我的桌上来了。 – *Я двічі намагався розібратися з ним. Але двічі повертався до свого столу.*

Подане далі багатокомпонентне парцельоване складне речення є конструкцією з хвилеподібним характером зв'язку між парцелятом та основою: 我问过许多那个时候到过无锡的人，我想打听打听。可是那个时候在无锡的人，到现在不是老了就是死了，活着的多半是不知道的，或者忘了。 – *Я опитав багато*

людей, які були в Усі в той час, хотів про все дізнатись. Але люди, які були там тоді, тепер або дуже старі, або вже померли, найвірогідніше, незнані чи забуті тими, хто ще живий. Це властиво абсолютно кожному реченню з декількома граматичними центрами.

Нетиповим, проте виявленим нами в дослідженому мовному матеріалі є явище дистантної парцеляції згідно з параметром положення парцелята щодо основи, яке характерне насамперед для багатоконпонентних складних речень. Їхня виключна поширеність, унаочнена прикладом, що поданий нижче, призводить до віддаленості парцелята від його опорної частини: ... 我只想自己积一点钱, 继续进学校, 将来我也可以对得住乾少爷。可是现在乾少爷已经来了, 他一定来接我的, 他一定给钱我读书的, 用不着我一文两文地积了。 – *Я просто хочу самостійно накопичити трохи грошей, аби продовжити навчання і в майбутньому стати як дядько Цянь. Але він уже прийшов, напевне зустрине мене, дасть грошей на книги, через що мої копійчини не мають жодного сенсу.*

У наступному прикладі парцельованою є остання підрядна частина з усіх, що своєю чергою має зв'язок лише з відрізком основного речення до першої коми, а отже, відноситься до нього дистантно: ... 平常的苛捐杂税又不知道多少, 所以... , 所以... 。所以我父亲写信来简直是再三地向我哀求, 说他替子女们辛苦了半辈子, 要求做儿子的体谅他这一点苦处。 – *Моя сім'я не знала, наскільки високі податки я вимушений зазвичай сплачувати, тому..., тому... . Тому батько в листах благав мене, кажучи, що все своє життя він поклав на те, щоб виростити дітей, і через це вимагав бути уважним до його труднощів.*

Розглядаючи *параметр локалізації парцелята*, робимо висновок про їх розташування виключно в постпозиції стосовно опорного речення, наприклад: 我今年十九岁了。是九月初来的, 快三个月了。 – *Мені цього року 19. Приїхав на початку вересня; скоро буде три місяці, як я тут.*

За *параметром нормативності пунктуаційного оформлення* в парцельованих складних реченнях традиційні розділові знаки можуть бути замінені довгим тире: 用不着给我看, 我——没有功夫! – *Немає необхідності дивитися мені, я --- не маю майстерності!* Також має місце поєднання довгого тире з комою: 我找了十年了, ——没有一点影子。 – *Я шукаю 10 років, --- немає натяку.*

Таким чином, найбільш частотна для актуального лінгвістичного матеріалу *парцельована конструкція з позиції її структурних особливостей*, втілена у складному реченні з контактним взаємоположенням частин та ретроспективною локалізацією структурно спрощеного парцелята щодо основи, яким притаманні насамперед інтенціональні відношення та хвилеподібний характер зв'язку, оформлена нормативними пунктуаційними знаками.

З огляду на те, що прийом парцеляції, імовірно, застосовується не стільки для структурного урізноманітнення мовлення, скільки для посилення його експресії, тобто стилістичної виразності, вважаємо за доцільне виокремити *параметр сутності експресивного ефекту*. Результати оцінки парцельованих конструкцій за кожним із перелічених параметрів є підґрунтям для визначення однієї чи декількох функцій, які вони потенційно виконують у загальному плані текстового відрізка. Це такі функції:

1. Постійно відтворювана незалежно від «текстової реалізації парцельованого речення» [Юнгерова 2010; Чернушенко 2013] **видільна (експресивна) функція** виражається в посиленні представлених у висловлюванні емоційно-оцінних смислів [Кривошапова, Романенко 2015]. Вважаючи видільну функцію такою, що властива явищу парцеляції за замовчуванням, стверджуємо, що у функціональному плані парцельовані конструкції в китайській мові виконують або лише її, або будь-яку іншу функцію із чотирьох перелічених далі в поєднанні з нею [Льченко 2022].

2. **Характерологічна функція**, що полягає насамперед в імітації мовленнєвої манери суб'єкта мовлення [Кривошапова, Романенко 2015] або зображенні його внутрішнього мовлення та стану через вираження характерного для усно-розмовного мовлення периферійного приєднувального зв'язку, урізноманітнення мовлення розмовною інтонацією приєднання, створення контексту поєднання прямого й непрямого мовлення – утілення поспішності в мовленні персонажа, а також створення ситуації внутрішнього мовлення [Сковородников 1981] для подання більш яскравої характеристики стану суб'єкта.

3. Типова для монологів дійових осіб **зображальна функція**, яка може слугувати засобом підсилення художньо-образної конкретизації змальованого об'єкта, виділення окремих деталей загальної картини, посилення контрасту, створення ефекту неочікуваної події через уривчастість нового ритму, відображення послідовних змін у діях [Сковородников 1981; Кривошапова, Романенко 2015; Тараненко 2019], кадрування сюжету та уповільнення ритму оповіді (ефект уповільненого кадру) [Сковородников 1980].

4. **Емоційна функція**, реалізація якої сприяє передачі емоційного стану персонажа, посиленню його емоцій (емоційних фраз) або формуванню читачем суб'єктивної оцінки лексично позначених явищ у тексті [Яцуга 2006].

5. Закладена у визначену автором мету виділення вибраної частини висловлення [Богатько 2010; Тараненко 2019, 42], а також зумовлена наявним контекстом і супроводжуваними вжитими мовними засобами **комунікативно-прагматична функція**, реалізація якої залежить від ступеня неочікуваності застосування досліджуваного прийому з позиції реципієнта висловлення та вибраних автором пунктуаційних знаків.

Розглянувши дібраний мовний матеріал, ми виявили, що уточнення як експресивний ефект є набагато частотнішим за інтенсифікацію (89% від загальної кількості).

Окремо розглядаючи просте речення, винесення частини котрого в парцелят краще сприяє уточненню поданої в основній частині інформації, можемо зробити висновок про його переважну приналежність до типових для нашого дослідження конструкцій [Льченко 2022], тобто таких, у яких розмежовані традиційним розділовим знаком частини зберігають контактне взаємоположення та відносяться одна до одної інтенціонально, а ретроспективно розташований, полегшений у структурному плані парцелят виявляє хвилеподібний зв'язок з опорним реченням, наприклад: 怎样啊? 六爷! 又打得紧吗? – *Що таке? Дядько Лю! Знову перенапружився?*

У процесі розгляду складних речень можемо говорити про абсолютне домінування уточнення як характерного для таких конструкцій експресивного ефекту. Так, з 29 виявлених прикладів лише один ми відносимо до групи

з інтенсифікуючим відтінком. Однак, незважаючи на його пунктуаційну ненормативність, помилково буде стверджувати, що ефект уточнення властивий виключно типовим за всіма параметрами нашої комплексної типології парцельованим конструкціям. Так, на противагу структурно частотній парцельованій конструкції (що представлена в такому прикладі: 嗯, 这两天老爷天天忙着跟矿上的董事长开会, 到晚上才上楼看您。可是您又把门关了。 – *Ей, ці два дні дядько був зайнятий переговорами щодо мінералів із головою правління, лише ввечері піднявся до вас. Але ви знову зачинили двері.*) маємо нетипову через наявність ускладненого парцелята: 话虽是这样说, 老婆总是要讨的。也没有见单身汉子个个有了钱, 也没有见讨了老婆的个个都饿死了。 – *Як-то кажуть, мати жінку завжди необхідно. Не бачив ще заможного неодруженого, як і того, аби одружений помер із голоду.*

Співвідношення зазначених нами раніше функцій окремо у простих і складних реченнях різне. Так, парцельовані речення з одним предикативним центром найчастіше покликані здійснити вплив на емоції та інтенції слухача/читача [Льченко 2022]. Водночас висловлення з декількома граматичними основами виконують насамперед або комунікативно-прагматичну, або власне видільну функцію.

Уточнюючі парцельовані конструкції у функціональному плані можуть використовуватися автором висловлення з різною метою. Згідно з результатами аналізу вибраного лінгвістичного матеріалу поєднання виконуваної за замовчуванням видільної функції з комунікативно-прагматичною характерне для явища парцеляції в китайській розмовній драмі найчастіше (у 80% випадків): 你静一静。把脑子放清醒点。 – *Заспокоюйся. Тримай розум у тонусі.*

У такій самій кількості були спостережені конструкції, винесення частини яких у парцелят спрямоване виключно на виділення певного відрізка інформації: 后来听说您跟朱四姐也要判斩了, 我每天听得街上有囚车过, 就跑去看, 可没有像你们的, 我才放了心。可是又有人说, 好些犯人是在牢里就给折磨死了的。 – *Потім почув, що ви хотіли покінчити із Чжу Си, і кожного разу, як натрапляв на вулиці на арештантський візок, підбігав подивитися, чи нема кого схожого на вас там, і заспокоювався. Але знову були й ті, хто казав, що багато ув'язнених були закатовані до смерті за ґратами.*

Значно менш частотний для дослідженого нами мовного матеріалу (20% випадків) ефект інтенсифікації спостерігаємо насамперед у простих реченнях із винесеним у парцелят питальним виразом: 。。。官厅儿能管的事呀, 我不便多嘴! (问大家)是不是? – *Про управлінські питання немає необхідності розмовляти! (питає всіх) Чи не так?*

Узагальнюючи результати дослідження стилістичних особливостей парцельованих конструкцій та виконуваних ними функцій, можемо зробити висновок про виключну частотність саме уточнюючих парцельованих конструкцій, реалізованих у межах складних речень. Натомість інтенсифікація більш характерна для простих поділених на синтагми речень. Нетиповість парцельованої конструкції за одним чи декількома параметрами комплексної типології не є підставою для прямого визначення сутності реалізованого в ній експресивного ефекту. Крім того, для парцеляції у творах жанру хуацзюй найбільш типовими є комунікативно-прагматична, емоційна та видільна функції, серед яких перша превалює у стилістично різних (уточнюючих та інтенсифікуючих)

парцельованих реченнях і є майже однаково частотною в різних за синтаксичним параметром (простих і складних), а остання, присутня за замовчуванням, часто є єдиною виконуваною в речення з парцельованою частиною.

Аналіз п'яти розмовних драм китайських авторів Тянь Ханя (田汉), Цао Юйя (曹禺) і Лао Ше (老舍) та сформульована на основі наявних наукових досліджень комплексна типологія для класифікації парцельованих конструкцій дали нам змогу визначити структурні й стилістичні особливості та функції парцеляції саме в китайській драматургії. Встановлено, що найбільший потенціал до парцельовання мають речення з декількома граматичними центрами, зокрема головні та другорядні члени в їхньому складі, тоді як прості речення структурно більш варіативні. Винесена в парцелят частина висловлення зазвичай відокремлюється крапкою або знаком оклику, перебуває в постпозиції щодо опорного речення, змістовно пов'язана з ним і розташовується контактено. У функціональному плані пунктуаційне відокремлення частини висловлення мотивується закладеним у репліки героїв прагненням автора увиразнити сказане, зробити акцент на емоціях мовця, а також реалізувати конкретну комунікативну мету.

Проведене дослідження не вичерпує окреслену проблему. Перспективний напрям подальшої роботи вбачаємо у вдосконаленні представленої комплексної типології, аналізі більшої кількості творів різних стилів і жанрів задля формування більш об'єктивного бачення виявлених структурних та стилістичних особливостей парцельованих конструкцій.

ЛІТЕРАТУРА

Ачилова В. Парцеляція як один із прийомів експресивного синтаксису. *Учені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2011. Т. 24(63). № 2. С. 25–31.

Богатько В. Синтаксис і стилістика неповних речень у мові сучасної української періодики. Вінниця : Нова книга, 2010. 176 с.

Богоявленская Ю. Ретроспективная и проспективная парцелляция в СМИ. *Политическая лингвистика*. 2017. № 2(62). С. 88–93.

Вавринюк Т. Особливості функціонування парцельованих конструкцій у художньому тексті. *Філологічні студії: науковий вісник Криворізького національного університету*. 2015. Вип. 13. С. 249–254.

Валимова Г. Сложное предложение и сочетание предложений. *Теоретические проблемы синтаксиса современных индоевропейских языков* / отв. ред. В. Адмони. Ленинград : Наука, 1975. С. 183–190.

Ванников Ю. Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи. 2-е изд. Москва : Книжный дом «Либроком», 2009. 296 с.

Гаврилук О. До питання про парцеляцію складних безсполучникових речень інтенсивної допустово-протиставної семантики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10 «Проблеми граматики і лексикології української мови»*. 2013. № 10. С. 136–139.

Галацька В. Парцеляція як допоміжна комунікативна стратегія в сучасній театральній журналістиці незалежної України. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2013. Вип. 37. С. 104–110.

Загнітко А. Основи українського теоретичного синтаксису : у 3 ч. Горлівка : ГДПШМ, 2004. Ч. 3. 266 с.

Загнітко А. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого і складного речення. Донецьк : Видавництво ДонНУ, 1994. 204 с.

Зеленько А. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури. *Культура слова*. 1983. Вип. 22. С. 39–41.

Ільченко А. До проблеми ідентифікації та класифікації парцельованих конструкцій у творах жанру хуацзю. *Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 28–29 січня 2022 р. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2022. С. 93–96.

Назар Р. Парцеляція як засіб експресивізації репортажу. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Серія «Лінгвістичні науки»*. 2012. № 14. С. 214–220.

Сковородников А. О функциях парцелляции в современном русском литературном языке. *Русский язык в школе*. 1980. № 5. С. 87–89.

Сковородников А. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка: опыт системного исследования. Томск : Издательство Томского университета, 1981. 255 с.

Стилистика русского языка : учебно-методическое пособие для студентов филологических специальностей / сост. : Н. Кривошапова, В. Романенко. Тирасполь, 2015. 232 с.

Тараненко С. Лінгвостилістичні особливості використання парцельованих конструкцій у сучасному малоформатному прозовому творі: комунікативно-прагматичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 7(75). С. 40–46.

Ткаченко Т. Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2006. 20 с.

Федоренко Н. Китайское литературное наследие и современность. Москва : Художественная литература, 1981. 398 с.

Чернушенко Н. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ ст. *Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2013. Вип. 35. С. 128–135.

Шабат-Савка С. Парцельовані комунікати як маркери вербалізації інтенцій мовця та експресивності художнього тексту. *Записки з українського мовознавства*. 2017. Вип. 24. Т. 1. С. 254–263.

Юнгерова О. Функции парцелляции в современном французском публицистическом тексте. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2010. № 3. С. 235–242.

Яцуга Т. Регулятивный потенциал стилистических фигур в поэтических текстах З. Гиппиус. *Вестник Томского государственного педагогического университета. Серія «Гуманитарные науки (филология)»*. 2006. Вып. 5(56). С. 118–123.

McQuail D. *McQuail's Mass Communication Theory*. London : Sage Publications, 2005. 608 p.

Stephens-Davidowitz S. *Everybody Lies: Big Data, New Data, and What the Internet Can Tell Us About Who We Really Are*. New York : Harper Collins, 2017. 338 p.

曹禺, 《雷雨》. URL: <http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/leiyu/> (date access: 25.11.2021).

老舍, 《茶馆》. URL: <http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/chaguan/> (date access: 08.11.2021).

田汉, 《关汉聊》. URL: <https://www.douban.com/group/topic/58254791> (date access: 11.11.2021).

田汉, 《获虎之夜》. URL: <https://baike.baidu.com/item/获虎之夜/9563235> (date access: 23.11.2021).

田汉, 《咖啡店之一夜》. URL: <https://wenku.baidu.com/view/c49c1a114431b90d6c85c782.html> (date access: 08.11.2021).

REFERENCES

Achylova V. (2011), “Partseliatsiia yak odyń iz pryiomiv ekspresyvnoho syntaksysu”, *Ucheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriiia “Filolohiia. Sotsialni komunikatsii”*, Vol. 24(63), No. 2, pp. 25–31. (In Ukrainian).

Bohatko V. (2010), *Syntaksys i stylistyka nepovnykh rechen u movi suchasnoi ukrainskoi periodyky*. Nova knyha, Vinnytsia, 176 p. (In Ukrainian).

Bogoyavlenskaya Yu. (2017), “Retrospektivnaya i prospektivnaya partsellyatsiya v SMI”, *Politicheskaya lingvistika*, No. 2(62), pp. 88–93. (In Russian).

Vavryniuk T. (2015), “Osoblyvosti funktsionuvannia partselovanykh konstruktivnykh u khudozhnomu teksti”, *Filolohichni studii: naukovyi visnyk Kryvorizkoho natsionalnoho universytetu*, Iss. 13, pp. 249–254. (In Ukrainian).

Valimova G. (1975), “Slozhnoe predlozhenie i sochetanie predlozheniy”, *Teoreticheskie problemy sintaksisa sovremennykh indoevropeyskikh yazykov* / ed. by V. Admoni, Nauka, Leningrad, pp. 183–190. (In Russian).

Vannikov Yu. (2009), *Sintaksis rechi i sintaksicheskie osobennosti russkoy rechi*, 2nd ed., Knizhnyy dom “Librokom”, Moscow, 296 p. (In Russian).

Havryliuk O. (2013), “Do pytannia pro partseliatsiiu skladnykh bezspoluchnykovykh rechen intensyvnoi dopustovo-protystavnoi semantyky”, *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 10 “Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy”*, No. 10, pp. 136–139. (In Ukrainian).

Halatska V. (2013), “Partseliatsiia yak dopomizhna komunikatyvna stratehiia v suchasniy teatralniy zhurnalistytsi nezalezhnoi Ukrainy”, *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia “Zhurnalistyka”*, Iss. 37, pp. 104–110. (In Ukrainian).

Zahnitko A. (2004), *Osnovy ukrainskoho teoretychnoho syntaksysu*, in 3 vols., HDPIIM, Horlivka, Vol. 3, 266 p. (In Ukrainian).

Zahnitko A. (1994), *Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys prostoho uskladnenoho i skladnoho rechennia*, Vydavnytstvo DonNU, Donetsk, 204 p. (In Ukrainian).

Zelenko A. (1983), “Pro deiaki funktsii dialektyzmiv u movi khudozhnoi literatury”, *Kultura slova*, Iss. 22, pp. 39–41. (In Ukrainian).

Ilchenko A. (2022), “Do problemy identyfikatsii ta klasyfikatsii partselovanykh konstruksii u tvorakh zhanru khuatsziu”, *Filolohichni nauky: suchasni tendentsii ta faktory rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Odesa, January 28–29, 2022, Pivdenoukrainska orhanizatsiia “Tsentri filolohichnykh doslidzhen”, Odesa, pp. 93–96. (In Ukrainian).

Nazar R. (2012), “Partseliatsiia yak zasib ekspresyvizatsii reportazhu”, *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni K.D. Ushynskoho. Seriia “Linhvistychni nauky”*, No. 14, pp. 214–220. (In Ukrainian).

Skovorodnikov A. (1980), “O funktsiyakh partsellyatsii v sovremennom russkom literaturnom yazyke”, *Russkiy yazyk v shkole*, No. 5, pp. 87–89. (In Russian).

Skovorodnikov A. (1981), *Ekspressivnye sintaksicheskie konstruksii sovremenogo russkogo literaturnogo yazyka: opyt sistemnogo issledovaniya*, Izdatel'stvo Tomskogo universiteta, Tomsk, 255 p. (In Russian).

Krivoshapova N., Romanenko V. (eds.) (2015), *Stilistika russkogo yazyka: uchebno-metodicheskoe posobie dlya studentov filologicheskikh spetsial'nostey*, Tiraspol', 232 p. (In Russian).

Taranenko S. (2019), “Linhvostylistychni osoblyvosti vykorystannia partselovanykh konstruksii u suchasnomu maloformatnomu prozovomu tvori: komunikativno-prahmatychnyi aspekt”, *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu “Ostrozka akademiia”. Seriia “Filolohiia”*, Iss. 7(75), pp. 40–46. (In Ukrainian).

Tkachenko T. (2006), *Zasoby stylizatsii rozmovnosti v prozi Mykhaila Stelmakha* (Ph.D. thesis), Kyiv, 20 p. (In Ukrainian).

Fedorenko N. (1981), *Kitayskoe literaturnoe nasledie i sovremennost'*, Khudozhestvennaya literatura, Moscow, 398 p. (In Russian).

Chernushenko N. (2013), “Partseliatsiia yak zasib ekspresyvnoho syntaksysu ukrainskoi khudozhnoi literatury druhoi polovyny XX st.”, *Linhvistychni doslidzhennia: zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni H.S. Skovorody*, Iss. 35, pp. 128–135. (In Ukrainian).

Shabat-Savka S. (2017), “Partselovani komunikaty yak markery verbalizatsii intentsii movtsia ta ekspresyvnosti khudozhnogo tekstu”, *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, Iss. 24, Vol. 1, pp. 254–263. (In Ukrainian).

Yungerova O. (2010), “Funktsii partsellyatsii v sovremennom frantsuzskom publitsisticheskomy tekste”, *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*, No. 3, pp. 235–242. (In Russian).

Yatsuga T. (2006), “Regulyativnyy potentsial stilisticheskikh figur v poeticheskikh tekstakh Z. Gippius”, *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. Seriya “Gumanitarnye nauki (filologiya)”*, Iss. 5(56), pp. 118–123. (In Russian).

McQuail D. (2005), *McQuail's Mass Communication Theory*, Sage Publications, London, 608 p. (In English).

Stephens-Davidowitz S. (2017), *Everybody Lies: Big Data, New Data, and What the Internet Can Tell Us About Who We Really Are*, Harper Collins, New York, 338 p. (In English).

Cao Yu, “Lei Yu”, available at: <http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/leiyu/> (accessed 25 November 2021). (In Chinese).

Lao She, “Cha Guan”, available at: <http://www.dushu369.com/zhongguomingzhu/chaguan/> (accessed 8 November 2021). (In Chinese).

Tian Han, “Guan Han Liao”. available at: <https://www.douban.com/group/topic/58254791> (accessed 11 November 2021). (In Chinese).

Tian Han, “Huo Hu Zhi Ye”, available at: <https://baike.baidu.com/item/获虎之夜/9563235> (accessed 23 November 2021). (In Chinese).

Tian Han, “Ka Fei Guan Zhi Yi Ye”, available at: <https://wenku.baidu.com/view/c49c1a114431b90d6c85c782.html> (accessed 8 November 2021). (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 12.05.2022

ПЕРЕКЛАДИ КИТАЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ISSN 2616-7328 (Online), ISSN 2409-904X (Print)
Kitaêznavči doslidžennâ, 2022, No. 2, pp. 104–107
DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.02.104>

DENG KANGYAN. DEDICATION POEMS TO UKRAINE

T. Reheshuk

PhD Student at the Department of the Ukrainian Literature
of Faculty of *Philology and Journalism*
Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Voli avenue, Lutsk, 43025, Ukraine
theregshuk@gmail.com

Deng Kangyan (邓康延), a well-known Chinese poet, film director, and documentary filmmaker, was born on August 5, 1958, in Xi'an. In 1977 he passed exams and entered Xi'an Coal Institute, the faculty of Geology, where he studied and worked at the same time. After graduating, in 1982 he became a geological engineer at the Xi'an Academy of Coal Sciences.

In the same year, Deng Kangyan began his literary career. In 1977 first works of the writer began to appear in periodicals. Deng Kangyan did not limit himself to poetry, he also turned to prose and essays.

In 1992, the writer left the research institute and moved to Shenzhen to pursue more creative work there. There, he served as *Shenzhen Youth's Managing Director* for 8 years and was the Editor-in-Chief of *Phoenix Weekly*. In 2007, Deng Kangyan was the head of *Shenzhen Yuezhong Film & TV Co.* At the same time, he worked as a curator of multimedia exhibitions on the history of China.

In early 2010, along with six fellow documentary filmmakers, Deng Kangyan flew to the National Museum of Washington in America to collect material for war films in Chinese and English.

Deng Kangyan's work has had a significant impact on the history of modern Chinese poetry and documentaries. He has won numerous literary and cinematographic awards and honorary titles, including the Outstanding Producer Award. This title was awarded to him by the Chinese Documentary China Association "Documentary China".

After the full-scale Russian invasion of Ukraine in late March 2022, Deng Kangyan wrote a series of poems dedicated to Ukraine and its heroic people. This is very valuable for understanding the attitude of Chinese intellectuals to the war in Ukraine. Deng Kangyan, on behalf of the Chinese intelligent people, expresses his support for our country's pursuit of freedom and independence. Deng Kangyan a well-known Chinese poet, film director, and documentary filmmaker, was born in 1958 in Xi'an. He studied at the Faculty of Geology and worked as a geological engineer. Later he was the editor-in-chief of *Shenzhen Youth* and *Phoenix Weekly* magazines. In 2007, Deng Kangyan was the director of *Shenzhen Yuezhong*

© 2022 T. Reheshuk; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

hong Film & TV Co. The company produced documentaries in Chinese and English. At the same time, he worked as a curator of multimedia exhibitions devoted to Chinese history.

After Russia's full-scale invasion of Ukraine, at the end of March 2022, Deng Kangyan wrote a series of poems dedicated to Ukraine and its heroic people.

Keywords: poetry, Chinese literature, poems, Ukraine, China.

ДЕН КАН'ЯНЬ. ВІРШІ-ПРИСВЯТИ УКРАЇНІ

Т. Регешук

Відомий китайський поет, режисер і документаліст Ден Кан'янь (邓康延) народився 5 серпня 1958 року в Сіані. У 1977 році він успішно склав іспити та вступив до Сіанського гірничого інституту на факультет геології, де навчався та одночасно підпрацьовував за спеціальністю. Після закінчення навчання в 1982 році отримав посаду інженера-геолога в Сіанській академії вугільних наук.

У студентські роки Ден Кан'янь почав займатися літературною творчістю. Саме в 1977 році в періодичних виданнях почали з'являтися перші твори письменника. Ден Кан'янь не обмежувався поезією, звертався він також до прози та есеїстики.

У 1992 році письменник залишив науково-дослідний інститут та переїхав до Шеньженя, щоб займатися більш творчою роботою. Там він 8 років поспіль обіймав посаду планового директора журналу «Shenzhen Youth» та був головним редактором «Phoenix Weekly». У 2007 році Ден Кан'янь обіймав посаду керівника «Shenzhen Yuezhong Film & TV Co.». Водночас працював куратором мультимедійних виставок, присвячених історії Китаю.

На початку 2010 року разом із 6 колегами-документалістами Ден Кан'янь полетів до Америки, щоб потрапити в Національний музей Вашингтона та мати змогу зібрати там матеріали для фільмів про війну китайською та англійською мовами.

Творчість Ден Кан'яня справила значний вплив на історію сучасної китайської поезії та документалістики. Він є володарем численних літературних і кінематографічних премій та почесних звань, зокрема нагороджений премією «Видатний продюсер». Цей титул йому присвоїла асоціація «Документальний Китай».

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, а саме наприкінці березня 2022 року, Ден Кан'янь написав цикл віршів, які він присвятив Україні та її героїчному народу. Це дуже цінно для розуміння ставлення китайських інтелектуалів до війни в Україні. Своєю творчістю Ден Кан'янь від імені китайської інтелігенції висловлює підтримку нашій країні в її прагненні до свободи й незалежності.

Ключові слова: поезія, китайська література, вірші, Україна, Китай.

邓康延

乌克兰战壕的回响
乌克兰兄弟
听到你战壕的笛声离死亡很近
我们揪心
看到你故乡的旋律离太阳很近
我们开心

Ден Кан'янь

Відлуння українських окопів
Брати-українці, лунає з окопів сопілка,
Так близько до смерті лунає сопілка
тривожна,
Ми бачим, ви йдете до сонця, тому кожна
гілка
І вашого рідного краю мелодія кожна
Дає нам надію, що ваша весна – переможна.

我们也有过梅花和青天血染的
清晨
知道恨与爱的山高海深
请接受遥远东方的和音
比炮弹更响的共鸣
比履带更快的前进

当你的笛声和我们的琴声共振
那是母亲和孩子的声音
那是自由与和平的声音
那是地球山崩地裂的声音

你笛孔里有乌克兰的花黄天蓝
你旋律里回荡着向死而生的国运
没有谁能打败一场心灵的合奏
苍天护佑热爱自由的人民
火车再倒也倒不回过去

第聂伯河 不再哭泣
自由是欢腾的第一定律
像二战同盟国对轴心国反击
再厉害的独裁也杀不死正义再伟
大的谎言也遮不住真理世间从无
全身而退的战犯

第聂伯河 不再哭泣
有预期的突袭
无悬念的袭击
母亲和孩子在夜色里逃亡
战士和女友在炮火中分离
总统和信念戴上钢盔
良知的地球铺开蓝黄色大旗

乌克兰，许多中国人挺你

Брати-українці, у нашого також народу
Страждало цвітіння слив від закривавлених
ранків,
Ця ненависть вища за гори і глибша за воду,
Будь ласка, почуйте наш голос Далекого
Сходу,
Сильніший від гулу снарядів, від гусениць
танків.

Коли наша цитра і ваша сопілка заграє
Про мам і дітей. І нехай ці рядки невеселі,
Це голос свободи й миру. Цей голос єднає,
Земля розійдеться від нього і зсунуться скелі.

Бо ваша сопілка – це неба блакить, жовті
квіти,
Ансамбль ваших душ не зламати пітьмі на
догоду,
Відлунює бажанням усе відродити,
О, Небо, скажи лиш, що зможеш ти враз
захистити
Народ, що стоїть тут на смерть, бо так любить
свободу.

Дніпро вже не заплаче від кривавості,
Адже свобода – перший закон радості.
Ми з вами – Союзники проти Країн Осі.
Диктаторів правдою ми заженемо в кут.
Військові злочинці не лишаться без покут.
Та й потяг не здасть назад – то не той
маршрут.

Переклад із китайської Т. Регешук

Дніпро вже не заплаче

Де матір з дитиною після страшних чекань
Біжать рятуватися в ніч від бомбардувань,
Де воїн й кохана прощались під обстрілом,
Де є президент і є віра в стальний шолом
За жовто-блакитний стяг совість йде в бій зі
злом.

В нас більшість – за вас, хоч, на жаль, поки що
не всі

Переклад із китайської Т. Регешук

共情时分

上海 乌克兰
今天你们相似如兄弟
一样的荒芜空寂
一样的生死悬疑
一样的身心煎熬
一样的精神不屈

唯有普世才能救世
践行规律便是铁律
至暗时刻终将过去
命运攥在自己手里

Час емпатії

Україна і Шанхай,
Називаєтесь братами,
Бо в безлюдній порожнечі
Смертями між, між життями
Спільні муки в вас. Й, до речі,
Дух нескорений той самий.

Світ врятує спільна цінність
І закон, його ідеї,
Практика закону – гідність,
Найтемніший час мине – і
Доля дасть вам привілеї.

Переклад із китайської Т. Регешук

Стаття надійшла до редакції 16.05.2022

Мета Асоціації полягає в сприянні розвитку наукових досліджень Китаю в Україні й розробці освітніх китаєзнавчих дисциплін, а також у популяризації сучасних знань про китайську цивілізацію.

Будь-яка людина, зацікавлена в сприянні досягнення цілей і завдань діяльності Української асоціації китаєзнавців, може вступити в Асоціацію шляхом подачі заявки на членство.

Членство в Асоціації відкрито для громадян усіх країн світу, чиї інтереси пов'язані з китаєзнавством.

Усі члени Асоціації запрошуються до участі в заходах і нарадах Української асоціації китаєзнавців, а також мають право голосувати й посідати виборні місця.

Президент: КІКТЕНКО Віктор Олексійович, д-р. філос. наук, ст. н. сп., зав. відділом Азіатсько-Тихоокеанського регіону Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України

тел.: (+380 44) 353-7286

моб.тел.: (+380 96) 852-7454

e-mail: kiktenko@gmail.com

Виконавчий секретар: ГОБОВА Євгенія Валеріївна, канд. філол. наук, молодший науковий співробітник відділу Азіатсько-Тихоокеанського регіону Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України

моб. тел.: (+380 66) 729-0549

e-mail: jane.lutsenko@gmail.com

Місцезнаходження:

01001 Україна, Київ, вул. Грушевського 4,

Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України,

кімн. 211, Українська асоціація китаєзнавців

тел.: (+038-044) 353-7285

e-mail: info@sinologist.com.ua

<http://www.sinologist.com.ua>

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ

Науковий збірник «Китаєзнавчі дослідження» приймає статті українською, російською, англійською та китайською мовами, надіслані на e-mail: info@chinese-studies.com.ua.

Вимоги до оформлення статті:

Рукопис подається у вигляді документа MS Word із розширенням *.rtf або *.doc. Редакція журналу здійснює зовнішнє та внутрішнє анонімне рецензування статей та перевірку на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Рекомендується така схема представлення наукової статті в журналі:

Блок 1. УДК, заголовок, ПІБ автора (співавторів) (транслітерація), науковий ступінь, учене звання, назва, адреса організації, електронна пошта усіх або одного автора, анотація (270–300 слів), ключові слова (5–7 слів) англійською мовою.

Блок 2. Заголовок, ПІБ автора (співавторів), повний текст статті мовою оригіналу.

Блок 3. Список літератури з кириличними посиланнями.

Блок 4. Транслітерований список літератури (References).

Блок 5. Заголовок, ПІБ автора (співавторів), анотація, ключові слова українською мовою.

Блок 6. Заголовок, ПІБ автора (співавторів), анотація, ключові слова російською мовою.

Вимоги до ілюстрацій та списку літератури:

Усі графічні файли подаються окремо від текстового у відповідному форматі, наприклад *.jpg.

Посилання на літературу наводяться у тексті. У квадратних дужках подається ім'я автора, рік видання (без коми перед ним) і, в разі необхідності, сторінки: [Michalak-Pikulska 2002, 66]. Ініціали наводяться після прізвища автора лише у тому випадку, коли в статті є посилання на кількох авторів з однаковим прізвищем. Якщо в одному місці наводяться посилання на кілька праць, вони подаються в хронологічному порядку через крапку з комою. Якщо йде посилання на колективну монографію, енциклопедію, словник тощо, у квадратних дужках наводяться перші слова назви: [Manzil... 2013]. Текстові посилання подаються наприкінці статті, перед літературою.

Список цитованої літератури, розміщений в алфавітному порядку, подається у кінці статті під назвою **ЛІТЕРАТУРА**. При оформленні списку літератури слід дотримуватися вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Назви цитованих праць оформляються за таким зразком:

Кіктенко В.О. «Китайська мрія» як теорія нового етапу модернізації КНР. *Східний світ*. 2015. № 3. С. 106–114.

Манхейм К. Избранное: диагноз нашего времени. Москва : Изд-во «РАО Говорящая книга», 2010. 744 с.

Brown K. The Communist Party of China and Ideology. *China: An International Journal*. 2012. Vol. 10. № 2. P. 52–68.

Транслітерований список цитованої літератури (**References**) оформлюється за гарвардським стилем. Він подається повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наведений мовою оригіналу відповідно до вимог ДАК України, незалежно від наявності у ньому англійських джерел. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються в **References**. Транслітерація здійснюється за стандартом BGN/PCGN.

Для транслітерованих праць (з оригіналу кирилицею) пишемо англійською мовою повне місце видання, а також позначення томів, номерів, сторінок (“Vol.,” “No.,” “pp.,” “p.”). Назву видавництва залишаємо транслітерованою. Зазначаємо наприкінці речення мову видання, наприклад (In Ukrainian). Більше інформації див.: http://chinese-studies.com.ua/uk/for_authors

Транслітерація іншомовних слів здійснюється латинською графікою з відповідною діакритикою. Власні імена, назви передаються за допомогою літер українського алфавіту з урахуванням традиційних написань.

Формат 70x108/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,6.
Замов. № 0722/294. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

НОТАТКИ